

FELSEFE NOTLARI

C. Dağlı

Yeni Evre Kitaplığı

Kitabın Adı: *FELSEFE NOTLARI*

Birinci Basım: *Mayıs-2020*

İSBN:

Yayın Sertifika No:

Baskı:

Telif Eserleri Kanunu gereğince bu eserin bütün hakları
Yeni Dönem Yayıncılık'a aittir

Yeni Dönem Yayıncılık
Sofular Cad. İskenderpaşa Mah. 8/3 Fatih / İstanbul
Tel&Fax: 212 533 32 57
www.mucadelebirligi.com

FELSEFE NOTLARI

C. DAĞLI

FELSEFE DEFTERLERİ

-V. İ. LENİN-

“Marksist felsefeyi ve marksist diyalektik metodu yaratıcı bir anlayışla ileri götürerek, yeni tarihsel dönemin derinlemesine bir bilimsel çözümlemesine girişerek, büyük keşiflerde bulunmayı başarmıştı Lenin”

(sf.4, Önsöz'den)

Sosyalizm adına, marksizm-leninizm adına davrandığımızı ileri süren bizdeki küçük-burjuva sosyalizmi marksizmin devrimci özüne, diyalektiğe hiçbir zaman dayanmamıştır çözümlemelerinde. Diyalektik maddeciliğe (materyalizme) ezberci, yüzeysel ve çok zayıf olarak yaklaşmıştır. Bu yüzden *“bilimsel”* diye gösterdikleri teorik politik çözümlemeleri gerçek anlamda bilimsellikten tamamen uzaktır.

KUTSAL AİLE – K. MARX

“Bugüne değin ekonomi politik, özel mülkiyetin hareketi tarafından uluslar için yaratıldığı kabul edilen zenginlik'i alıyordu kendine çıkış noktası olarak ve bundan da özel mülkiyete bir övgü çıkarıyordu. Proudhon ise ekonomi politiğin safsataları altında gizlediği karşıt noktadan yola çıkıyor: Özel mülkiyetin hareketi tarafından yaratılan yoksulluktan yola çıkıyor ve özel mülkiyeti inkar eden düşüncelere ulaşıyor. Özel mülkiyetin ilk eleştirisi, bu mülkiyetin çelişik özünün en elle dokunulur, en çirkin ve insanlık duyguları açısından en isyan ettirici şekli içinde belirlediği olgudan yola çıkıyor pek doğal olarak: Bu olgu yoksulluktur, sefalettir.”

(Marx, Kutsal Aile) (F. Def. sf.16)

“Proletarya ve zenginlik, karşıtlardır.” *(age, sf.16)*

Marx, bu sorunu *“Kapital”*de tekrar işliyor: emekçilerin yoksulluğu, sermaye üretiminin hem koşulu, hem sonucudur. Sermaye, emekçilerin yoksulluğunu üretir ve bu sonucu kendisinin koşulu yapar. Ve kapitalistle ücretli emekçi arasındaki bu ilişkiyi sürekli yeniden üretir.

Bizde de, küçük burjuva sosyalist çevrelerde bilinçsizce ve hatalı olarak, kapitalistle ücretli emekçinin ilişkisi ve durumları ele alınırken, zenginlikten yola çıkılır. Oysa doğru olan emekçinin yoksulluğundan ve yoksunluğundan yola çıkmak gerekiyor.

“İkincisi ise, kendini yok edilmiş duyar bu yabancılaşmada; bu yabancılaşmada, kendi güçsüzlüğünü ve insandıışı bir varoluşun gerçekliğini görür. Hegel' in bir deyişimiyle söyleyecek olursak: Alçalma içindedir, bu alçalmaya karşı isyan içindedir. Ve insani doğası' nı hayattaki durumuna (bu doğanın apaçık, kesin, bütüncül olumsuzlaşmasını meydana getiren o duruma) karşıt kılan çelişki, onu bu isyana zorunlu olarak iter” (Marx, F. Def., sf.17)

Proletarya kendi emeğinin ürünlerine yabancılaşmadan içinde bulunduğu yoksulluk ve sefaletten ve sürekli kötüleşen yaşam koşullarından ötürü, bu koşullara, yabancılaşmaya, kendi durumuna karşı sürekli isyan halindedir. İsyân bazen duygularda, öfke olarak kendini gösterir, bazen tepkisel eylemler halinde ve giderek örgütlü ve bilinçli eylemler halinde ortaya koyar.

Emek sermaye uzlaşmaz çelişkisi, proletaryanın içinde bulunduğu durum, kendi zorluk koşulları, isyanın temelidir. Proleter sınıfın kendi durumuna karşı isyan hali içinde olması, giderek ayaklanmaya varan bir dizi eylem biçiminde patlak verir.

Öfke patlaması, duygu patlaması, isyanı, içinde bulunduğu durumdan, toplumsal çelişkilerden kaynaklanır, doğar.

“Proletarya zaferi kazanacak olursa, bu, proletaryanın toplumun mutlak yanı halini almış olduğu anlamına gelmez katıyen ; çünkü proletarya bu zaferi ancak kendi kendini ve kendi kendisiyle birlikte kendi karşıtını da yok ederek kazanmaktadır. Zaferi kazandığı anda da proletarya, kendini içeren karşıtıyla, özle mülkiyetle birlikte ortadan kalkmış olur. (age, sf.17)

Marx, burada işlediği konuları daha sonra yeniden ele alır ve geliştirir. Örneğin proletaryanın egemen sınıf konumuna gelme konusunda. Proletarya egemenliği ele geçirir, egemen sınıf durumuna gelir. Ama bu egemenliği sonsuzlaştırmak için değil, kendi egemenliğine dayanarak -proletarya diktatörlüğü- sınıfları ortadan kaldırır.

“Nasıl ki, Almanya' da yıkıcı eleştiri, Feuerbach' ta gerçek insan' ın sezgisine geçmeden önce, her belirli şeyi ve her varolan şeyi kendinin bilinci ilkesiyle çözmeyi deniyor idiyse, Fransa' da yıkıcı eleştiri de aynı sonuca eşitlik ilkesiyle varmayı denemiştir.” (age, sf.19)

Proleter komünist hareket, kapitalist topluma yıkıcı eleştiriyi, sınıfların kaldırılmasıyla yöneltmektedir. Sadece eleştiriyi kalmamakta, somut olarak kurulu sosyal düzeni pratik yolla, doğrudan eylemle dönüştürmek için harekete geçmektedir.

“Bu fikre eksiksiz bir gelişme vermeyi başaramamış Proudhon. Ekonomi politiğin dilinde, dolayısıyla da gene yabancılaşmanın dilinde <<eşit zilyetlik>> fikri, şunu dile getirmektedir: İnsan için varlık olarak, insanın nesnel varlığı olarak nesne, aynı zamanda, insanın öbür insan için varoluşu'dur. İnsanın, başkasına olan insani bağlantısı'dır. İnsanın insana oranla sosyal davranışı'dır. Ekonomik yabancılaşmayı, ekonomik yabancılaşmanın çerçevesi içinde ortadan kaldırıp yok ediyor Proudhon.”
(Marx, sf.20) (Kenar çizgileri Lenin'e ait.)

Marx burada Proudhon'un görüşlerini olumluyor.

Marx bu konuyu, daha sonra “Kapital”de daha geliştirilmiş olarak yeniden işliyor. Bu kez hisse senetli şirketlerin kuruluşunu ele alırken görüşlerini ortaya koyuyor:

“2) Kendisi toplumsal üretim biçimine dayanan ve üretim araçları ile emek-gücünün toplumsal yoğunlaşmasını öngören sermaye, burada, özel sermayeden farklı olarak, doğrudan doğruya toplumsal sermaye (doğrudan bir araya gelmiş bireylerin sermayeleri) biçimini alır. Ve bunun girişimleri, özel girişimlerden ayrı ve farklı toplumsal girişimler şekline girer. Bu, özel mülkiyet olarak sermayenin, kapitalist üretimin kendi çerçevesi içerisinde ortadan kalkmasıdır.” (Kapital, III. Cilt, sf. 386)

“Bu kapitalist üretim tarzının, bizzat kapitalist üretim tarzı içerisinde ortadan kaldırılmasıdır ve dolayısıyla prima facie yeni bir üretim biçimine geçişin yalnızca bir evresini temsil eden, kendi kendini çözümlen çelişkidir.” (Kapital III. Cilt, sf. 388)

Fransız romancı “Eugène Sue'nun, Paris Esrarı” adlı eseri üzerine Karl Marx, kendi görüşünü açıklıyor. Marx, Lenin'in burada aktardığı parçasıyla, işçi kızla, burjuva hanımın sınıfsal konumunu ele alıyor:

“ << Oysa asıl bu yanıyla, bu ilişki dolayısıyla>> (söz konusu yosma kız) << o ikiyüzlü, elinde cömertlik gelmez, bencil, tüm burjuva dünyasını, yani resmi dünyayı kendinde taşıyan burjuva hanımı ile yan yana konduğunda, gerçekten insani bir karşıtlık meydana getirmektedir.>>”

(Kenar çizgileri Lenin'e ait.)

Marx tarafından daha o sırada net olarak konan burjuva kadın, işçi kadın karşıtlığı, günümüzde marksistlerle, feministler arasında temel bir ayrım noktasını oluşturuyor.

Feministler, işçi kadınla, burjuva kadının, kadın olarak ortak soruna, yani erkek egemenliğiyle karşı karşıya olduğunu söylerken, aralarındaki sınıfsal karşıtlığı bir kenara atmış oluyorlar. Oysaki, burjuva kadın, işçi kadın karşısında resmi dünyayı kendinde taşıyor, onu temsil ediyor. Kadın sorunu, sınıfsal karşıtlığı, iki ayrı dünyanın karşı karşıya gelmesini ortadan kaldırmaz, bir kenara itmez, üstünü örtmez.

Marx, “*çıkır*” ve “*ide*” arasındaki bağı keskin bir ifadeyle gösterir:

NB || **“*İde*”, “*Çıkır*”dan ayrı düştüğü ölçüde, acı bir şekilde başarısızlığa uğramıştır daima.”** (Kenar çizgileri ve not Lenin’e ait.)

Bu belirlenim, Lenin tarafından Marx’ın görüşlerinden çıkarılıyor, özetleniyor. (Bkz. Bu kitabın 260. sayfası.)

Hegel, *çıkır*’la özgürlük’ün ilintisini kuruyor:

“*Hürriyet dendiği zaman, aslında doğrudan doğruya özel çıkarlardan söz edilip edilmediğine iyice dikkat etmek gerek.*”

Çıkır’la özgürlük arasında olduğu Çernişevski’de de var. Çernişevski bunu tanıyan romanı “Nasıl Yapmalı?”da işliyor.

. . . ***İlerleme***>> ***kategorisini tamamıyla boş ve soyut bir kategori saymak yerine...***

“...<<*Dolayısıyla da bu düşünürler (özellikle Fourier), “*ilerleme*”nin soyut, yetersiz bir formül olduğunu ileri sürmüş; uygar dünyanın temel bir kusurla damgalı bulunduğunu varsaymış (özellikle Owen); ve işte bunun içindir ki, bu günkü toplumun gerçek temellerini amansız, keskin bir *eleştiri*’den geçirmişlerdir...>>”* (Marx, sf.23)

Burjuva toplumun temelleri keskin ve amansız bir eleştiriden geçirildiğinde görülecektir ki, toplumun ilerlemesi çelişkili bir ilerlemedir. İlerlemeye, bir gerileme karşılık verir daima. Toplumun ilerlemesine, işçilerin gerilemesi, karşılık vermektedir. Ve işçiler bu yüzden gitgide artan ve yaygınlaşan başkaldırlara yönelirler.

“*Ticaret, ticari imtiyazların kaldırılmasıyla ortadan kalkmaz; asıl o andan itibaren gerçekten hür ticaret haline getir.*” (Marx, age, sf.28)

Ticari ayrıcalıkların kaldırılması yönünde bir çaba günümüzde de varlığını sürdürüyor. Bunlar uluslararası alanda yapılan sıcak para'dan bir vergi alınmasını istiyorlar. Böylece istedikleri, para sermayenin daha çok yatırıma kaydırılmasını sağlayacak bir zorlayıcı aracın etkin olarak kullanılması. Fakat bu, ne para sermayeyi, ne para ticaretini, ne de ticareti ortadan kaldırır. Sadece kapitalist üretimin devamını güven altına almaya yönelik bir önlem olabilir. Daha doğrusu kapitalizmin ayakta kalmasını sağlamaya yönelik bir önlem olabilir.

FEUERBACH' IN "DİNİN ÖZÜ ÜZERİNE DERSLER"İ

"Doğada her şey karşılıklı etki halindedir, her şey görecelidir, her şey aynı zamanda neden ve sonuçtur, evrensel ve karşıttır." (Feuerbach)
Aktaran: Lenin, Felsefe Defterleri, sf. 55)

Feuerbach'ın burada ifade ettiği "her şey aynı zamanda neden ve sonuçtur" belirlemesini Marx, Grundrisse'te, kapitalist üretimi işlerken daha somut olarak ele alır:

"Üretim koşulu olarak ortaya çıkan her öge aynı zamanda üretimin sonucu olduğu" nu belirtir. (Grundrisse II. Cilt, sf.193)

... "Dünyanın bir form'undan, dünyadaki bireysel varlıkların ve etkilerin ard arda geliş tarzından başka bir şey midir zaman? Bu durumda ben nasıl olur da dünyaya zaman içinde bir başlangıç verebilirim?" (Feuerbach, sf.56)

Toplum, insanların, bireysel varlıkların etiklerin ard arda geliş tarzından karşılıklı eylemlerinin ürününden ayrı olarak ele alınamaz.

(Kenar çizgisi ve notu Lenin'e ait.)

Feuerbach'ta diyalektik karşılıklı bağlantı. Feuerbach, "doğadaki her şeyin içinde varolduğu ve eylediği o karşılıklı bağlantı" dan söz eder.

İnsanların sosyal yaşamında benzer bir ilişki vardır. Çeşitli ülkeler dünya pazarına bağlanmıştır. Ve ekonomileri birbirine karşılıklı olarak bağımlıdır. Toplumu oluşturan, sosyal sınıflar arasında karşılıklı ilişki, karşılıklı etkileşim ve karşılıklı bağımlılık vardır. Kapitalizm çerçevesinde burjuvazi ve proletarya birbirini yaratırlar. Proletarya olmadan kapitalist olmaz, kapitalist olmadan proletarya olmaz.

"Hadım edilmiş, vücuttan yoksun bırakılmış soyut bir ideal olmasın bizim idealimiz; kusursuz, gerçek, evrensel, yetkin, kültürlü insanı yaratmak olsun." (Feuerbach, sf. 61)

Lenin bu konuda şu yorumu, kıyaslamayı yapar:

“Mihaylovski'nin ideali ilerici burjuva demokrasisinin şu hep bilinen idealini halkın kavrayacağı şekilde vulgarize edip yeniden ortaya sürmekten başka bir şey yapmıyor.” (sf.62)

(Çerçeve Lenin'e ait.)

Burjuvazinin doğasının sınırlılığından dolayı koşulların ve insanın gelişmesi eksiktir, sınırlıdır, tam değildir. Ancak üretim araçlarının kolektif mülkiyetinde, insanın eksiksiz, engelsiz, evrensel ve çok yönlü gelişimi sağlanır.

Ama bu toplumun koşulları kapitalizm tarafından, devrimci olan büyük sanayi tarafından hazırlanır:

“Bir yandan işteki çeşitlilik, karşı konulmaz doğal bir yasa şeklinde ve her yerde direnmeyle yüz yüze gelen doğal bir yasanın gözü kapalı yıkıcılığı ile kendisini gösterirken, öte yandan da, büyük sanayi, getirdiği felaketler aracılığı ile üretimin temel yasası olarak, işin çeşitliliğinin kabul edilmesi zorunluluğunu ortaya koyarak, işçilerin bu çeşitli işler için yatkın duruma gelmesini ve bu yeteneklerinin en geniş ölçüde gelişmesini sağlamıştır. Üretim tarzını bu yasanın normal olarak işlemesine uydurmak, toplum için bir ölüm-kalım sorunu oluyor.” (Marx, Kapital, Cilt I. sf.464-465)

... “Zekice yazmak, okurun da zeka sahibi olduğunu var saymaya, her şeyi söylememeye, bir önermeyi geçerli kılan ve düşünebilir yapan bağlantıları, koşulları ve sınırlamaları okurun kendi kendine söylemesine bırakmağa dayanır.” (Feurbach, sf.67)

(Çerçeve ve kenar notu Lenin'e ait.)

doğru söz !

Marx, onbeş yılına dayanan araştırmalarının ürünü olan Kapital'i, proletarya için yazdı. Marx, proletaryanın entelektüel düzeyine, insan zekasına güvenmiştir. Ve proletarya marksizmi devrimci özümüyle kavradı.

“Epik Tiyatro” insanın düşünme, sorma, kendi sonuçlarını çıkarma anlayışıyla hareket eder.

HEGEL'İN "MANTIK BİLİMİ" "İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ"

Lenin, Hegel'in kitabının ikinci önsözünde ele aldığı, "kutupsallık" kavramı üzerinde durur:

"Fizikte kuvvet kavramı -ve kutupsallık kavramı, (' farkın terimleri ayrılmaz biçimde (Hegel'in italikleri) birbirine bağlı'). Kuvvetten kutupsallığa geçiş ' daha yüksek Denkverhältnisse (düşünce bağıntıları) geçiştir.' " (F. Defterleri, sf.73)

Burjuva toplumunda, toplumsal sınıflar arasında, bu sınıfların kuvvetlerin karşılıklı ilişkisinde karşıtlığın keskinleşmesi, kutuplaşmanın derinleşmesi, tarihte bir ilerlemedir, tarihi hızlandırır, toplumsal devrimi, yani sınıfların kaldırılması sürecini çabuklaştırır.

Lenin, Hegel'den aktarmaya devam ediyor:

"Was bekannt ist, darum noch nicht erkannt" (sf.73) ("Herkesçe bilinen, herkesçe bilinendir diye bilinen olmamıştır henüz.")

Bu söz tarih bilimi için de geçerlidir, daha doğrusu tarih biliminin kavranışı için, örnek proleter bilim sadece işçiler arasında değil, küçük burjuvaların arasında da yaygın olarak bilinir. Ancak, küçük burjuva bakış açısından proleter bilimin gerçek devrimci özülüyle kavrandığı söylenemez.

(Ayrıca bkz. Engels, Kapital II. Cilt Önsöz'de, Priesley ile Scheele örneği.)

Lenin, Hegel'in kitabını açıklamaya devam ediyor:

" ' İlk filozoflar felsefe yapmaya başladıklarında', diyor Aristoteles, ' hayatın hemen hemen tüm zorlukları ve refaha ve rahatlığa ilişkin her şey doyuma ulaşmış bulunmaktaydı; ve gene diyordu ki: Matematik sanatların beşiği Mısır; çünkü orada rahipler kastına, değerlendirmeye, elverişli uzun, boş vakitler bırakılmaktaydı" (sf.74, Aktaran, Lenin.)

İlk Yunan felsefesinin, politika, estetik ve sanatın gelişmesinin temelinde köle emeği var. Köle emeği, egemenlere zihinsel üretimleri için bolca zaman ve olanak sağlıyordu.

Mısır'da köleler çok sınırlı gıdalarla (Mısır koçanı vs.) ile yetiniyorlardı. Dolayısıyla egemenler için daha fazla artı-zaman sağlıyorlardı. Köle sahipleri, egemenler ve onların asalakları da artı-zamanın sonuçlarına dayanarak bilim, sanat vs. ile uğraşacak bol zaman buluyorlardı.

Aynı yerde “çıklarlar”la insanların yaşamı arasındaki ilişki ortaya konuyor:

çıklarlar
“ halkların ha-
yatını harekete
geçirir ”

||| **“Böylece bir düşüncenin içinde 'halkların ve bireylerin hayatını harekete geçiren çıklarlar susmaktadır.”** (Kenar çizgileri ve not Lenin'e ait.)

(Çıklarların insanların yaşamını nasıl harekete geçirdiğini için Bkz. Çernişevski'nin “*Nasıl Yapmalı?*” adlı eseri.)

Proletarya açısından: Ortak çıklarlar için, ortak düşmana karşı ortak mücadele.

Lenin, Hegel'den aktarıyor:

“Yapılması gereken, zihni canlandıran, zihinde yaşayan ve edim halinde olan bu mantıksal doğayı, bilince yükseltmektir.”

Nesnel olanı, toplumsal olguları bilince yükseltme, ya da bilince çıkarma kendiliğinden, bilinçsizce değil, bilinçlice yapılmalıdır. Düşüncelerimiz, nesnelliği, yani dışımızda olanı, gerçekliği doğru, derinlikli ve en temel, en özsel, en belirleyici yönleriyle yansıtmalıdır, kavramalıdır.

V.İ. Lenin'in Hegel'in nesnel olanla, öznel olanın ilişkisi yorumu:

“Bunu nasıl anlamalı?

İnsanın, önünde doğal fenomenlerin örgüsü, ağı var. İçgüdüsel, insan, vahşi; doğadan sıyrıp çıkarmaz kendini. Bilinçli insan ise, kendini doğadan sıyrıp çıkarır. Bu sıyrıp çıkışın yani evren hakkında bilgi edinmenin basamaklarıdır kategoriler, -örgünün bilinmesini ve egemenlik altına alınmasını sağlayan düğüm noktalarıdır.”

Hegel'in düşüncelerinin, Lenin tarafından materyalist ele alınışı:

“Yalnızca ' dış form ' u değil, aynı zamanda ' der Inhalt ' ı da “düşünce yoluyla ele almak” gerekir.

<<Muhtevanın böylece mantıksal çözümlemenin içine alınışıyla>>, nesne durumunda olan artık Dinge'ler değil, fakat die Sache, der Begriff der Dinge' dir.”

“Şeyler değil, maddeci bir biçimde, hareketlerinin yasaları.”

Marx, *Kapital*'i sunarken, şeylerin kendilerini değil, bunların yasaları üzerinde duruşunu, yani yöntemini şöyle açıklar:

“Aslına bakılırsa, konu, kapitalist üretimin doğal yasalarının sonucu olan toplumsal uzlaşmaz karşıtlıkların şu ya da bu derecede gelişmiş olmaları değildir. Burada söz konusu olan, bu yasaların kendileridir, kaçınılmaz sonuçlara doğru katı bir zorunlulukla işleyen bu eğilimlerdir.” (*Kapital*, Cilt I, sf.16-17)

Lenin, notlarına yorumlarını sürdürüyor:

“Kategorileri tümdengetirmek gerekiyor, (keyfi yada mekanik biçimde seçip almak değil.); ' anlatmak', 'olumlamak' yerine, en basitlerinden ve en temel olanlardan (varlık, hiçlik, oluş (dar Werden) (başkalarını almaksızın) başlayarak ispatlamak gerekiyor -burada, kategorilerde <<tüm gelişme tohum içindedir>>” (sf.77)

Proletarya, sınıf mücadelesinde hangi mücadele biçimlerine başvuracağını keyfi olarak, kendi tercihiyle değil, sınıf mücadelesinin nesnel koşullarından çıkarır.

Proletaryanın tarihi rolü hakkında bolca laf üretmek yerine, proleter sınıfın varlık koşullarından dolayı, hangi görevi üstlenmek durumunda olduğu ispatlanmalıdır.

Devam:

“...<<Düşünmenin belirlenimlerinin>>, << nesnel bir değeri ve nesnel bir varoluşu>> vardır.” (sf.79)

Pratik değeri olmayan bir görüş üzerinde durmak saçmalaktır.

“Metod” hakkında:

NB ||| **“ << Çünkü metod, felsefenin muhtevasının iç öz hareketinin formunun bilincidir>>, ve s.41'in sonuna kadar, diyalektiğin iyi bir açıklanması.” (Kenar çizgisi ve not Lenin'e ait.)**

“Olumsuzlanma” üzerine Lenin'in aktarması ve açıklaması.

“Olumsuz olan, aynı zamanda da olumludur” -bir, belirlenmiştir olumsuzlanma; olumsuzlamanın belirli bir muhtevası vardır; iç çelişkiler, eski muhtevanın yerini daha üstün yeni bir muhtevanın almasına yol açar. (Kenar çizgisi Lenin'e aittir.)

Eski toplum, kendi içindeki çelişkilerin gelişmesiyle çözülür. Eski toplumun çözülüp dağılmasının başka bir yolu yoktur.

Olgular arasında “nesnel bağ” vardır.

NB ||| **“ Eski mantıkta, (kavramların ve düşüncenin) birinden ötekine geçiş yoktur, gelişme yoktur; ne bütün parçaları birbirine bağlayan << iç, zorunlu bağ>> ne de parçaların birbirlerinin içine ' Über-gang” (Geçiş) yoktur.” (sf.79)**

(Kenar çizgisi ve not Lenin'e ait.)

Sürekli olarak ortaya çıkan olaylar bir içsel zorunluluktan ileri gelir. Olaylar arasındaki nesnel bağı görülmelidir.

“ ‘Belli bir fenomenler alanını ilerleten, doğrudan doğruya o alanın muhtevasıdır, doğrudan doğruya bu muhtevanın içindeki diyalektiktir.’ (yani kendi hareketinin diyalektiğidir)” (sf.79)

Tarihin itici gücü, toplumun iç çelişkilerinden kaynaklanan, sınıf kavgasıdır. Karşıtların savaşıdır.

HEGEL'İN "MANTIK BİLİMİ"

BİRİNCİ KİTAP VARLIK TEORİSİ

Bilme'ye maddeci yaklaşım

NB "... (des Erkennens) (Bilmenin -Y.K) in "ilerlemesi" ... "nenenin ve muhtevanın doğasının kendi tarafından belirlenmelidir." (sf.85)
(Kenar çizgileri ve not Lenin'e aittir.)

"BİRİNCİ KESİM BELİRLENMİŞLİK (NİTELİK)"

Hegel'den aktarma- Lenin tarafından.

"Herakleitos' ta <<her şey akar>> ... yani <<her şey oluş' tur.>> (sf.87)
"Başlangıç anlaşılmaz bir şeydir." (Hegel)

Bilimde başlangıç zordur. Başlangıcın anlaşılması zordur.

Teorinin başlangıcı anlaşıldıktan sonra, teori özsel olarak kavranabilir, teorinin doruklarına çıkılır.

Meta'nın tahlili basittir fakat görüldüğünden daha zordur. Meta'nın tahlili yapılırsa, meta üretiminin gelişimi daha iyi kavranır.

"Kendinden şey" hakkında:

NB "Kendinden şey her türlü belirlenimden [Sein-für-anderes] (başkası için varlık. Y.K) [başkası ile her türlü bağıntıdan] soyutlamadır; yani bir hiçlik. Demek ki, kendinde şey, << hakikatten yoksun boş bir soyutlamadan başka bir şey değildir>>" (Kenar çizgisi ve not Lenin'e aittir.)

Sehr gut!! (Çok iyi)
k e n d i n d e şeylerin neler oldukları sorulsa, so ist in die Frage gedankenloser Weise die Unmöglichkeit der Beantwortung gelegt...

(Cevabın olanaksızlığı farkında olunmadan sorunun içinde verilmiş.) (Y.K.)

Çok derin: Kendinde şey ve kendinde şeyin başka şeyler için şey'e dönüşmesi (bkz. Engels). Kendinde şey genel olarak boş ve cansız bir soyutlamadır. Hareket halindeki hayatın içinde bütün her şey ve tek tek her şey hem "kendi için"dir ve hem de "başkaları için" dir; sürekli şekilde bir halden bir başka hale geçerek, başka ile bağıntı içindedir."

(Bu bölüm olduğu gibi alındı.)

Yadsımanın Yadsınması

Doğrudan doğruya şeylerin, doğanın, olayların yürüyüşünün diyalektliği.

“ << **Kendi kendini aşmak, kendi olumsuzlamasını olumsuzlamak ve sonsuz hale gelmek, doğrudan doğruya, sonlu'nun doğasıdır**>> ...**Sonlu'yu sonsuz' a dönüştüren şey dış (fremde) bir kuvvet (Gewalt) değil, kendi öz (sonlu) doğasıdır. (seine Natur).** (sf.92) (Hegel'den aktaran, çerçeve ve kenar notu Lenin'e ait.)

Kendini aşmak, inkarın inkarıdır nitelik değişimidir.

Proletaryanın devrimci toplumsal hareketi, kendini aşarak, her kez vardığı noktadan nitelik olarak daha ileriye giderek yeni bir aşamaya vararak aşabilir.

Varolan eylemlerden nitelik olarak farklı ve daha ileri eylemle aşılar
Başka biçimde, kendini aşma, gerçekten aşma olmaz.

İlerlemenin Belirsizliği

... **“Ama belirsiz ilerleme, basitçe (sonlu ile sonsuzun basitçe karşılaştırılmasından) daha çok şey dile getiriyor; aynı zamanda ayrı ve seçik terimlerin bağı (Hegel'in italikleri) onda da var.”**...

(Kenar çizgileri ve not Lenin'e ait. sf.93)

Belirsiz ilerlemenin (tüm parçalarıyla) bağlantı halinde oluşu.

İlerleme tüm yönleriyle ortaya konamaz (önceden) fakat, ilerlemenin (gelişmenin) ana yönü, ana çizgileri ortaya konabilir.

Hegel'in Bir Gözlemi:

“Belirli bir bilgi yoluna karşı sf.203' te yer alan şu alaycı gözlemi de belirtmek gerekir (Lenin) << deneye yansıyan bilginin yolu; bu yolda bilgi, fenomendeki belirlenimleri algılar ilkin, -sonra da bu belirlenimleri temel olarak alır ve bu aynı belirlenimlerin sözümona bir açıklaması için, fenomenin bu belirlenimlerini üretmekle yükümlü temel maddeler yada bu işe denk düşen kuvvetler bulunduğunu varsayar>> ...” (Hegel)

(Kenar çizgisi Lenin'e ait. sf.95)

Devlet toplumun resmi bir sentezidir. Devleti her tür kötülüğün kaynağı olduğunu sananlar, toplumun resmi sentezini, resmi topluma şikayet etmekle bir şey yaptıklarını zannediyorlar.

Onlar devleti anlamak için sivil toplumdan hareket edeceklerine, devletten hareket ediyorlar.

"İKİNCİ KESİM MİKTAR (NİCELİK)"

"Hegel, ve özellikle de bir Kontinuität (süreklilik-Υκ) kategorisi bir de Diskretion (süreksizlik-Υκ) kategorisi bulunduğunu belirtiyor."

Wahrhafte
Dialektik
(Hakiki
Diyalektik)

Bundan yalnızca "tek tek alındığında bu belirlenimlerden hiç birinde hakikat olmadığı, yalnızca birliklerinde hakikat olduğu çıkıyor. Bunları hakiki diyalektik açıdan düşünme tarzı işte budur, hakiki sonuç da budur."

(Kenar çizgileri ve çerçeveli not Lenin'e ait. sf.96)

Tarihte sadece süreklilik yok, süreksizlik (kesiklilik) de var. Daha doğru bir söylemle, tarih süreklilik ve kesikliliğin -sürekliliğin kesintiye uğramasının- birliğidir.

"ÜÇÜNCÜ KESİM ÖLÇÜ"

"Ölçünün içinde -soyut olarak formüleştirildiği zaman- nitelik ve nicelik birleşmiş durumdadır."... (Hegel sf.99)

... "Özü bakımından değişme bir niteliğin başka bir niteliğe geçişidir, ya da daha soyut bir söyleyişle, bir varlığın bir varlık-olmayan'a geçiştir, derecelilikten başka" ... (sf.100)

... "derecelilik, bir eksilmeden ya da artmadan ve büyüklüğe tek yanlı saplanımdan başka bir şey değildir" ... (sf.100)

... "Ama yalnızca niceliksel gibi gözüken bir değişiklik birdenbire niteliksel bir değişikliğe dönüştüğünde..." (sf.100)

Marx, "Formen"de değişimi, somut olarak örnekler ve salt nicel bir değişimden bir varolanın salt bir artışından farklı olduğunu gösterir.

"Kentte toplanma, topluluğa bu sıfatıyla, iktisadi bir varlık kazandırır; kentlerin salt kent olarak varlığı ayrı ayrı evlerin salt çoğalmasından farklı bir şeydir. Burada bütün, yalnızca onu oluşturan parçalarının toplamı değildir. Bu, bir tür bağımsız organizmadır." (sf.17)

“Kavramın Tuzağı”

...“Kavramın tuzağı, bir orada varlık'ı, niteliğinin rol oynamaz gibi gözüktüğü yanından yakalamaya dayanır; ve öylesine böyledir ki bu, örneğin bir Devletin, bir servetin, vs., aslında o Devletin yada o servet sahibinin felaketi olan büyümesi, ilkin onların mutluluğu gibi gözükür.” (sf.100)

Oportünist sosyalistler, geniş kitlelerin desteğini almak için, sonal hedefleri -sınıfsız toplum, bizi buraya vardıracak devrimci hedefler- bir kenara bırakma eğilimindedir her zaman. Onlar bunu kendi güçlü yanları sayarlar; oysa bu yan onların en güçsüz yanlarıdır, çünkü günlük, sıradan istemler uğruna proletaryanın kurtuluşu, nihai hedeften vazgeçerler. Ve bu bir yerde onların yıkımıyla sonuçlanır. Bu, diyalektiğin tuzağıdır.

DERECELİLİK VE SİÇRAMALAR

NB

“**Ve, sf.448, dereceliliğin sıçramalar olmaksızın hiç bir şeyi açıklamadığı konusunda uzun ispatlamalar.**” (Hegel'den yorumlama)
(Kenar çizgileri ve notlar Lenin'e ait, sf.101)

NB

Tarihi gelişmeleri sadece kerte kerte, adım adım, ilerleme olarak görmek isteyenler, gelişmenin sıçramaları içerdiğini unuturlar.

Sıçramalar !

“... genel olarak varlığın dönüşümleri, bir büyüklükten başka bir büyüklüğe geçiş değildir; nitelikten niceliğe ve nicelikten niteliğe geçiştir, bir başka'ya ulaşmadır; dereceli olan'ın kopması ve önceki orada varlık'a oranla bir niteliksel başka'nın ortaya çıkmasıdır. Su soğurken yavaş yavaş katılaşmaz, püre haline gelip sonra dereceli olarak buz kıvamına kadar sertleşmez, tersine, birden bire katı haline girer, donma ısısına tamamen vardığında bile hareketsizce sıvı halini sürdürebilir ve en küçük bir sarsıntı suyu katı hale geçirir.”
(Hegel'den aktarma. Kenar çizgileri ve not Lenin'e ait. sf.101-2)

Gelişme yalnızca nicelikten niteliğe değildir; nitelikten niceliğe de geçiştir.

Devrimle toplum yeni bir topluma dönüşür (nitel sıçrama); ve devrimle, nitel sıçramayla birlikte, nitelikten niceliğe geçiş sağlar (dönüşür); böylece tarih, yeni bir topluma geçişle devam eder. -ya da nitel dönüşüm sağlayarak sürer.

Eski toplum içindeki uzlaşmaz çelişkilerin gelişmesiyle çözülür, dağılır; ama bir devrime yolaçması için çelişkilerin sonuna dek olgunlaşmasına gerek yoktur; çelişkiler sonuna dek olgunlaşmadan çelişkilerin keskinleşmesiyle devrime yol açabilir.

“Doğuşun dereceliliği, şu tasarıma dayanmaktadır: Doğan şey, duyulur yada gerçek biçimde vardır zaten; ama küçüklüğü nedeniyle algılanamamaktadır. Tıpkı bunun gibi yitişin dereceliliği konusunda da, varlık-olmayan'ın ya da onun yerine geçen başka'nın da gene var olduğu ama henüz farkedilmediği tasarımı vardır...”(Hegel'den aktaran Lenin. sf.102)

Küçük küçük olduğu için göze çarpmaz. Burjuva toplum halen ege-men olsa da çökmekte olan bir toplumdur; eski toplumun yapısında doğmakta olan yeni toplumun ön koşulları doğum anında küçük olduğu için henüz göze çarpmaz, ama gelişmekte olan'dır. Bu anlamda marksistler büyük olan ama çökmekte olan eski topluma değil, gelişmekte olana dayandırırılar, taktiklerini.

“... zorluk, herhangi bir şeyin genel olarak kendi başka'sına ve karşıtına niteliksel geçişinde yatar...” (Hegel'den aktaran Lenin.)

Kapitalizmden komünizme geçiş niteliksel bir dönüşümdür -geçiştir. Kapitalist toplum, kendi karşıtını kendi içinde yaratır. Yeni toplumun ön koşulları, eski toplumda ortaya çıkmadan, eski toplum yerini yeni topluma bırakmaz. Burjuva toplumun ilerlemesi, kendi karşıtına doğru bir ilerlemedir.

KİTAP II

ÖZ TEORİSİ

KENDİNDE YANSIMA OLARAK ÖZ

Lenin, Hegel'den alıntı yapıyor.

“ <<Varlık dolayimsız olan'dır. Hakikatin, varlığın ken-
dinde ve kendi için ne olduğunu bilmek isteyen bilgi, do-
layimsız'da ve dolayimsız'ın belirlenimlerinde>> (durmaz NB),
“bu hakikatin içine (NB) nüfuz (NB) eder...”

Bilgi
Teorisi

(Kenar çizgileri ve kenar notu ile parantez içi notlar Lenin'e ait. sf.105)

Marksist bilgi teorisi, yansima teorisidir: Gerçeğin, nesnel evrenin yansması.

“Görüntü ve şüphecilik respective kantçılık:

“... çağdaş idealizm, bilgilere kendinde şeyin bilgisi olarak bakmakta sakınca görürdü. Onlarca bu görüntüde bir varlığın temeli olmamalıydı ve kendinde şey bu bilgilerin alanına girmemeliydi. Aynı zamanda şüphecilik, görüntülerinin sayısız belirlenimlerini kabul ediyor; ya da daha doğrusu şüpheciliğin gözünde bu görüntüsünün muhtevası bütün dünyanın çeşitli zenginliği idi. Aynı şekilde idealizm fenomeni bu çeşitli belirlenimliliklerin bütün enginliğini kendinde içerir.” (sf.106)

NB

Lenin burada söylenenlere -şüphecilere- karşı şu doğru tespiti yapar:

“Dünyanın bütün zenginliğini Schein'a (görüntü) yerleştiriyor, sonra da Schein'in nesnellliğini inkar ediyorsunuz!!”

Görüntü, daima, görünen şeyden farklıdır, fakat görünenin nesnellliğini yansıtır, kendinde taşır.

Devam edelim:

“... Demek ki, görüntünün kendisi de, bir ' dolayimsız belirlenmiş' tir. Şu ya da bu muhtevaya sahip olabilir görüntü; ama her hal ve durumda kendisi ortaya koymaz bu muhtevayı, bu muhtevaya dolayimsız olarak sahiptir.”

Görüntünün
dolayimsızlığı

(Hegel'den alıntılama, kenar çizgileri ve kenar notu Lenin'e ait. sf.107)

Hegel'le devam:

... “Öz... kendinde, sonsuz hareket olarak kendi kendinde görüntüyü içerir.”...

... “Kendisine ait olan bu özdevinim içinde öz, yansımadır (yada düşünmedir). Görüntü, yansıma ile aynı şeydir.” (sf.108)

Lenin'in bu konudaki yorumu:

“Görüntü (görünen) özün doğrudan doğruya kendi kendinde yansıması'dır.”

Devam edelim:

... “Özün içindeki oluş, bunun yansıyan hareketi, demek ki hiçlikten hiçliğe olan harekettir ve dolayısıyla de kendi üzerine geri dönen harekettir”... (Hegel, sf.109)

Hegel, hiçlikten gelip, hiçliğe giden hareketten söz ediyor; Lenin ise daima bir şeyden yola çıkmaktan söz ediyor.

“Zekice ve derin bir söz bu. Doğada ve hayatta 'hiçlik'e (“hiç” e) doğru hareketler vardır. Ama 'hiç' ten yola çıkan hareketler olmasa gerektir. Daima herhangi bir şeyden yola çıkan.” (sf.109)

Hakikat, “eksik hakikat” konusu.

(“**Formel, soyut, eksik hakikatten başka hiç bir şeyi içermez.**”
(Hegel, sf.110)

Hakikatin eksik ifade edilmesi; ya da gerçeğin, hakikatin yarısını, bir kısmını söylemek.

“Ayrım ilkeleri: << Bütün şeyler birbirinden ayrıdır>> ... “A, aynı zamanda, A -olmayan'dır.>> ...

<< Birbirine benzer iki şey yoktur.>> ...”
(Hegel'den aktaran Lenin. sf.110)

A, B değildir; B'de A değildir.

Her insan diğerinden farklıdır, ayrıdır. İki insan aynı olsaydı, farklı insanlar olmazlardı.

Bien dit !! (Çok güzel)

“Ama birbirleriyle katiyen çelişmemesi istenen şeyler için beslenen o hep bildiğimiz sevgi, her zaman olduğu gibi burada da unutup ki, çelişki böylece çözülmüş olmaz, sadece başka bir yere, öznel yani, genellelikle dış yansıma'nın içine kaydırılmış olur; ve aslında bu öznel yada dış yansıma da, bu uzaklaştırma yada kaydırma sonucunda yalnızca konumlu olarak dile getirilen iki durağın ikisini de içermektedir, aşılıp ve kendi birlikleri içinde birbirlerine geri getirilmiş olarak içermektedir.”
(Hegel, sf.110)

“(Tadına doyulmaz biçimde alay ediyor! Doğa ve tarih için (dar kafa ve rahatına düşkün burjuvalarda rastlanan) ' o hep bildiğimiz sevgi' -doğayı ve tarihi, çelişkilerden ve mücadelelerden arıtma, arınmış görme arzusu) ...” (Lenin, sf.110)

Kapitalizmi isteyip, kapitalizmin sonuçlarını istemeyenler de aynı darkafalılar grubuna girerler.

Burjuvazi emperyalizme yönelirken, içeride keskinleşen emek-sermaye çelişmesini -bir süreliğine yumuşatırken (kesinlikle toplumu bu çelişkilerden arındıramaz), kapitalizmin çelişkilerini tüm dünyaya taşımış olur.

OLUMLULUK VE OLUMSUZLUK

“Herhangi bir şeyi olumlu diye belirleyip bu temelden yola çıkıldığı vakit bu herhangi bir şeyin olumsuzla dönüştüğünü ve bunun tam tersi olarak da, olumsuz diye belirlenmiş olanın olumluya dönüştüğünü kesinlikle görüp kavramak için, yansıyan (yada, düşünen) düşünceden bir parçacık nasibi olmak yeterlidir; ve yansıyan düşünce, bu belirlenimler içinde karışır ve kendi kendisiyle çelişir. Söz konusu belirlenimlerin doğası bilinmeyince, bu karışıklığın, hiç olmaması gereken yanlış bir şey olduğu sanılır ve öznel bir yanlışlığa yüklenir bu karışıklık. Ve aslında bu geçiş, bu değişim'nin zorunlu oluşunun bilinci orada yoksa, salt karışıklık olarak kalır. (Hegel, sf.111) (Kenar çizgileri Lenin'e ait.)

Toplumların (sınıflı) karşıtların birliği ve mücadelesine dayandığı bilinmezse, bir toplumdan diğerine geçiş sırasında meydana gelen karışıklıklar salt bir karışıklık olarak anlaşılır ve öznel alana yüklenir. Oysa ki, tüm bu toplumsal kargaşanın altında, bir zorunluluk, nesnel bir gerçeklik, bir toplumdan daha yüksek bir topluma geçiş zorunluluğu var.

HAKİKAT VE NESNE

“Nesne'ye uygun düşen bilme olarak hakikat da, olumlu olan'dır; ama hakikat bilme'nin olumsuzca başka'ya uygun düşmesi, nesnenin içine girmiş ve olumsuzluğunu aşmış olması bakımından, yalnızca bu bakımdan, kendi kendisiyle eşitlik'tir...”
(Hegel,sf.111) (Kenar çizgileri ve not Lenin'e ait.)

Hakikat
ve
Nesne

Bilgi olarak hakikat, nesneye uygun düşendir, daha doğrusu nesneyi yansıtır ya da nesnenin yansımasıdır.

KARŞILIKLI İLİŞKİ

“En önemli bilgilerden biri, gözönüne alınan yansımasal belirlenimlerin bu doğasını, yani hakikatin ancak bu tür belirlenimlerin karşılıklı bağıntıları içinde bulunduğunu ve bundan ötürü de her birinin kendi kavramı içinde öbürünü de içerilmiş olarak buldurduğunu keşfedip hiç bir zaman unutmamaya dayanan bilgidir; bu bilgi olmaksızın, felsefe alanında bir tek adım bile atılamaz.” (Hegel, sf.112)

Olgular karşılık ilişki içinde ele alınmalıdır. Olgular kendi bağlamı içinde doğru olarak kavranabilir. Toplumsal sınıflar ancak karşıtlık ve karşılıklı ilişki içinde kavranabilir.

<< Üçüncüyü dışındalama yasası >>

“ Üçüncüyü dışındalamanın şu ilkesini aktarıyor Hegel: <<Herhangi bir şey, ya A'dır, ya A -olmayan'dır; üçüncü yoktur>> ve bu ilkeyi 'çözümlüyor'. <<Her şey çelişkilidir>>, her şeyin olumlu ve olumsuz belirlenimi vardır anlamına geliyorsa bu ilke, diyor, o zaman iyi. Ama bu ilkeden, çoğunlukla yapılageldiği gibi, bütün yüklemeler arasından ya birini yada bu birinin karşıtını almak gerektiği anlamı çıkartılıyorsa o zaman bu ilke 'sıradan ve bayağı' bir şeydir!!”

“Ve sonra, diye zekice devam ediyor Hegel, deniyor ki, üçüncü yoktur. Oysa doğrudan doğruya bu tezin içinde bir üçüncü vardır. Doğrudan doğruya A'nın kendisi, bu üçüncüdür; çünkü A, +A yada -A olabilir, <<demek ki, herhangi bir şey' in kendi, dışındalanmış olması gereken bu üçüncüdür>> (sf.112)

“Zekice bu, ve doğru. Her somut herhangi bir şey, geri kalan bütün her şeyle, çeşitli ve çoğu zaman çelişkili bağıntılar içindedir; ergo (demek ki) her somut şey, hem kendi kendisidir, hem de başka şey' dir.” (Lenin, sf.112)

Somut olguların, diğer şeylerle çelişkili bağıntılar içinde olması diyalektiktir.

Herhangi somut bir şey, olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alınabilir, yani diyalektik olarak.

“Çelişki Yasası”

“Oysa yansımanın ilk belirlenimlerinin, özdeşlik, çeşitlilik ve karşılığın, bir önermenin içine konulmuş olmaları gerekiyor idiye, bunların kendi hakikatlerinin içine geçer gibi içine geçtikleri belirlenimi de, yani çelişkiyi, ilke olarak tasarlamak ve koymak büsbütün gereklidir bu durumda: bütün şeyler kendi kendiliklerinde çelişkilidir; özellikle şu anlamda ki, bu önerme öbürlerinin tersine olarak şeylerin hakikatini ve özünü daha iyi dile getirir. Karşıtlıkta kendini gösteren çelişki, özdeşliğin içinde içerilenmiş olan ve özdeşlik ilkesinin hiç bir şey söylemediğini söyleyen deyişte bildirilen geliştirilmiş hiçlikten başka bir şey değildir. Bu olumsuzlama çeşitlilik ve karşıtlık olarak daha ilerde belirlenir kendini; bu karşıtlıkta, şimdi, konumlanmış olan çelişkidir.” (Hegel) (Kenar çizgisi Lenin'e ait)

Hegel'de çelişki kavramı özdeşlikten daha derin ve daha temeldir.

“Ama çelişkinin özdeşlik kadar özsel ve içkin bir belirlenim olamayacağı yargısı, geleneksel mantığın ve her yerde rastlanan tasarımlama tarzının düştüğü belli başlı bir önyargıdır; ama işin aslında, aşama sırası söz konusu olsaydı ve her iki belirlenimin ayrı ayrı korunup sürdürülmesi gerekseydi, çelişkiyi özdeşlikten daha derin ve özde bir şey olarak göz önüne almak zorunluğu çıkardı ortaya. Çelişkinin karşısında özdeşlik, yalın dolayumsuz'un, ölü varlığın belirleniminden başka bir şey değildir; oysa çelişki, her türlü hayatın ve her türlü hareketin kökü'dür; bir şey olarak, kendi kendine bir çelişkisi olan bir şey olarak hareket edebilir ve gene ancak böylece bir içtepiye ve bir etkinliğe sahiptir.” (Hegel, sf.113) (Kenar çizgileri Lenin'e ait.)

Çelişki ve Hareket

“Ama çelişkiyi, sadece şurada ve burada ortaya çıkan basit bir anormallik olarak göz önüne almamak gerekir; çelişki kendi özsel belirlenimi içinde olumsuz olan'dır, her türlü özdevinimin ilkesi'dir; ve bu da, çelişkiyi açıklayıp, aydınlatmaktan başka bir iş yapmamaktadır...” (Hegel, sf.114) (Kenar çizgileri Lenin'e ait.)

Proletaryanın toplumsal devinimi (hareketi) ancak, temelindeki kapitalizmin uzlaşmaz sınıf çelişkileri temelinde kavranabilir. Ve bu çelişkiler temelinde varlığını sürdürür. Temelindeki çelişkilere bağlı olarak canlılığını sürekli korur.

Devam edelim:

“Kendi kendiyile soyut özdeşlik, hayatîyet değildir henüz; ama 'kendinde olumlu' olumsuzluk olduğu için kendi kendinden çıkar ve hareket haline geçer. Böylece, bir şey ancak, çelişkiyi kendinde içerdiği hatta çelişkiyi kucaklayıp, yüklenmek gücü olduğu ölçüde canlıdır. Ama bir var olan, olumlu belirlenimi içinde aynı zamanda olumsuz belirlenime geçmeğe ve bunların her birini öbüründe tutmaya, kendi içinde çelişkiye sahip olmaya yetenekli değilse; canlı, yaşayan birlik değildir bu varolan; temel değildir; çelişkinin içinde yok olur...” (Hegel, sf.114)
(Kenar çizgileri Lenin'e ait.)

Bir şey çelişkiyi içeriyorsa çelişkiyi kucaklıyorsa canlıdır.

İşçi sınıfı hareketi kendi içinde tartışabiliyorsa, kendi dışına karşı sürdürdüğü eleştiriyi kendi içinde de devam ettiriyorsa canlıdır; ve bu, onun gücünü gösterir.

Hegel'in yukarıdaki pasajları için Lenin'in yorumu:

“Hareket ve 'öz hareket' (buna NB! otonom (bağımsız), kendiliğinden, içsel olarak zorunlu hareket), 'değişme', 'hareket ve hayatîyet', 'her türlü öz-hareketin ilkesi', 'hareket'e ve 'eyleme' götüren 'dürtü' (Trieb) -ölü varlık'a karşıt -hegelciliğin, o soyut ve abstrus (soyut, karanlık, anlaşılması zor-УК) (ağır, saçma?) hegelciliğin özünün burada olacağı kimin aklından geçerdikii? Anlamak, keşfetmek, hinüberetten (kurtarmak), ayıklamak, arıtmak gerekiyordu bu özü; ve işte Marx'la Engels'in yapmış oldukları da budur.” (sf.114)

Çelişkinin Bilincinde Olmak

Hegel konuyu sürdürüyor:

“Tasarım, dolayısıyla çelişkiyi her yerde içerik olarak kendinde bulunduruyor, ama bu çelişkinin bilincine eremiyor: eşitlikten eşitsizliğe geçen, yani, olumsuz bağtıdan 'kendinde farklıların yansımış varlığı'na geçen dış yansıma olarak kalıyor. Bu iki belirlenimi dışsal bir şekilde karşıt tutuyor ve sadece bu iki belirlenimi görüyor; bu belirlenimlerden birinin ötekine geçişini, yani özsel olanı ve çelişkiyi içereni değil.”

-Oysa burada hemen belirtelim ki zihin, çelişkinin kavranmasına ve dile getirilmesine dayanır.” (Hegel, sf.115) (Kenar çizgileri Lenin'e ait.)

Toplumsal gerçeklerde kendini gösteren çelişki bilinçsizce kavranabiliyor. Asıl sorun, nesnel, toplumsal gerçeğin bilincinde olmaktır. Ya da bilinçlice yansıtmaktır.

Karşıt sınıflara dayanan bir toplum, ancak, karşıtların birliği ve mücadelesi olarak kavranabilir.

Lenin'in konuya ilişkin yorumu:

NB

“ (1) Alelade tasarım, farkı ve çelişkiyi kavrar; ama bunların birinden ötekine geçiş'i kavrayamaz; oysa **en önemli olan da budur.**

(2) Zihin ve kavrayış gücü,

Zihin, çelişkiyi kavrar, **dile getirir**, şeyleri birbirleri ile bağıntı haline koyar ve bu çelişkinin arasından “kavramlarını belirginleştirir”; ama şeylerin ve bunların bağıntılarının kavramını **dile getirmez.**

(3) Düşünen akıl (kavrayış gücü), farklının körlenmiş çeşitliliğini, tasarımların basit çeşitliliğini, **özel bir ayırım, bir karşıtlık haline getirinceye kadar keskinleştirmektedir. Ve çeşitlilikler, ancak çelişkinin doruğunda, birbirlerine oranla hareketli (regsam) ve canlı hale gelmekte ve özdevinimin ve hayatın iç itkisi olan o olumsuzluğu kazanmaktadırlar.**” (sf.116)

BIÇİMİN ÖZ İLE İLİŞKİSİ

“...<< **Demek ki, form'un nasıl öze geldiğini sormak yersizdir; çünkü form, özün kendi kendisindeki görüntüsünden, kendine özgü olan için (sic!) yansımasından başka bir şey değildir.>>...**” (Hegel, sf.117)

“Formu özseldir. Öz, forma konmuştur. Şu yada bu tarzda öze bağımlı olarak...” (Lenin)

Biçim, özün bir yansımasıdır. Biçim, öze bağımlıdır. Biçim, öz tarafından belirlenir. Öz, kendini bir biçimde (kendi biçiminde) ifade eder.

“**Formun etkinliği olarak gözüken, ayrıca bir o kadar maddenin de öz hareketidir.**” (Hegel) (Kenar çizgileri Lenin'e ait. sf.117)

NB

Lenin, Hegel'in bölümde ele aldığı konuyu yorumlamayı sürdürüyor:

“Her şey’in, <<muhtevasının>> ‘mehrere’ (birçok-YK) <<belirlenimi, birçok bağıntısı ve görünüş açısı>> olduğuna göre, leyhte ve aleyhte istediğimiz kadar kanıt bulabiliriz...”

Marksizm-Leninizm de çok zengindir. Oportünistler de, onda kendilerine dayanak bulabilirler. Önemli olan Marksizm-Leninizmin bütünlüğünü göz önünde tutmaktır, bütünlüğünü kucaklamaktır.

“Herhangi bir şeyin bütün belirlenimleri, bütün form'u soyutlanırsa, belirlenmemiş madde kalır geriye. Sadece soyut bir şeydir madde.”
(Hegel, sf.117)

Hegel'de mistik olan birçok görüş, materyalist bir bakış açısıyla ele alınması gerekiyor. Marx, Engels ve Lenin, bunu yapar.

Marksizm “toplum”u materyalist bir açıdan çözümler.

Toplum, bireylerin karşılıklı ilişkilerinin ürünüdür. Bireylerin, sınıfların karşılıklı ilişkisi dışında ele alındığında, “toplum” soyuttur. O halde, toplum, onu oluşturan sınıflara, toplumsal gruplara vb. ayrıştırılmalıdır.

Hegel'le devam edelim:

“Şey'in bütün koşulları tamam olduğu zaman, varoluşa girer.” (Hegel, sf.119)

Burada da Hegel'in idealist görüşü kendini gösteriyor.

Biz bunu, materyalist bir bakış açısıyla toplumsal ilişkiler alanına uygulayabiliriz.

Devrimin bir çok koşulu her zaman bir araya toplanmaz. Devrimin bir çok koşulu bir araya geldiğinde, bizim görevimiz, devrimin koşullarını devrime çevirmektir.

İKİNCİ KESİM

FENOMEN

|| NB
|| Yasa
(fenomende
kalıcı olandır)
|| kalandır.

“ << **Fenomenin, yasada sahip olduğu bu kendi kendini koruyup sürdüren kalımlılık (sağlam dengelilik, kararlılık)**>> ...” (Hegel, sf.122)
(Kenar çizgileri ve notlar Lenin'e ait.)

Ekonomide (fenomende) yasa için en iyi tanımlanma “kararlılık” terimi ile ifade edilir. Olgu, süreç, bir kararlılık, kalıcılık gösterirse yasa halini alır.

NB
Yasa
(fenomendeki
özdeşdir).

“ << **Fenomenin, kendi ile özdeşlik'te yansımasıdır yasa.**>> (Yasa, fenomenlerde, 'özdeş olan'dır: ' fenomenin, kendi kendisi ile özdeşliği içinde, yansıması'.)” (Hegel'den aktaran, açıklama, kenar çizgisi ve notu Lenin'e ait.)

NB
Yasa = fenomen-
lerin sakin
imgesi
NB

“...<< **Bu özdeşlik, fenomenin yasayı meydana getiren temeli, kendi durağıdır... Öyleyse yasa, fenomenin ötesinde değildir; aksine dolayimsiz olarak vardır fenomeninde; yasaların dünyası, varolan dünyanın ya da görüntüleşen dünyanın sakin (Hegel'in italikleri) imgesidir**>> ...”
(Hegel'den aktaran, kenar çizgileri ve kenar notları Lenin'e ait. sf.122)

Ve Lenin'in açıklaması:

“ **Son derece maddeci bir tanım bu, ve son derece doğru bir tanım (özellikle ' ruhige' sözcüğü). ' Sakin olan' ı alır yasa -ve işte bunun içindir ki yasa, her türden bir yasa, dardır, eksiktir, yaklaşıktır.**”

Yasayı, fenomeninde aramak gerekir, onun ötesinde değil, çünkü, yasa fenomeninde kendi ile özdeşliğin yansımasıdır, görüntüleşmesidir; fenomenin en sakin imgesidir.

“<< **Demek ki, yasa, asıl (özel) fenomenidir**>>” (sf.123)

“Ergo, yasa ve öz, homojen (aynı takımdan, aynı sınıftan), daha doğrusu aynı düzeyden kavramlardır; ve insanın, fenomenler, evren, vs. hakkındaki bilgisinin derinleşmesini dile getirirler.”

NB
Yasa, asıl
(özsel)
fenomendir.

(Evrenin fenomenler içindeki harekedir yasa (Bewegung des erscheinnden Universuma), bu hareketin özelliği içindeki hareketidir.

NB
Yasa, evrenin hareketi içinde özsel olan'ın yansımasıdır.

“Yasaların dünyası, fenomenin **sakin muhtevasıdır... bu nedenle fenomen yasaya göre **bütünlük'tür; çünkü yasayı içerir fenomen, ve dahası, kendiliğinden hareket eden form'un durağını (moment'ini) içerir.”** (Hegel, sf.123)**

(fenomen bütünlüktür, top tan'lıktır) ((yasa=kısım)) (yasadan daha zengin'dir fenomen)

(Kenar çizgileri, kenar notları ve çerçeve içi açıklamalar Lenin'e ait.)

Fenomenin özsel yansıması, sakin içeriği olan yasa, fenomenen zengin olmaz.

Fenomen, yasaya göre tamdır, bütünlüklüdür, zengindir.

Nesnel Bağıntı

“Demek ki, yasa özsel bağıntı'dır” (Hegel'in italikleri).

(Yasa bir bağıntı'dır. Mağçılar ve öbür agnostikler (bilinemezçiler) ve Kantçılar, vs. için buna NB. Özler'in bir bağıntısı, ya da özler arasında bir bağıntı.

(Kenar çizgileri Lenin'e ait. sf.124)

Bütün ile parça arasında ve olgular arasında nesnel bir ilişki, bağıntı vardır. Olgularla, toplumsal olayların arasındaki nesnel bağıntıyı ortaya çıkarmalıyız.

“ ÜÇÜNCÜ KESİM

GERÇEKLIK”

“Gerçeklik, varlık'tan ve varoluş'tan üstündür.” (Hegel, sf.126)

... **“Gerçek zorunluluk, muhtevanın doldurduğu bir bağıntıdır”** ... **“Bununla birlikte bu zorunluluk, göreceldir de aynı zamanda”** ... (Hegel)

Lenin, Hegel'in bu bölümdeki görüşlerini açıklamayı sürdürüyor:

“ ' Olabilirlik' konusunda. bu kategorilerin boşluğunu belirtiyor Hegel; ve Ansiklopedi'de şöyle diyor:

“Herhangi bir şey'in olabilir ya da olamaz olması, muhtevaya bağlıdır; yani gerçekliğin duraklarının (moment'lerinin) bütünlüğüne bağlıdır; ve gerçeklik, gelişmesi sırasında kendini zorunlu olarak ortaya koyar.”

Ve Lenin'in yorumu:

“ Yer değiştirmesi sırasında kendini zorunlu olarak ispatlayan gerçekliğin duraklarının tümü, bütünlüğü.

Gerçekliğin duraklarının tüm bütünlüğünün yer değiştirmesi NB=diyalektik bilginin özü.”

Devrim, gelişmesi sırasında, kendi gerçekliğini (kendini) çeşitli eylemlilikle ortaya koyar. Ve devrim çeşitli duraklardan (moment'ten) geçer. Devrimin gelişmesini her durakta ele almak gerekir.

ZORUNLUK

“Zorunluk, anlaşılmamış olduğu için kördür ancak”... (Hegel, sf.127)

Doğa güçlerinin, örnek, ırmakların doğasına uygun davranılırsa, insana yararlı bir güçtür; yok eğer buna uygun davranılmazsa yıkıcı güç olur.

Üretici güçler içinde durum aynıdır. Gelişen üretici güçlerin toplumsallığı sonuna dek geliştirilirse, üretim ilişkileriyle uyumlu bir gelişim gösterir. Üretici güçlerin toplumsallığına uygun davranılmazsa, üretici güç, yıkıcı güç olur.

BİLGİNİN DERİNLEŞMESİ

| **“Töz, ide'nin gelişiminin süreci içinde özsel bir derece'dir”**

(Hegel, sf.128) (Kenar çizgisi Lenin'e ait.)

Ve Lenin'in yorumu:

“Şöyle okunacak bu: İnsanın doğa ve madde hakkındaki bilgisinin gelişim süreci içinde önemli bir derece.”

İnsanın doğa ve madde hakkındaki, bilgisi sürekli gelişip, derinleşiyor. Derinleşme çeşitli derecelerden geçer.

Lenin, Hegel'den, şu alıntılarını alır:

“...O (die Substanz), her varlık'taki varlık'tır”...

“Tözellik bağıntısı, nedensellik bağıntısına geçer” (Lenin'in özetlemesi)

... “Ancak nedensellik olarak da gerçekliktir töz”... (Hegel, sf.128)

Bu alıntılara ilişkin şu yorumu yapar Lenin:

“Bir yandan, fenomenlerin nedenlerini bulmak için, maddenin bilgisini tözün bilgisine (kavramına) kadar derinleştirmek gerekir. Öte yandan da, nedenin gerçek anlamdaki bilgisi, fenomenlerin dış görünümünden töze giden bilginin derinleşmesidir.”

Bir şeyin görüntüsü ile, o şeyin kendisi çakışmadığı için, bilgiyi derinleştirmek için, görüntüden, görünen şeye (olguya) doğru gitmek gerekir.

İşçi sınıfı hareketini etkileyen yüzeydeki gelişmelerin bilgisini, bu harekete yön veren temeldeki gelişmelerin, değişmelerin bilgisine dek vardırması gerekir.

Lenin, Hegel'den aktarma yapıyor:

“İlke olarak, netice... sebebin içermediği hiçbir şeyi içermez” ... und umgekehrt... (ve tersi de doğrudur bunun. YK) (sf.128)

Bunu ekonomi politik bilimine uygulayabiliriz:

Fiyatlar değeri izler. Değerin, parasal ifadeleridir. Fakat, fiyat, hiç bir zaman değeri tam yansıtmaz; değer in ya altında, ya da üstünde olur. Fakat, bir ülkedeki üretilen metaların, (bir yıl içinde üretilen) toplam fiyatı, metaların toplam değerinden daha fazlasını içermez.

“Ergo neden ve sonuç, evrensel bağınlaşmanın (evrensel) bağın, olayların karşılıklı halkalanmasının duraklarıdır (moment'leridir) ancak; maddenin gelişme zincirinde birer halkadan başka bir şey değildir bunlar. (Lenin).

Neden ve sonuç, zincirin halkalarıdır. Maddenin gelişme zinciri çeşitli duraklardan (momentlerden) geçer. Evrensel bağ daha kapsamlı bir kavramdır.

NB:

“<< Bir tek aynı şeydir, bu, ki bazen neden olarak, bazen sonuç olarak, burada özgül kalımlılık (dengellik) olarak, şurada ise konumlu varlık yani bir başka'da belirlenim olarak ortaya çıkar>>” (Hegel)
(NB notu Lenin'e ait. sf.128)

Bunu ekonomi politiğe uygularsak;

Üretimin koşullu olan her öge, aynı zamanda, onun sonucu olarak ortaya çıkar.

Emekçilerin yoksulluğu kapitalist üretimin önkoşuludur, fakat, aynı zamanda, bu üretim biçiminin sonucu olarak ortaya çıkar.

Kapitalist üretim, kendi koşulunu kendi sonucu olarak yeniden üretir.

NB

Evrensel bağ her yanı (cihet) ve her şeyi kucaklar, nedensellik ancak tekyanlı, parçalı NB ve eksik biçimde dile getirir bunu. (Lenin))

(Çerçeve ve kenar çizgileri ve not Lenin'e ait.sf.128)

Maddenin, doğanın gelişiminin evrensel bağı, sanıldığına aksine nedensellikten daha zengin, engin, bütünsel ve her şeyi, her yönü kucaklar.

Büyük Olayların Küçük Nedenleri

“Ve sonra, tarih konusunda bir takım anekdotlar anlatılır genellikle bu alanda der Hegel; büyük olayların küçük ' nedenler' i olarak -aslında birer vesile'dir bunlar, äussere Erregung' dur; (Dış uyarıcılar. YK.) ... << Cılız bir kökten büyük bir figür çıkartan bu tarihsel arabeskler, zekice ama alabildiğine yüzeysel bir usuldür yine de. >>

(Kenar çizgileri ve kenar notu Lenin'e ait.) (<<...>> İşaret içi alıntı Hegel'in)

tarihte
"büyük olayların
küçük nedenleri"

Bu, önemli bir saptama. Eğer genel koşulları oluşmuşsa, ya da bir çok koşulu bir araya gelmişse, küçük olay, büyük tarihi olaylara yol açabilir. Ya da, küçük bir olay, harekete geçmek için halk kitleleri için genel bir bahane olur.

Hegel konuyu bir örnekle sürdürüyor:

“Böylece hareket eden bir taş neden'dir; taşın sahip olduğu bir belirlenimdir hareketi; ama bu belirlenimin dışında, rengi, formu, vs. gibi nedenselliğine girmeyen daha bir çok belirlenim içerir taş.” (sf.129)

Ve buna Lenin'in önemli eklemesi:

“Genellikle anladığımız haliyle nedensellik bağın küçük bir parçasından başka bir şey değildir; ama (maddecilik açısından ekliyoruz) burada söz konusu olan bağ öznel bağ değil elbette, gerçek ve nesnel bağ.”

Toplumda meydana gelen sosyal olayların arasında böyle nesnel bir bağın, ilişkisini olduğunu söyleriz.

Hegel, nedensellik ve sonuç kavramları üzerine kendi görüşlerini iletiyor ve kendi daha bütünsel evrensel bağ kavramını işliyor. Fakat, Hegel, kavramları, nesnel olgulardan, süreçlerden, gelişmelerden çıkaracağına, tersini yapıyor. Verdiği Sparta örneği bunu gösteriyor.

... “Sparta halkının hayatının ve tarihinin bütün öbür yanlarını da kendilerine temel olmuş olan kavramdan çıkmış olarak anladığımız takdirde olanak kazanabilirdi ancak.” (sf.132)

Halkın nesnel toplumsal hayatı, kavramdan çıkarılmaz; tersine, kavram, halkın hayatından çıkarılır.”

KİTAP III

ÖZNEL MANTIK YA DA KAVRAM TEORİSİ

“GENELLİKLE KAVRAM ÜZERİNE”

“Varlık ve öz, oluşunun (des Begriffs) (kavramın-YK) duraklarıdır (moment'leridir).” (Hegel, sf.135)

Lenin'in açıklaması:

“Tersine çevirelim bunu: beynin en yüksek ürünüdür, maddenin en yüksek (yada, en değerli, en üstün) ürünüdür kavramlar.”

Lenin'in belirttiği gibi, Hegel'in söylediklerini tersine çevirmek, ayaklarının üstüne oturtmak gerekir.

Kavramlar, dünyanın, maddenin yansımalarıdır, kendisi de bir madde olan beynin ürünüdürler.

Doğada ve toplumda her şey akar, her şey değişir. Dolayısıyla nesnel gerçeği ifade eden kavramlar da değişime uğrar.

GERÇEK VE SOYUTLAMA

Lenin'in görüşü:

“İşin aslında Hegel, tamamıyla haklı Kant'a karşı. Somut'tan soyut'a yükselen düşünce -doğru ise (NB) (ve Kant'da bütün filozoflar gibi doğru düşünceden söz ediyor)- hakikat'tan uzaklaşmaz, tam tersine hakikata yaklaşır. Madde ve dğal yasa soyutlamaları, değer soyutlaması vs. kısaca bütün bilimsel (yani doğru, ciddi, keyfi olmayan) soyutlamalar, doğayı daha derinlemesine, daha doğru bir şekilde ve daha tam olarak yansıtmaktadır. Canlı sezgiden soyut düşünceye, ve soyut düşünceden de pratiğe -hakikat bilgisinin, nesnel gerçeklik bilgisinin diyalektik yolu işte budur...” (sf.138)

Lenin haklı, gerçeğin derinlemesine kavranması, nesnenin özüne inilmesi soyutlama yoluyla olur.

Soyut olan, somut olana göre daha eksik, gelişmemiş, olgunlaşmamış olmakla birlikte, gerçeği bilmenin en tam yöntemidir. Gerçeğin daha doğru olarak yansıtılmasıdır.

GERÇEĞİN BİLİNMESİ

“Burada hüküm süren belli başlı yanlışlık, doğal gelişmede yani oluşun bireyin tarihinde hareket noktası olarak seçilen, doğal ilke'nin, yani başlangıç'ın, kavramda hakiki olan ve ilk olan olarak kabul edilmesinden ileri geliyor” diyor Hegel.

Ve Lenin, burada şu açıklamayı yapıyor: “(-İnsanların bununla başladığı doğru, ama hakikat, başlangıçta değil, sondadır, daha doğru bir deyişle, devamdadır. İlk izlenim değildir hakikat.) ... (sf.138)

“Ama felsefe, olan bitenin hikayesi değil, olan bitenin içinde hakiki olan'ın bilgisi olmakla yükümlüdür” diyor Hegel.

Bu pasajdan hareketle üç nokta üzerinde durulabilir: 1) Bireyin tarihi doğal bir tarihtir; 2) Hakiki olanın bilgisine varmak için ilk izlenim bilgisinin derinleştirilmesi gerekiyor; sezgisel olandan, nesnel gerçekliğin bilgisine ulaşmak için; ve 3) Olan-bitenin, nesnel gerçekliğin hakiki (gerçek) bilgisine ulaşmak için, felsefe olarak, felsefeye artık gerek kalmamıştır. Bireyin doğal tarihinin gelişmesiyle birlikte, öyle bir noktaya varıldı ki, nesnel gerçeklik, bilimsel bilgi yoluyla bilinebilir, ortaya konabilir.

BİLİNMEZCİLİĞE KARŞI

“Düşüncenin ('des Denkens') “nesnelligi”ni (“kavram ile şey arasındaki özdeşlik”) kabul ediyor Kant bir yandan; ama öte yandan da:

“Ama öte yandan da, 'kendinde ve kendi için' şeyler olarak şeyleri bilemeyeceğimizi ve hakikatin, bilen akıl için ulaşmaz kaldığını ileri sürüyor, nesne ile öznenin birliğine dayanan bu hakikat, olsa olsa fenomen olabilir... demeye getiriyor...
(İlk paragraf, kenar çizgileri ve kenar notu Lenin'e ait. sf.139)

kendinde şeylerin bilinebilirliğini savunuyor Hegel

Kendinden şeyler, nesnel gerçeklik bilinebilir. Gelişmenin yönü de (mesela toplumsal gelişmenin yönü) ana çizgileriyle bilinebilir. Bu görüşlere rağmen bugün, İmmanuel Wallerstein, bilinemezliği, belirsizliği savunabiliyor. Toplumsal gelişmenin yönünün ortaya konamayacağını, savunabiliyor. Wallerstein, bu görüşüyle burjuvazinin ideoloğu olarak darlanmış oluyor.

KAVRAM VE GERÇEĞİN BİRLİĞİ

“Begriff (kavram)” diyor Lenin, “en üstün bilgi değil henüz; kavram'dan da üstün olan var: İde = Beriff ve gerçeğin birliği.” (sf.137)

Lenin'in, Hegel'den kavram üzerine pasaj aktarımını kısaltarak buraya alıyoruz:

fenomen
özün
belirimidir

**... “Nesnenin özsellığı, fenomende belirlemektedir; ve işte bunun için-
dir ki, fenomen, özsüz bir şey değil, özün bir belirimidir.”**

(Kenar çizgileri ve notları Lenin'e ait. sf.140)

Burjuvaziyle, proletarya arasındaki sınıf çatışmaları ve bu çatışmalar temelinde meydana gelen olaylar (olgular), (fenomen), emek sermaye arasındaki uzlaşmaz karşıtlığın kendini açığa vurmasıdır, onun belirimidir.

Ekonomi politik bilimde bir saptama:

Meta'daki değer'den değişim değerinden söz ederken, değer'in özünün emek olduğu belirtilmelidir. Değer emeğin belirimidir.

“ÖZNELLİK”

Bu bölümün girişinde Lenin, kavram üzeri şunları söylüyor:

“Kavramın ilk ayırt edici çizgisi: Evrensellik (Allegemeinheit). NB: Kavram, öz'den geliyor; öz'de varlık'tan gelmişti. (sf.142)

Sonra da Hegel'in “geçişler” hakkında söylediklerini açıklıyor:

“Görünen kadarıyla, burada da Hegel için temel şey, geçişler'i belirtmektir. Belli bir görüş açısından ve belirli koşullar içinde, evrensel tikel'dir, ve tikel'de evrenseldir. 1) Bağıntılılık değil sadece, tüm kavram ve yargılar arasındaki kopmaz bağıntılılık değil; aynı zamanda, 2) bir kavramdan öbürüne geçişler; ama sadece geçişler de değil; aynı zamanda, 3) karşıtların özdeşliği -Hegel için temel önem taşıyan şey, işte bu.”...

“Bağıntılılık”, “geçişler” ve “karşıtların özdeşliği” diyalektik kavramlardır. Bir olgudan başka bir olguya, bir toplumdan, başka bir topluma geçişleri anlamamızı sağlar.

Biz toplumların dönüşümünü hem diyalektik olarak ele alabiliriz, hem de tarihsel materyalizm açısından.

Ekonomi politikte, bir dönem egemen olan yasalardan başka bir dönem (yeni bir dönem) egemen olan yasalara geçişleri bilmek önemlidir.”

Bir Kantçı'nın vs.'nin gözünde geçerli olan her türden mantığı ve bilgi teorisi'ni adım adım çözümlenilebilir için, Hegel'e dönmek gerekirdi yeni baştan

NB:
Ümkehrten:
(Tersine çevirmek, döndürmek)
Hegel'in diyalektiğini akla uygun şekli içinde ekonomi politiğe uygulamıştır.
Marx.

(Soyut) kavramların oluşumunu ve bu kavramlarla yapılan işlemler, evrenin nesnel bağlantı yasalarının tasarımını, kanısını, bilincini zaten çoktan içermektedir. Nedenselliği bu bağlantıdan koparıp ayırmak saçmadır. Evrensel'in tekil ve tikeldeki nesnellliğini inkar etmek olanaksızdır. Görülüyor ki, Hegel, nesnel dünyanın hareketinin kavramların hareketindeki yansısını izlemeye giriştiğinde, Kant ve ötekilere oranla kat kat daha derine iniyor. Değerin basit şekli, bir malın, bir başka mal karşılığında mübadelesi biçimine bürünen bir tek edim bile, nasıl, kapitalizmin bütün ana çelişkilerini kapalı olarak içermekteyse, tıpkı bunun gibi, en basit genelleme de, kavramlar'ın (yargılar, tasımlar, vs.) en ilk ve en basit oluşumu da, insanın, gittikçe daha derin bir şekilde, evrenin nesnel bağlantısının bilgisine erişini dile getirmektedir. Hegel'in Mantık'ının gerçek anlamını, imlemini ve rolünü asıl burada aramak gerekiyor işte. Buna NB.

NB:
Hegel'in Mantık'ının gerçek anlamı konusunda

(Çerçeve ve içindeki açıklamalar Lenin'e ait. sf.145)

Marx'ın Kapital I. Cilt'ini derinlikli olarak inceleyenler komünist düşünürün, Hegel'in diyalektiğini mistik kabuğundan arındırarak onu akla uygun bilimde nasıl uyguladıklarını görecekler. Biz de bu çalışmada çeşitli örneklerle yer verdik. İşte bir örnek daha.

“Değer İfadesinin İki Kutbu:

Nisbi Biçim ve Eşdeğer Biçim”

Değer biçiminin bütün sırrı, bu basit biçimde gizlidir. Bu nedenle bunun tahlili oldukça güçtür.” (Kapital II. Cilt, sf.60)

Değerin bu basit biçimi, değer biçiminin tüm gizini, kapitalizmin tüm çelişkisini içinde taşıyor.

SIRADAN MATERYALİZMİN GÖRÜŞ AÇISI

“İki aforizma:

1. Plehanov, Kantçılığı (ve genellikle agnostisizm'i, bilinmezliği), bu felsefelerin akıl yürütmelerini derinleştirerek, genelleştirerek ve genişleterek, her türden bütün kavramların bağlantısını ve birbirlerine geçişlerini göstererek (Hegel'in Kant'ı düzelttiği gibi) düzeltmeyip, a limine reddetmek'le yetindiği ölçü'de, diyalektik maddeciliğin görüş açısından değil, daha çok, sıradan bayağı maddeciliğin görüş açısından eleştirmiş oluyor.

2. XX. yüzyıl başlangıcının marksistleri, Kantçıları ve Yumcuları (Hume'cuları), Hegel'vari olmaktan çok, Feuerbach'vari (ve Büchner'vari) eleştirdiler.

Çağdaş
Kantçılığın
Mahçılığın
vs.'nin eleştiri
sorusu konusunda.

Lenin'in burada işaret ettiği sıradan bayağı maddeciliğin görüş açısı, bizde de geçerli. Küçük burjuva sosyalizminin materyalizmi, sıradan, sığ, bayağı bir materyalizmdir. Onlar diyalektik materyalizmden söz etseler de, diyalektik kavramlarını kullanmış olmaları, onların sıradan, bayağı bakış açılarını değiştirmiyor.

Küçük burjuva sosyalizmin sosyalizm anlayışları da, gerçek anlamda bilimsel sosyalizm olmayıp, sıradan, basit sosyalizm anlayışına dayanıyor.

SON BİÇİMİNİ ALMAMIŞ GÖRÜŞLER

... “Bir tümevarıma dayanan bir deney, algının tamamlanmamış olduğu teslim edildiği halde, geçerli olarak kabul edilmektedir; oysa kabul edilebilecek olan tek şey, bu deneye karşı, deney 'kendinde ve kendi için' hakiki olduğu ölçüde, hiç bir kanıt gösterilemeyeceğidir.” (Hegel, sf.145)
(Kenar çizgileri ve not Lenin'e aittir.)

“Tümevarım tasımı'nda yer alıyor bu parça. En basit yoldan, tümevarım yolundan elde edilen en basit hakikat, daima eksiktir, çünkü, deney daima eksiktir. Ergo: tümevarımın analogi ile -varsayım (bilimsel öngörü) ile olan bağı, her türlü bilme'nin görecelliği ve bilginin ileriye doğru her adımındaki mutlak muhteva.” (Lenin, sf.146)

(Yukarıdaki pasajın çerçevesi Lenin tarafından konmuştur.)

Küçük burjuva sosyalistleri, somut toplumsal duruma ilişkin görüşleri pek eksik, yetersiz ve tamamlanmamış olduğu halde, sanki bu görüşleri son şeklini almış gibi sunmaktadırlar.

Kavramın Olumsuz ve Olumlu Anlamı

“Ansiklopedi’de, anlayışgücü ile akıl arasındaki, anlayışgücünün kavramı ile aklın kavramı arasındaki farkın, şu doğrultuda anlaşılması gerektiğini not ediyor Hegel:

soyut
ve somut
kavramlar

“Kavramın sadece olumsuz ve soyut form’uyla yetinmek yada kavramı, kendi hakiki doğasına uygun biçimde, aynı zamanda olumlu ve somut olarak anlamak, tamamıyla bize bağlı bir iştir...” (sf.146)
(Kenar çizgisi ve notu Lenin’e ait.)

Diyalektik sadece olumsuz olarak kavranıyor, oysa ki, diyalektik olumlu yönüyle de kavranmalıdır.

Marx, Kapital III. Cilt’te, çelişkinin sadece olumsuz çözümü üzerinde durmakla kalmayıp, çelişkinin hisse senetli şirketlerde olumlu çözümünün de kapitalizmin gelişimi tarafından gündeme getirildiğini ortaya koyuyor.

Hegel yukarıdaki alıntısının devamında şöyle diyor:

“Buna bir örnek vermek gerekirse, anlayışgücünün bir kavramı olarak hürriyet kavramı, zorunluğun soyut karşıtı diye de gözönüne alınabilir nitelikte; oysa mantıksal olarak hürriyet kavramı, zorunluğu ilga edilmiş olarak kendinde barındırmaktadır zaten.” (sf.147)

F. Engels, Anti-Dühring’de özgürlük ve zorunluluk arasındaki ilişki üzerinde duruyor ve bir yerde şöyle diyor:

“Özgürlük ve zorunluluk ilişkisini doğru olarak ilk düşünen, Hegel oldu. O’na göre özgürlük, zorunluluğun kavranmasıdır. ‘Zorunluluk ancak kavranmadığı ölçüde kördür.’ (Anti-Dühring, sf.184)

Marx, özgürlük ve zorunluluk arasındaki ilişkiyi, güçlü ifadelerle ortaya koyar:

“Gerçekte özgürlük alemi ancak, emeğin zorunluluk ve günlük kaygılarla belirlendiği alanın bittiği yerde fiilen başlamış olur; demek ki, bu alem, eşyanın doğası gereği, fiili maddi üretim alanının ötesinde bulunur. (Kapital Cilt III, sf.720)

BİLGİ TEORİSİ

“Doğa bu dolayumsuz bütünlük, mantıksal ide'de ve zihinde gelişir.' Bilgi ile uğraşan öğretiler mantık. Bilgi teorisidir. Bilgi, insan aracılığıyla (yada, insan tarafından) yansısız doğanın. Ama bu yansı basit değildir, dolayumsuz değildir, bütün değildir; bir dizi soyutlamadan, kavramların, yasalarını vs. oluşmasından, form'landırılmasından meydana gelen bir süreçtir bu...”

(Çerçeve ve yorum Lenin'e ait. sf.147)

Doğa'nın insanın zihninde yansımaları; materyalizm sorununu böyle koyar.

Ama bu yansımaya, bir aynanın nesnel gerçeği yansıtması gibi değildir, yansımaya kavramlar yasalar, form'lar aracılığıyla olur.

Sanatta da bu böyledir. Sanat yalnızca nesnel gerçeğin, doğanın çıplak bir yansımaları değildir; yansıtılan kendi düşünce süzgecinde geçirir ve ona kendinden bir şeyler katar.

Nesnel Olan ve Öznel Olanın İlişkisi

“Düşünce, sadece öznel ve formel bir etkinlik olarak değer taşır burada ancak; nesnel de, düşüncenin karşısında, kalımlı ve 'kendi için varolan' bir şey olarak değer taşır... Varlıktan ve özden başlayan gelişimin bir derecesinden başka bir şey değildir aslında öznellik...” (Hegel, sf.149)

Buna Lenin'in notu:

“Alabildiğine derin ve zekice! Mantığın yasaları, nesnel olan'ın insanın öznel bilincindeki yansısızdır.”

Öznel bilincin, nesnel olanı yansıtması, maddeciliğin gelişmesinde önemli bir belirlemedir.

Herşey sürekli hareket ve değişme içinde olduğuna göre, değişmezliğin ya da nesnel olanı durağan halde değil, sürekli değişim içinde ele almak gerekir.

Nesnel olan ve öznel olanın ilişkisini ekonomi politik açıdan ele alabiliriz.

Üretici (emekçi)'nin emeği, bir nesnede kristalize olur, donmuş emek olarak nesnelleşmiş emek olarak, sermaye biçiminde, emeğin nesnel koşulları olarak, öznenin (emekçinin) karşısına çıkar; özne karşısında nesnelleşmiş bir güç olarak yer alır.

Lenin, nesne ile özne olanın ilişkisini aynı yerde şöyle koyuyor Hegel'e dayanarak:

" 'Gerçekleşmiş kavram' nesnedir.

Öznenin, kavramın, nesneye bu geçişi, 'garip' geliyor ona; ama nesne deyince, soyut bir 'olmakta olan'ı (étant) değil, bir "kendi kendinde eksiksiz somut özerk"i anlamak gerekiyor."

Bir metada nesnelleşen emek, özne karşısında özerk bir güç olarak çıkıyor.

Lenin'de Hegel'in öznellik ve nesne ilişkisi görüşü hakkında kısa bir not:

"Öznellik (yada, kavram) ve nesne, aynı şey'dir ve aynı şey değil'dirler..." (sf.149)

Bu mantık'ı ekonomi politiğe uygulayabiliriz:

Emek. hem sermaye ile özdeştir ve hem de başka bir şeydir. Özdeşdir; çünkü sermaye, bir nesnede birikmiş, donmuş, nesnelleşmiş emektir. Ancak, emek, ancak belirli koşullarda, sermaye haline gelir. Aynı zamanda ayrı şeylerdir, çünkü; canlı emek, eğer sermaye olsaydı, üretici bunu kendi adına kullanırdı. İşçi emek-gücünü, emeğin nesnel koşullarını tekelinde bulunduranlara satarak, yaşamını sürdürür.

İşin bu temel yönünü, ayırımını unutanlar, emek, sermayedir biçiminde basit bir sonuca varıyorlar. Sermaye ile emek arasındaki farklılığı bir kenara atıyorlar böylece.

İKİNCİ KESİM

"NESNELLİK"

"Nesnelliğin çift anlamı:

... <<böylelikle nesnellik için de bir çift anlam çıkmış oluyor ortaya: özerk kavramın karşısında kalmak ve aynı zamanda da 'kendinde ve kendi için olmakta olan' olmak>>... (sf.150)

... <<Hakikatin bilgisi, şöyle konumlanmıştır: Kendi kendisi olarak nesneyi, öznel yansımanın her türlü eklentisinden bağımsız nesne olarak tanımak>>..." (Hegel) (Kenar çizgileri ve notu Lenin'e ait.)

Öznelliğe düşmemek için nesneyi, nesnel toplumsal gerçekleri bizim dışımızda olduğu bilinciyle hareket edilmelidir. Öznel duygularımızı, niyetimizi nesnel gerçekliğin yerine koyarsak, gerçekte, gerçekliğin bilgisine ulaşamayız.

Nesnel toplumsal gerçekliği kabul ederiz fakat, varolan toplumsal gerçekliğin önünde eğilmeyiz; mevcut gerçekliği, başka bir gerçeklikle değiştirebiliriz; bugünkü toplumun yerine daha yüksek bir toplumu koyarız.

“Hegel”

“Erek, böylece, mekanik-çilik ve kimyasalcılıkla üçüncü terim olarak meydana gelmiş bulunmaktadır. Bunların hakikatidir erek, henüz kendisi de nesnellüğün alanı içinde yani bütünsel kavramın dolayimsızlığı içinde bulunduğundan dolayı, bu haliyle, dışsallığın etkisindedir daha henüz, ve karşısında da bağlı bulunduğu nesnel bir dünya vardır...”

“Maddeci diyalektik”

“Dış dünyanın, doğanın, mekanik ve kimyasal olarak alt bölümlere ayrılan yasaları (çok önemli bu), kendine bir erek veren insan etkinliğinin temelleridir.

Pratik etkinliği içinde insan, nesnel dünyayı bulur karşısında; ona bağımlıdır, kendi öz etkinliğini onunla (ya da, nesnel dünyanın varlığını ister istemez hesaba katarak) belirler...” (sf.152)

(Ortakdaki ayırım çizgisi Lenin'e ait.)

Lenin'in Hegel ile maddeci diyalektik anlayışı arasındaki karşılaştırmayı burada kısaltarak alıyoruz.

Doğa ve onun form'ları, insan etkinliğinin, kendine amaç edinen insan etkinliğinin maddi temelleridir.

Kendine amaç edinen etkinlik içindeki insan, kendi dışında olan doğanın, nesnellüğünün karşısında yer alır. Bu nedenle ona bağımlıdır.

Bireyler, nesnel toplumsal koşullara da bağımlıdır. Ve bu belli koşullar içinde hareket eder. Ama insan, bu koşullar karşısında da edilgen değildir. Nesnel toplumsal koşullar da doğrudan değil, sürekli dönüşüm halindedir.

Diyalektik maddecilik insandan söz ederken etkinlik içinde olan, üretimde bulunan karşılıklı ilişki içindeki insandan söz eder.

İnsan amacı, nesnel dünyaya dayanır, onu bir veri olarak alır.

Proletaryanın amacı, üretici güçlerin evrensel gelişmesine dayanır, üretici güçlerin evrensel ilerlemesi tarafından oluşturulur. Proletaryanın amacı bu nedenle sağlamdır ve yaşama geçme olanağına sahiptir.

Amacı gereğe çevirecek olan, araçtır. Proletarya iktidarı ele geçirmeden, proletarya diktatörlüğünü kurmadan amacı yaşama geçirilemez. Burada, proletarya diktatörlüğü, amacı nesnel yaşamla birleştirecek olan, işçi sınıfının bir aracıdır.

“Bir araçla, nesnellikle birleşir erek; nesnellikte de kendi kendisiyle birleşir.” (Hegel, sf.154)

DOĞANIN ÖZERKLİĞİNE SON VERME

Hegel
ve
tarihsel
maddecilik

... **“EREKLERİYLE DIŞ DOĞANIN KÖLESİ DURUMUNDA KALAN İNSAN, ALETLERİYLE DIŞ DOĞA ÜZERİNDE EGEMEN DURUMA GEÇER.”** (Hegel, sf.154)
(Kenar çizgisi ve notu Lenin'e ait.)

NB

Üretim aletleri, büyük sanayi ile insan, doğanın kendi karşısındaki özerkliğine son verir.

Büyük sanayi, insanın doğa üzerinde egemenliği anlamına gelir. Fakat kapitalist niteliğiyle büyük sanayi, insanı ve toprağı tüketmenin bir aracı olmuştur.

Emekçileri doğanın kürek mahkumları durumuna getirmiştir.

Kapitalist niteliğiyle büyük sanayi, doğa karşısında yıkıcı bir güç haline gelmiştir.

“DÜŞÜN”

Hegel'in düşün (Hegel buna 'İde' diyor) hakkında görüşleri ile Lenin'in bu konudaki yorumuna kısaltarak yer veriyoruz:

“Herşeyden önce, yalın hakikattir, evrensel hali içinde kavram ile nesnellığın özdeşliğidir (die Idee)...

... **“İkinci olarak, yalın kavramın, kendi için olmakta olan özneliğinin, bu kavramın kendisinden ayrılmış nesnellikğine olan bağıntı'sıdır; temel bakımından, ayrılığı yürürlükten kaldırma özlemi'dir (bu öznelik) “... (Hegel)**

“İde (insanın bilgisi diye okuyunuz), kavram ile nesnel'in 'evrensel'in) düşümdeşliği (uyumu)dir. Bu 1.

2. İde, kendi için olmakta olan (=sözde bağımsız) öznelik (=insan)' le (bu ideden) ayrılmış nesnellığın bağıntı'sıdır.'

Öznelik, bu ayrılığı (ide ile nesnenin ayrılığını) yürürlükten kaldırma özlem'idir.” (Lenin)

Diyalektik maddecilik, düşünsel olanı, maddi dünyanın, insan zihninde düşünceler, kavramlar vs. biçiminde yansımaları olarak değerlendirir.

Hegel ise, ide'ye (düşünceye) maddi dünyanın üstünde bir yer verir.

Düşünce yalnızca doğanın fizyolojik gelişmesinin zihninde bir yansıması olarak değil yalnızca, insan etkinliğinin, nesnel toplumsal gelişmelerinde insan zihninde yansımaları olarak değerlendirir.

Maddi dünyanın insan zihninde düşünce biçiminde yansımaları dolayımıdır; yani dolaysız değildir.

Öznellik, düşünce ile nesnenin ayrılışını ortadan kaldırma özlemidir.

Proleter harekette öznellik, taktığın, politik perspektifin, nesnel toplumsal gerçeklerle bağını kurmamaktır. Sınıf mücadelesinin nesnel koşullarını göz önünde tutmamaktır. Kendi niyetini nesnel gerçeklerin, nesnel koşulların yerine koymaktır.

Lenin bu konudaki yorumunun devamında şöyle diyor:

“Bilgi, düşüncenin ebedi, sonsuz olarak nesneye yaklaşmasıdır. Doğanın insan düşüncesinde yansıması 'ölü', 'soyut' bir tarzda değil, hareketsiz olarak değil, çelişkisiz olarak değil, ebedi bir hareket, çelişkilerin ebedi bir doğuş ve çözülüş süreci olarak anlamak gerek.”

(Kenar çizgileri ve notu Lenin'e ait.)

NB

Doğanın insanda düşünceler biçiminde yansımalarında olduğu gibi, insan etkinliğinin, nesnel toplumsal gerçekliğin de insan düşüncesinde yansımaları, çelişkisiz değildir, çelişkilerin sonsuz bir doğuş ve çözülüş sürecidir.

Lenin, sf.159'da, Hegel'in görüşlerinden yola çıkarak, hakikat konusunda kendi anlayışını ortaya koyuyor:

Tekil varlık, hakikatin bir yanısıdır. Hakikati ortaya çıkarmak için, nesnenin, fenomenin tüm yanları, bağlantıları, karşılıklı ilişkileri, tek sözcükle, bütün bunların bütünlüğünü göz önünde tutmak gerekiyor.

Marx, Engels ve Lenin'in görüşleri son derece zengindir. Birçok kimse, komünist düşünürlerin görüşlerinin belli yönlerini alır ve kendi görüşlerine dayanak yapmaya kalkışır; oysa ki, komünizmin kurucularının görüşlerinin kavranılması için görüşlerinin bütünlüğü göz önünde tutulmalıdır.

Kavramların
diyalektğinde
şeylerin (fenomenlerin,
evrenin, doğa'nın)
diyalektiğini dahice
sezinlemiş
Hegel#

“Fenomenin, gerçekliğin tüm yanlarının bütünü ve bunların (karşılıklı bağıntıları -işte bunlardan oluşur hakikat. Mantığın temel muhtevası olan kavramların bağıntıları (=geçişler=çelişkiler) ve aynı zamanda bu kavramlar (ve bağıntıları, geçişleri, çelişkileri) göstermekte. Şeylerin diyalektiği yaratır idelerin diyalektiğini, idelerin diyalektiği şeylerin diyalektiğini yaratmaz.” (Lenin)
(Kenar çizgileri ve notu Lenin'e ait. sf.160)

Lenin, yukarıdaki kenar notuna, hemen aşağıdaki bir kenar notunda biraz daha açıklık getiriyor.

Hegel doğanın diyalektiğini; “sadece sezinlemiş, o kadar.”

Hegel'de diyalektik başaşağı duruyor, onu ayaklarının üzerine oturtmak gerekir.

Marx, Hegel'in anlayışına karşıt olan kendi maddeci diyalektiğini ortaya koyuyor:

“Benim diyalektik yöntemim, Hegelci yöntemden yalnızca farklı değil, onun tam karşıtıdır da. Hegel için insan beyninin yaşam süreci, yani düşünme süreci -Hegel bunu 'fikir' ('ide) adı altında bağımsız bir özneye dönüştürür- gerçek dünyanın yaratıcısı ve mimarı olup, gerçek dünya, yalnızca 'fikir'in dışsal ve görüngüsel (phenomenol) biçimidir. Benim için ise tersine, fikir, maddi dünyanın, insan aklında yansımından ve düşünce biçimlerine dönüşmesinden başka bir şey değildir.”
(Kapital I.Cilt, sf.27) (Bu pasaj tarafımdan aktarılmıştır.)

Maddi dünyanın diyalektiği yaratır düşüncenin diyalektiğini; düşüncenin diyalektiği maddi dünyanın diyalektiğini yaratmaz.

DİYALEKTİK NEYE DAYANIYOR?

Diyalektik
neye
dayanıyor?

**Kavramların karşılıklı bağıntılılığı
istisnasız bütün kavramların karşılıklı
bağıntılılığı kavramların birbirlerinin
içine geçişi istisnasız bütün kavramların geçişi.
Kavramların arasındaki karşıtlılığın görecelliği...
Kavramlar arasındaki karşıtlıkların özdeşliği.”**

= ..... = NB

Her kavram bütün öbür kavramlarla belirli bir ilişki belirli bir **bağıntı** içindedir.

(Çerçeveler, çerçeve içindeki yorumlar, kenar notu ve kenar işareti Lenin'e ait., sf.160)

**HEGEL'İN
MANTIK CİLT V**

"Bilginin İdesi"

..." Şunu apaçık bir biçimde kabul etmek gerekir ki, anlamadıkça ve basit, sabit tasarım'da ve isim'de kaldıkça ne Ben'in kavramını edinebiliriz, ne de herhangi bir şeyin ve ne de hatta kavramın kendisinin." (Hegel)
(İşaret, Kenar çizgileri ve notu Lenin'e ait. sf.167)

Anlama (bilgi, somut inceleme vs.) sürecinin dışında herhangi bir kavram söz konusu olmaz.

Bir kavramı kurabilmek için, ampirik olarak anlamağa, incelemeğe, ampirik'ten genel'e yükselmeğe başlamak gerekir. Yüzmeyi öğrenmek için, suya atmak gerekir kendini. (Lenin, sf.167)

Kavram için, herşeyden önce bir olguyu ciddi olarak incelemek, anlamak ve diğer olgularla, nesnelere bağını, ilişkisini kurmak gerek. Olgunun kendisinde kalındıkça kavram kurulamaz. Bunun için olgunun genel anlamını ortaya koymak gerekir.

"Eski, metafizik, diyor Hegel, hakikat'ı bilme çabası içinde, nesnelere hakiki olup olmayışlarına göre tözler ve fenomenler olarak ayırmaktaydı. Kantçı, eleştiri, hakikatin incelenmesinden kaçmış vaz geçmiştir... "Ne var ki, sadece fenomenlere ve günlük bilince basit tasarım halinde gelen şeylere sarılıp kalmak, kavramdan ve felsefeden vazgeçmektir." (sf.167)

(Pasajın girişi, kenar çizgileri ve kenar notu Lenin'e ait.)

"Fenomen"lerle sınırlandırmakta Kant kendini

Kendini yalnızca olgularla sınırlayanlar, bilmenin bir yolu olan teoriyi yadsırlar. Kendini olgularla sınırlayanlar, kavram ve teori kavramazlar. Bilgi edinmeyi, görüş oluşturmayı, olgularla sınırlamak, pozitivistdir. (olguculuktur.)

Gelişmenin ana yönü teoriyle ortaya konur.

Gelişme ana çizgileriyle günlük bilinçle, yada olayların günlük bilince yansımalarıyla açıklanamaz. Olayların gelişme doğrultusunu açıklamak için de teoriye gereksinim duyulur.

İnsan bilgisinin (kategorilerinin, nedenselliği vs.) sonlu, geçici, görecel karakteri Kant tarafından, bilgiyi nesneden koparıp ayırdığı vakit, idenin (=doğrudan doğruya doğanın) diyalektiği olarak değil de öznelcilik olarak alınmıştır. (Lenin, sf.168)

İnsan bilgisi (kavram, kategori vs.) nesneyi yansıtır. Nesnenin değişimine bağlı olarak değişirler. Yani sonucudur, geçicidir, ebedi değildir. Ömrü yansıttığı nesnel gerçeklik kadardır. Doğanın diyalektiği budur. Fakat Kant bilgiyi nesneden koparır. Bu öznelciliktir.

... **“Ama bilgi, kendi öz akışıyla kendi sonluluğunu ve dolayısıyla da kendi çelişmesini çözmekle yükümlüdür.”** (Hegel, sf.169) (Kenar çizgileri ve kenar notu Lenin'e ait.)

|| Ama bilginin akışı onu nesnel hakikate götürür

Bilginin akışı, bilgi edinmenin yolu: Gözlemden, soyut düşünceye oradan pratiğe. Bilgi edinmenin diyalektik yolu budur.

... **“Çözümlemeyi, nesnede ne varsa ona dışarıdan konmuş olarak tasarlamak nedeni tek yanlı bir tavırsa, meydana gelen belirlenimlerin nesneden sadece önceden ayrılıp alınmış olduklarını ileri sürmek de bir o kadar tek yanlı bir davranıştır...”** (Hegel, sf.169)

Kapitalizmin yıkılmasına yol açan öğeler, bu toplumsal sistemin içinden oluşmaktadır.

BİLGİ VE PRATİK

“.... Yani şüphe yok ki, Hegel için pratik, halka olarak, bilgi sürecinin çözümlenmesinde ve hem de nesnel (Hegel'e göre, 'mutlak') hakikate geçiş olarak yer almaktadır. Dolayısıyla da Marx, bilgi teorisine pratiği ölçüt olarak sokmakla doğrudan doğruya Hegel'e ulaşmış oluyor.” (Bkz. Feuerbach Üzerine Tezler.)

Marx'ın, Feuerbach üzerine çok iyi bilinen tezlerinde -ikinci tez- bilgi teorisinde pratiğin yerini yalın ve özlü olarak ifade ediyor:

Nesnel hakikatin insan düşüncesine atfedilip atfedilemeyeceği sorunu, bir teori sorunu değil, pratik bir sorundur. İnsan, hakikati, yani düşüncesinin gerçekliğini ve gücünü, bu dünyaya aitliğini (Diesseitigkeit) pratikte kanıtlamalıdır. Pratikten yalıtılmış bir düşüncenin gerçekliği ya da gerçeksizliği konusundaki tartışma tamamıyla skolastik bir sorundur.” (Sol Yayınları, sf.62)

Bilincin nesne ile ilişkisini Lenin şöyle açıklıyor:

**Bilgi
teorisinde
pratiğin
yeri:**

“Öznel hali içinde (kavram) 'kendinde olmakta olan' (ya da 'kendinde var olan') bir başka -varlık'ın ön varsayımına sahip olur yeniden; kendi kendini gerçekleştirmenin itki'sidir, kendine kendi tarafından bir nesnellik vermek ve nesnel dünyada gerçekleşmek isteyen erektir..” (Hegel)

“Alias (başka deyişle): nesnel dünyayı sadece yansıtmakla kalmaz insan bilinci yaratır aynı zamanda.”

Bilincin nesnel dünyayı yalnızca yansıtmaması olarak alınır; bilincin yaratıcı, değiştirici rolü üzerinde pek durulmaz.

Sanatta da böyledir. Sanatçı nesnel dünyayı sadece yansıtmakla, bir ayna görevi görmekle kalmaz; nesnel olanı kendi bilincinde yeniden yaratır, ona kendinden bir şeyler katar.

“Öznel hali içinde kavram (=insan) 'kendinde olmakta olan' bir başka -varlık'ı (=insandan bağımsız olan doğa) önvarsayımlar yeniden. Bu kavram (0insan). Kendi kendini gerçekleştirme, kendine kendi tarafından nesnel dünyada bir nesnellik verme ve gerçekleşme (tamamlanış) özlem'idir.” (Lenin, sf.172-173)

Burada ortaya konan, özne'nin kendine bir nesnellik verme, kendini nesnel dünyada gerçekleştirme özlemi saptaması, derinlikli bir kavrayışı gösteriyor.

Lenin, Hegel'in bu bölümdeki görüşleri üzerine şu belirlemede bulunur:

“Yani dünya insanı tatmin etmez ve insan eylemiyle dünyayı değiştirmeye karar verir.”

Dünya, yani toplum eylemle, doğrudan eylemle, alt üst edici eylemle, pratik yolla değişir.

İnsan tatmin edici bir sonuca, ereğine dünyayı eylemle değiştirerek ulaşabilir.

Aslolan dünyayı değiştirmektir.

Devam edelim:

... **"Kavramda içerilmiş olan, kavrama eşit olan ve bireysel dış gerçekliğin şart koştuğu isteği kendi içinde taşıyan bu belirlenmişlik, iyi'dir. Mutlak olmanın üstün değeri içinde ortaya çıkar bu iyi; çünkü 'kendinde kavram'ın bütünlüğüdür, aynı zamanda hür birliğin ve özneliliğin hedefidir. Demin göz önüne alınmış olan bilgi İde'sinden daha yüksektir bu İde, çünkü sadece evrensel'in üstün değerine değil, onun yanı sıra saf ve yalın biçimde edimsel gerçek'in de üstün değerine sahiptir."** (Hegel)

(Kenar çizgiler Lenin'e ait.)

"Pratik, bilginin (teorik) üstündedir, çünkü sadece 'evrensel olan'ın değil, aynı zamanda dolayimsız gerçeğin de üstün değerine sahiptir." (Lenin, sf.174)

Lenin'in şu yorumu, Lenin'in aktarılan pasajının üstünde yer almaktadır:

"İşin özü:

"İyi", 'dış gerçekliğin şart koştuğu bir istek'tir, yani 'iyi'den insan pratiği kastedilmekte, ki o da = dış gerçeklik tarafından(1) şart koşulan istektir(2)."

Pratiğin, bilgiye (teoriye) üstünlüğünün iyi bir açıklaması, marksizmin devrim yolunda, pratikte her gerçek ilerleme, bir dizi programdan daha değerlidir, belirlemesidir.

Konuyu sürdürelim.

"Kendisine ön varsayılmış olan -iyi'nin özneliliğinin ve sonluluğunun ön varsayımına dayandığı ve başka bir dünya gibi kendi öz yolunda yürüyen -nesnel dünya iyi'nin tamamlanışı türlü engellerle, hatta olanaksızlıkla karşı karşıyadır" ... (Hegel)

NB

" 'Nesnel' dünya', 'kendi öz yolunda yürümekte' ve, karşısında bu nesnel dünyayı bulan insan pratiği, 'ereğin tamamlanışında güçlüklerle ve hatta olanaksızlıklar' karşılaşmaktadır." (Lenin)

NB

(Kenar çizgileri, çerçeve ve kenar notu Lenin'e ait. sf.174)

İnsan amacına varmak için, sürekli nesnel dünyayla nesnel dünyanın engelleri ve olanaksızlıklarıyla karşılaşır. Nesnel dünyanın engellerini aşmadan amacına varamaz.

Proletarya, kendi dışında olan nesnel durumdan, nesnel gerçeklikten yola çıkar, nesnel toplumsal gerçekleri gözönünde bulundurur, fakat nesnel duruma boyun eğmez, onu değiştirir; kapitalizmin gerçekliğinin yerine, sosyalizmin gerçekliğini koyar.

NESNELLİK VE BİLGİ

... **“Böylece irade, ancak bilgiden ayrıldığı kadar ve dış gerçeklik onun için 'olmakta olan doğru'nun formunu almadığı oranda ereğine ulaşmakta engeller kendi kendini...”** (Hegel)

Lenin'in bu konuda söyledikleri:

“Bilgi... 'olmakta olan doğru'yu, öznel kanılar (Setzen) (konum)'dan bağımsız şekilde orada bulunan gerçeklik olarak önünde bulur. (Halis maddecilik bu!) İnsanın iradesi -pratiği- ... bilgiden ayrılması ve dış gerçekliği bir 'olmakta olana doğru' (nesnel hakikat) olarak tanımamasıyla, kendi öz ereğinin gerçekleşmesine doğrudan doğruya kendisi engel olmaktadır. Gerekli olan, birleşme, pratik ve bilgi'dir.”

Nota
Bene

(Çerçeve ve kenar notları Lenin'e ait. sf.176)

Kitlelerin iradesi -pratiği, nesnel gerçekliği, nesnel toplumsal gerçeği kavramadığı zaman, ereğe varmada kendi kendini engeller.

Küçük burjuva sosyalizmi, nesnel sınıflar gerçeğini kavramadığı için, kendi öznelciliğinden, küçük burjuva ideolojisinden kaynaklı olarak kendi gelişmesini kendisi engeller.

ÖZNEL VE NESNELİN DÜŞÜMDEŞLİĞİ

... **“Oysa o, kendi kendisi aracılığıyla yapar bu geçişi (doğru'nun ya da hakiki'nin İdesinden İyi'nin idesine, teoriden pratiğe geçiş ve tersi).**

“Eylemin tasarımında öncüllerden biri, iyi ereğin gerçekliğe dolayimsız bağlantısıdır; kapıp kavrar bunu erek ve, ikinci öncülde, dış araç olarak, dış gerçekliğe karşı çevirir.” (Hegel, sf.176)

Ve Lenin'in söyledikleri:

“... Öznel ile nesnel'in düşümedeşliği, öznel idelerin gerçekleşmesi, öznel hakikatin ölçütü” (sf.176)

Teorinin doğruluğunun, öznel hakikatin ölçütü pratiktir, insanın pratiği (praksis).

Teori ile pratiğin, düşünsel olan ile eylemsel olanın birliği; öznel ile nesnel'in düşümedeşliği devrim sırasında aynı anda, aynı zaman diliminde gerçek olur.

“Nesnel kavramın etkinliğinin dış gerçekliği değişikliğe uğratabilir ve (bu gerçekliğin) belirlenimini böylece ortadan yok edebilir oluşu dolayısıyla yalnız görüntüleşmiş gerçeklik kaldırılıp alınmaktadır ondan; bunun yanı sıra, dış belirlenebilirlik ve hiçliğin darbesini yemiş olma karakteri de 'kaldırılıp alınmaktadır; ve böylece (bu gerçeklik), 'kendinde ve kendi için olmakta olan' olarak konulmaktadır.” ... (Hegel, sf.177)
(Kenar çizgileri Lenin'e ait.)

Lenin'in söyledikleri:

NB

“Kendine dünyanın nesnel bir tablosunu çıkarmış olan insanın etkinliği, dış gerçekliği değiştirir, bu gerçekliğin belirlenimini ortadan kaldırır (= şu ya da bu yanlarını, niteliklerini değişikliğe uğratar) ve böylece bu gerçekliğin görüntü, dıştalık ve hiçlik çizgilerini alıp yok ederek onu, 'kendinde ve kendi için varolan' (= 'nesnel olarak hakiki olan') kılar.”

NB

Meta üretimi toplumunda, (kapitalist toplumda) insanların kendi aralarındaki ilişki, kendi toplumsal ilişkileri, metaların toplumsal ilişkisi olarak görünür. İnsanın insanla olan ilişkisi metaların ilişkileri tarafından dolayımlanmış. Meta fetişizmidir bu. Üretim sürecinin insana egemen olduğu bir yerde bu, başka türlü olmaz.

Ama insan etkinliği dış gerçekliği değiştirebilir. Tarihsel olarak belirlenmiş belli bir üretim biçiminin, kapitalist üretim biçiminin koşullarını ve ilişkilerini, yani meta üretimini toplumsal geçerlilik ile ifade eden düşünce biçimleri olan burjuva ekonomi kategorileri, üretim araçlarının kolektif mülkiyetine dayanan topluma geçince yok olurlar. İnsanın insanla ilişkileri, dolayımından çıkar, doğrudan ilişkiler halini alır. Gerçek ilişkileri insanla insan arasındaki doğrudan ilişkiyi “nesnel olarak hakiki kılar.”

TEORİ VE PRATİK'İN BİRLİĞİ

... "Kendini verdiği haliyle mutlak İde, politik İde ile teorik İde'nin özdeşliğidir; ve bunların her biri, şu durumda, henüz 'kendi için tek yanlı'dır.'" ... (Hegel)

Lenin'in açıklaması:

"Teorik ide (bilgi) ile pratik'in birliği -buna NB- ve bu birlik de doğrudan doğruya bilgi teorisinde, çünkü sonuç olarak 'mutlak ide' elde ediyor. (ve ide=das objektive Wahre) (nesnel hakikat)" (Lenin, sf.178)

(Çerçeveleme Lenin'e ait.)

Teori ile pratiğin tek yanlılığı, ikisinin birliğiyle aşılar, giderilir. Devrimci teoriden, sosyalizm programından yoksun, bilginin yol göstericiliği olmadan, pratik ne yöne gideceğini bilemez, bir hedef olmadan daha ileri gidemez. Teori ile devrimci pratik olmadan, yaşama geçemez. Nesnel ile birleşemez sadece bir formülasyon olarak kalır. Pratik, devrimi bir formülasyon olmaktan çıkarır, onu gerçeklik haline getirir.

"Arayan bilginin içinde metodun yeri, alet'in yeridir aynı zamanda: Öznel yanda bulunan ve sayesinde bu yanın nesneye bağlandığı alet'in yeri..." (Hegel, sf.178)

Öznel (teori), araçla nesnel olanla birleşir. Yöntemli çalışma olmadan, politik araç olmadan, amaca ulaşamayız.

Teori, politika aracılığıyla pratiğe uygulanır.

DIYALEKTİĞİN ÖĞELERİ

Lenin, önce Hegel'in diyalektik tanımını yorumluyor, sonra da, kendi diyalekti tanımını ortaya koyuyor.

Diyalektiğin tanımlanması Hegel'de muğlakken "açık seçik değil" ken, Lenin'de diyalektik açık seçik olarak tanımlanıyor.

"Yargı'nın bu sentetik olduğu kadar da analitik olan durağı -ki, 'başlangıçtaki evrensel' [genel kavram] kendini, kendi kendinden itibaren kendi kendinin başkası olarak bu durakla belirler- diyalektik durak diye adlandırmak gerek."

"**Pek de açık seçik değil, bu tanım!!**" diyor Lenin. Lenin, kendi diyalektik tanımını birçok yönüyle ve bütünlük içinde veriyor.

"1) Kavramın kendi kendinden itibaren tanımı [doğrudan doğruya şey'in kendisi, kendi ilişkileri ve gelişimi içinde göz önüne alınmalıdır];

2) şey'in doğrudan doğruya kendi içindeki çelişki -(das Andere seiner) (kendi kendinin başkası -YK), her fenomenin içindeki çelişkin kuvvetler ve yönsemeler;

3) analiz ile sentezin birleşmesi.

Diyalektiğin öğeleri, besbellice bunlardır.

Bu öğeler, daha ayrıntılı bir şekilde, şöyle sunulabilir:

Diyalektiğin
öğeleri

- 1) **incelemenin nesnelligi** (örnek vermek yok, konu dışına çıkmak yok, doğrudan doğruya kendi kendisinde şey var sadece) X
- 2) **bu şey'in öbür şeylere olan katmerli ve çeşitli bağıntıları'nın hiç eksiksiz tümü.**
- 3) **bu şey'in (respective fenomen'in) gelişimi, kendine özgü hareketi, kendine özgü hayatı.**
- 4) **bu şey'in içindeki içsel bakımdan çelişkin olan eğilimler (ve # yanlar).**
- 5) **toplam olarak #
ve karşıtların birliği olarak şey (fenomen vs.)**
- 6) **bu karşıtların mücadelesi respective (ya da gene -YK) açılıp yayılmaları, çelişkin özelemler vs.**
- 7) **analiz ve sentezin birleşmesi değişik parçaların ayrılması ve yeniden birleşmesi, bu parçaların toplam halinde bütünlüşmesi.**
- X 8) **her bir şey'in (fenomenin, vs.) bağıntıları sadece katmerli ve çeşitli değil, aynı zamanda evrenseldir de. Her şey (fenomen, süreç vs.) her başka'ya bağlıdır.**
- 9) **sadece karşıtların birliği değil, ama aynı zamanda her belirlenimin, niteliğin, çizginin, yanın, özelliğin her başka'ya [kendi karşıtına?] geçişler'i.**
- 10) **yeni yanların, bağıntıların, vs. sonsuz biçimde ortaya çıkma süreci.**
- 11) **insanın şeyler, fenomenler, süreçler vs. hakkındaki bilgisinin, fenomenlerden öze ve daha az derin bir özden daha derin bir öze gidecek sonsuz derinleşme süreci.**

- 12) *birlikte varoluştan nedenselliğe ve bir bağlantı ve karşılıklı bağımlılık formundan daha derin ve daha genel bir başkasına.*
- 13) *alt evredeki bazı çizgilerin, özelliklerin, vs. bir üst evrede tekrarlanması ve*
- 14) *görünürde eskiye dönüş, olumsuzlamanın olumsuzlanması)*
- 15) *muhtevanın formla mücadelesi ve bunun tersi. Formun reddedilmesi, muhtevanın yeni baştan yoğrulup işlenmesi.*
- 16) *nicelikten niteliğe geçiş ve bunun tersi. ((15 ve 16, 9'un örnekleridir.)) "*

"Diyalektik, karşıtların birliği teorisi olarak tanımlanabilir kısaca. Diyalektiğin çekirdeği bununla sezilip kavranacaktır, ama bir dizi açıklamayı ve bir geliştirmeyi gerekli kılar bu. (sf.181)

Lenin çerçeve içinde belirttiği diyalektiğin bu kısa tanımlaması, diyalektiğin esası, özüdür.

Diyalektik, kısaca karşıtların birliği ve mücadelesidir.

Lenin, diyalektiği önce üç maddede açıklıyor sonra bunu açmılıyor.

1) Bir olgu, bir olay, kendisi olarak, kendi gelişimi, kendi hareketi içinde açıklanmalıdır.

2) Olgular, mesela kapitalist toplum kendi çelişkileri, kendi yönelimi içinde açıklanmalıdır.

3) Küçük burjuva teorisyenler tez ve anti-tez ortaya koyar fakat bir sentez ortaya koymazlar.

Diyalektiğin maddeler halinde açıklanması (madde 13, 14, 15);

13) Kapitalizmin bazı çizgileri, sosyalist toplumda da kendini gösterir. Ya da, sosyalizm, içinden çıktığı, eski toplumun kültür, alışkanlıklar vs. doğum izlerini bir süre kendi içinde barındırır.

14) Olumsuzlamanın olumsuzlanması, görünürde eskiye dönüştür. Ama sadece görünürde. Tarihsel (gerçek) gelişimde durum farklıdır.

İlkel komünal toplum -özel mülkiyet toplumuna geçiş tarafından olumsuzlanır (yadsınır): Komünist topluma -geleceğin komünist topluma- geçişle birlikte, bu kez, özel mülkiyet toplumu olan kapitalist toplum, komünist toplum tarafından olumsuzlanır. Olumsuzlamanın olumsuzlanması. Fakat bu eski komünal topluma -ilkel komünal topluma- dönüş değildir. Komünal toplumun daha ileri ve üst düzeyde kuruluşudur.

15) Toplumsal üretici güçleri, gelişmelerinin belli bir yerinde, içinde geliştikleri eski toplumsal biçimle çatışmaya girer. Burada bir toplumsal devrim meydana gelir. Devrim yoluyla, yeni bir toplumsal biçime geçilir.

DİYALEKTİK

Çelişkinin olumsuz çözümü ve olumlu çözümü.

... “Temel önyargı, diyalektiğin sadece ve sadece olumsuz bir sonuca ulaşabileceği varsayımından ileri geliyor.” (Hegel, sf.183)

Marx, Kapital'in III. Cilt'inde, hisse sermayeli şirketleri işlerken, kapitalizmin çelişkinin olumlu çözümünü somut olarak gösteriyor.

Çelişkinin yalnızca negatif çözümü olabileceği sanılıyor; oysa ki, çelişkinin pozitif çözümü de vardır.

Diyalektiği anlamak bakımından alabildiğine önemli bu

... “ama bu başka, özsel bir biçimde boş olumsuz değil; diyalektiğin alışılmış sonucu olarak alınan hiç değil, birincinin başkası'dır, dolayumsuz'un olumsuz'udur; bundan ötürü de, dolayımlanmış olarak belirlenmiştir ve birincinin belirlenimini ilke olarak kendine barındırır. Bunun sonucu da birinci, özsel biçimde, başka'nın içine alınır ve orada korunur. Olumluyu olumsuzda (önvarsayımın içeriği, sonuç) koruyup sürdürmek, rasyonel bilgide en önemli olan işte budur; bunun yanı sıra da, bu gerçekliğin mutlak şekilde hakiki ve zorunlu olduğuna inanmak için en basit bir düşünme yeterlidir; ve bunun böyle olduğunu tanımlayacak örneklere gelince, baştan sona tüm mantığın işi budur.” (Hegel, sf.184)

(Kenar çizgileri ve notu Lenin'e ait.)

Lenin'in değerlendirmesi:

“Diyalektikte -o diyalektik ki, olumsuzlama ögesini, tartışma götürmez biçimde ve hem de hatta en önemli ögesi olarak içinde barındırmaktadır- özsel ve belirgin olan, saf ve yalın olumsuzlama değildir, yok yere olumsuzlama değildir, şüpheli olumsuzlama değildir, duraksama, işkillenme değildir, hayır; bağı duracağı olarak, olumlu'yu da koruyup sürdürmek şartıyla, yani hiç duraksamasız ve hiç katışıksız biçimde gelişimin duracağı olarak olumsuzlamadır.” (Lenin)

(Çerçeve Lenin'e ait.)

Buna ekonomi politikte örnek verebiliriz. Kapitalist üretim sürecinde, makine bu gibi değişmeyen sermaye, yönü makinelerde kristalize olan donmuş emek, değer, üretim sırasında, yeni ürünlere geçer, onların içinde kendini korur. Böylece canlı emeğin bir özelliği de makinelerde, aletlerde vb varolan değeri korumaktır.

Diyalektiğin Bilimsel Oluşu

Lenin'in değerlendirmesi:

“Genel olarak diyalektik, bir ilk tezin olumsuzlanmasına, onun yerine bir ikinci tezin konmasına (birincinin, ikincinin içine geçişine; birinci ile ikinci arasındaki bağı gösterilmesine, vs.) dayanmaktadır. İkinci, birincinin yüklemi haline getirilebilir- (örneğin sonlu, sonsuzdur; bir, çok'tur; bireysel, evrensel'dir.”

“Kendinde” =
gizil güç
halinde daha
henüz gelişmemiş,
serilip
yayılmamış

... “Birinci ya da dolayısız, kendinde kavram olduğu için ve dolayısıyla da kendinde olumsuz olduğu için, diyalektik durak onda, içinde barındırdığı kendinde fark'ın onda konumlu oluşuna dayanmaktadır. Buna karşılık ikincinin doğrudan doğruya kendisi belirlenimlenmiş olan'dır, fark'tır yada bağıntıdır; dolayısıyla de onda diyalektik durak, içinde barının birlik'in konumlanmasına dayanmaktadır.” ... (Hegel, sf.184)

(Kenar çizgisi ve notu Lenin'e ait.)

“(Olumlu, yalın ve başlatıcı, 'birinci' olumlamalara, tezlere, vs. ilişkin olarak 'diyalektik durak', yani bilimsel inceleme, bir farkın, bir bağın, bir geçişin belirtilip ortaya konmasını gerektirmektedir. Bunsuz, yalın olumlu olumlama eksiktir, süredurum halindedir, cansızdır. 'İkinci' teze, olumsuz teze ilişkin olarak 'diyalektik durak', 'birlik'in, yani olumsuz ile olumlu arasındaki bağın, bu olumlunun olumsuzun içinde var olduğunun belirtilip ortaya konmasını gerektirmektedir. Olumlamadan olumsuzlamaya, -olumsuzlamadan, olumlanmış olan'la 'birlik'e- bunsuz diyalektik salt olumsuzluktur, oyundur yada şüpheciliktir.” (Lenin, sf.185)

(Kenar çizgisi Lenin'e ait.)

OLUMSUZLAMANIN OLUMSUZLANMASI

“Oysa göz önüne alınan olumsuzluk, kavramın hareketinin dönüş noktası'nı meydana getirmektedir. Olumsuz, kendine bağlantının yalın noktasıdır; her türlü etkinliğin, hayatın ve zihnin her türlü özdeviniminin en içteki kaynağıdır; tüm hakikati kendinde barındıran ve bu hakikatin ancak (onun) sayesinde bir hakikat olduğu diyalektik ruhtur bu olumsuzluk. Çünkü kavramla gerçeklik arasındaki karşıtlığın ortadan kalkışı (ya da, hükümsüz kalışı) ve birlik -ki hakikat, işte o birliktir-, sadece bu özelliğe dayanmaktadır. -Ulaşmış bulunduğumuz ikinci olumsuz, 'olumsuzun olumsuzu', işte çelişkinin bu ortadan kalkışı ve hükümsüz kalışıdır; ama tıpkı çelişki gibi bu hükümsüz kalış da, bir dış; düşünme'nin yapısı değil, tam tersine, hayatın ve zihnin en içteki, en nesnel durağıdır; öyle ki, bir özne, bir kişi, (kısaca) 'hür olan'; ancak onunla vardır.” (Hegel, sf.185)

(Kenar çizgileri ve kenar notu Lenin'e ait.)

Lenin'in görüşü:

“Burada önemli olan: 1) Diyalektiğin kareklendirilmesi: özdevinim, etkinlik kaynağı, hayatın ve zihnin hareketi; öznenin (insanın) kavramlarının gerçeklikle düşümdeşliği; 2) Doruğuna varmış bir nesnelcilik ('das objektivste Moment')”

(Kenar çizgileri Lenin'e ait.)

diyalektiğin
tadı

hakikatin
ölçütü
(kavramla gerçekliğin
birliği)

1) Olumsuzlamanın olumsuzlanması, yani diğer adıyla yadsımanın yadsınması diyalektiğin bir ilişkisidir.

Kapitalizm, kendi yadsınmasını kendi içinde taşır. Kapitalizmin gelişim göstermesi, bu üretim biçiminin kendi yadsınmasına doğru ilerlemesi demektir. Kapitalizmin yerini alacak olan daha yüksek toplum biçiminin önkoşulları, kapitalizmin içinde gelişir. Devrimci sınıf proletarya, tarihsel görevleri olan kapitalizmi yıkmak, devrimci diktatörlüğünü kurmak ve sosyalizme geçmeyi yerine getirir. Komünist toplum, kapitalist toplumu yadsımış olur -olumsuzlamanın olumsuzlanması- sorun ve çözümü birlikte oluşmuştur. Proletaryanın toplumsal devrimi, çelişkinin çözümüdür.

2) Diyalektik, doğanın, toplumun ve zihnin özdevininin, hareketinin bilimidir.

3) Düşünce, nesnelliğin yansımasıdır; düşünce gerçekliği yansıttığında, hakikati ortaya koymuş olur.

4) Düşüncenin varlıkla özdeşliği ilkesi Hegel'in idealist ilkesidir.

Diyalektik maddecilik, düşünceyi varlığın bir yansıması olarak değerlendirir.

DİYALEKTİK GELİŞME

... "Böylece bilgi, muhtevadan muhtevaya ilerler. İlk bu gelişme, basit belirlenmişliklerle başlayarak karakterlenir; gittikçe daha zengin ve daha somut belirlenmişliklerle devam eder." (Hegel, sf.188)

Diyalektik gelişme, basitten karmaşığa, alt biçimlerden, üst biçimlere doğrudur.

Gelişme basitten daha zengin gelişmeye doğrudur. Toplumun zayıf maddi temelinden daha gelişkin maddi temele doğrudur.

... "Hakikatın metodu da başlangıcı, başlangıç olduğu için, bir 'eksik' (bir 'tamamlanmamış') olarak bilir; ama aynı zamanda gene bilir ki, bu eksik, ilke olarak bir 'zorunlu'dur, çünkü hakikat dolaylılığın olumsuzluğuyla kendine gelmedir sadece." ... (Hegel, sf.189)

Kant'a
karşı
(doğru)

(Kenar çizgileri ve notu Lenin'e ait.)

Kapitalizmin ilk başlarında maddi gelişme henüz yetersizdir, seyrek- tir, dolayısıyla kapitalizmin iç çelişkileri henüz tam gelişmemiştir. Sınıf kavgası da henüz seyrek, yoğun değildir. Ancak kapitalizmin ilerlemesi ile, maddi koşullar gelişir, dolayısıyla iç çelişkiler (emek-sermaye çeliş- kisi) de gelişir, sınıf çatışmaları da şiddetlenir, yoğunlaşır. Maddi koşul- ların gelişmesi, gerçeği (iç çelişkileri) açığa çıkarır.

ANALİTİK METOD YA DA SENTETİK METOD

Lenin, bu konuda, Hegel'in görüşlerini yorumluyor:

"Analitik metodu yada sentetik metodu uygulamak, (man pflegt zu sprechen) (çoğu zaman dendiği gibi) <<bizim keyfimize bağlı bir iş>> de- ğildir katiben -doğrudan doğruya <<bilinmek istenen nesnelerin formu>> na bağlıdır bu." (sf.191)

Proleter hareketin o sırada hangi mücadele biçimine başvuracağı bir tercih sorunu değil, somut koşullardan çıkarılır.

NESNELERİN ÇOK YÖNLÜ TANIMLANMASI

"Birçok tanım olabilir burada, çünkü nesnelerin sayısız yanları var- dır:

<<Tanımlanacak nesne ne kadar zenginse, yani ne kadar çok ve de- ğişik yan sunuyorsa, düşünceye, değişik tanımların yaratılmasına da bir o kadar fazla olanak sağlamaktadır -örneğin devlet hayatının, vs. ta- nımı.>> (sf.192) (Hegel'den aktaran; Lenin).

Ele aldığımız somut olgunun zengin oluşuna bağlı olarak, olguyu an- latmak için, birçok tanıma başvuruyoruz, ya da olgunun bir çok yönünü tanımlayabiliyoruz. Ve bir olgu ne kadar zenginse, üzerine o kadar fazla değerlendirmede bulunulur.

Lenin, emperyalizmi ele alırken, kısaca, onu, tekelci kapitalizm ola- rak tanımlanabileceğini söyler, fakat konunun zenginliğinden, büyüklü- ğünden dolayı, olguyu çok yönlü tanımı içinde verir. Bir çok tanımını yaptıktan sonra olgunun bütünlüğünü gözlerin önüne serer. Emperya- lizmi, çok yönlü tanımı ve bütünlüğü içinde kavramamızı sağlar.

KENDİNİ TANIMLARLA SINIRLAMAMAK

Lenin'in, Hegel'in bu konudaki görüşünü özsel olarak ortaya koyuyor:

“... felsefe herşeyi ispatlamak ve tümdengelim yoluyla ortaya çıkarmakla yükümlüdür, kendi kendini tanımlarla sınırlamakla değil.” (sf.192)

Devrimci marksizm, kendini olguların tanımlamalarıyla sınırlamamıştır, bunun kanıtlarını ortaya koymuştur.

Örnek vermek gerekirse, proletarya hakkında bir yığın boş laf etmek yerine, proletaryanın varlık koşulları nedeniyle yükümlendiği tarihsel görevlerin ne olduğunu kanıtlamıştır.

Lenin, emperyalizmin yalnızca tanımını yapmakla kalmamış, emperyalizmin, tekelci kapitalizmin, kapitalizmin bir üst aşaması olduğunu kanıtlamıştır.

DİYALEKTİK METOD

Hegel metod'un içeriğini kendi hareketi olduğunu, bu yüzden içerikten (muhtevadan) yalıtılmış olarak incelenemeyeceğini belirtir.

“Böylece metod, dış form değildir, muhtevanın ruhu ve kavramıdır...” (sf.193)

Fakat metod yalnızca analitik değildir:

“felsefi metod, analitik olduğu kadar sentetiktir de.” (Hegel)

“Felsefi metod; ve dolayısıyla de, hareketlerinin her birinde aynı zamanda analitik ve sentetik olarak davranır.” (age, sf.193)

(Kenar çizgileri ve notu Lenin'e ait.)

|| très
bien !

Hegel metodu kusurludur. O metodun rolünü mutlaklaştırır. Metodoloji doğayı, bilme yasalarını inceler. Hegel metodolojisi, nesnel dünyanın yasalarını, bilmenin yasalarına indirger.

Marksizm, doğanın ve toplumun nesnel yasalarından yola çıkar. Bilme yasalarını buna dayandırır.

HEGEL, FELESEFE TARİHİ DERSLERİ

FELSEFE TARİHİNE GİRİŞ

... **"Hakiki soyut ise, o zaman 'hakiki olmayan'dır. Sağlıklı insan akli, somut'u arar... Soyut'un en büyük ve köklü düşmanıdır felsefe, somut'a götürür."** (Hegel, sf.201)

Gerçek, daima, somuttur.

...**"eskilere, kendilerinde henüz bulunmayıp ancak bizce kavranabilen bir "gelişim" yüklememek için, kesenkes bir şekilde tarihe uygunluktan yana Hegel, felsefe tarihinde.**

Thales'te, örneğin, α'ρχ'η kavramı, (ilke olarak) yoktur henüz, neden kavramı henüz yoktur"... (Lenin, sf.202)

... **"<<Nitekim bu kavramı>> (neden kavramını) <<henüz tanımayan koskoca halklar vardır;>> (bu kavramı edinebilmek için) <<büyük bir gelişme derecesine ulaşmış olmak gerekmektedir >>"...** (Hegel)

"Lenin bu özette, Hegel'in tarihsel-felsefi metodunun belirli bir takım yanlarını tarih ve mantık öğelerinin bağı olarak, diyalektiğin tarihine öncelik tanımak üzere 'kesin bir tarihe uygunluk' talebi olarak nitelemektedir. Aynı zamanda Hegel'in felsefe tarihi görüşünün idealist öncüllerini de eleştiriyor Lenin; ve Hegel'in, maddeciliğin evrimini nasıl bilmezlikten geldiğini ya da tahrif ettiğini koyuyor ortaya." (Açıklama notunda sf.466-79)

Her görüş (teorik, politik), tez ve kavram belirli tarihsel çerçevede içinde ele alınmalıdır.

Hegel, yanan felsefesini irdelerken, Puthagoras ve Puthagorasçılar'ın felsefesi için şunları söyler:

...**"Görüldüğü gibi, durgun, kuru, süreçsiz belirlenimlerdir bunlar, diyalektik belirlenimler değildir hiç biri"...**

(Kenar çizgileri ve notu Lenin'e ait. sf.203)

|| *diyalektik'in*
olumsuz
tanımı

Diyalektik doğanın, toplumun ve zihnin hareket yasalarını inceler. Hareket olmadan süreçten söz edilemez. Süreç, sürekli hareket, değişim, dönüşüm ve gelişim içinde demektir.

Lenin, Hegel'in 'diyalektik'in kendisi dediği şu görüşünü aktarıyor:

“Nesnelerin özünde, (bu özün) doğrudan doğruya kendi kendinde bulunan çelişkiyi (bulmak) (ortaya çıkarmak) (diyalektiğin ta kendisi)”
(sf.206)

Kapitalizmin kendi kendinde bulunan uzlaşmaz çelişkisi emek-sermaye çelişkisidir. Sanayi sermayesinde, emek-sermaye çelişkisi verilidir. Bu çelişkiyi bulup çıkarmak, açıklamak, diyalektiğin ta kendisidir.

Devam ediyor Lenin:

“Özel olarak diyalektik, 'kendinde şey' (an sich) ile, öz dayanak, töz ile, -fenomen, 'başkaları- için- varlık' arasındaki karşılığın incelenmesidir. (Birbiri içine geçişi, akışı, burada da görmekteyiz: öz, fenomenselleşiyor.) İnsan düşüncesi gittikçe biraz daha derinlemesine olarak fenomenen öze, birinci sınıf özden ikinci sınıf öze, vs. doğru sonsuzca süzülmetedir.”

Fenomen (olgu) öz değildir. Bu nedenle, fenomenen öze doğru gidilir. Nesnelere, nesnelere özü hakkında bilgi arttıkça (geliştikçe), öz daha derinlemesine ve birçok yönüyle kavranır. Bilimsel gelişme devam edecektir. Bu nedenle, bilimde son taş da konmuştur denemez. Bilimsel ilerleme yeni buluşlarla devam eder.

“Öz anlamında ise diyalektik” diyor Lenin “çelişkinin, doğrudan doğruya nesnelere özü içinde incelenmesidir; geçici, devingen, kaygan, itibari sınırlarla birbirlerinden ayrılmış olanlar yalnız fenomenler değildir; şeylerin özleri de böyledirler.”

...“Felsefe sistemlerinin çürütülmesi üzerine:

<<Yanlış -olan'ın, yanlış olarak kesinlikle ortaya konması gerekir; karşıtı doğru olduğu için değil, doğrudan doğruya kendi kendinde yanlış olduğu için << yanlış olduğu gösterilmelidir>> ”... (sf.201)

Yanlış kendinde yanlıştır; fakat yanlış olduğu gösterilmelidir; ikna edici bir yöntem. Yanlışın yanlış olduğu ortaya konmak yerine, sadece yanlıştır deyip geçmek, ikna edici değildir, çürütücü değildir. Yanlış görüşlerin yanlışlığı gösterilerek çürütülmesi gerekir.

Yanlış teori, tez, görüş vb. yanlışlığı alıntı yapılarak gösterilmeli ve çürütülmeli. Yanlış görüş sahibi bu yolla yenik düşürülür.

GELİŞME İLKESİ

Gelişme ilkesi'nin Lenin tarafından konusu:

Diyalektik ve diyalektiğin nesnel anlamı konusunda

"XX. yüzyılda (ve hatta XIX, yüzyılın sonlarında) 'gelime ilkesi'ni kabul etme konusunda 'herkes fikir birliği halinde'dir. Ama bu yüzeysel, iç düşünmeye dayanmayan, rasgele, ikiyüzlü, 'uzlaşım', sadece hakikati boğmaya ve bayağılaştırmaya yarayan cinsinden bir uzlaşımdır. Eğer her şey geliyorsa, her şeyin birinden öbürüne geçtiği anlamına gelir bu; çünkü besbellidir ki, gelişme basit, evrensel ve sürekli bir büyüme yada artma (respective) yada (eksilme) vs... değildir. Eğer bu böyleyse, o vakit; 1) evrimi, daha doğru bir şekilde, her şeyin doğuşu ve yıkılışı olarak karşılıklı geçişler olarak anlamak gerekmektedir. Ve 2) eğer herşey geliyorsa, düşüncenin en genel kavramları ve kategorileri için de geçerli midir bu? Sorunun cevabı hayırsa, bu, düşüncenin varlığa bağlı olmadığı anlamına gelir. Evetse, kavramların da ve bilginin de nesnel anlam taşıyan bir diyalektiği var demektir." (sf.208)

Gelişme ilkesi, diyalektik olarak bilinçlice ele alınmalıdır: Doğuş, yıkılış, birinden öbürüne geçişler olarak.

Marks'ın tarihsel gelişme anlayışı, her toplum biçiminin geçici olduğunu, tarihsel gelişmenin belli bir yerinde, yerini daha yüksek bir topluma bırakacağını ortaya koyar.

Kavramlar ve bilgi, nesnel olanı yansıttığından nesnel anlam taşıyan diyalektiği var.

Lenin buradan hareketle şu sonuçları çıkarıyor:

" I – gelişme ilkesi	+ Arıca evrensel gelişme ilkesinin dünyanın, doğanın, hareketin, maddenin, vs. birliği evrensel ilkesiyle birleştirilmesi, bağlanması gerekir."	NB
II- birlik ilkesi		

“Zamanın ve mekanın özü harektir”

doğru !

...“Zamanın ve mekanın özü harektir, çünkü 'evrensel olan'dır hareket; bunları kavramak: özlerini kavramın formu içinde dile getirmek demektir. Olumsuzluğun ve sürekliliğin birliği olarak hareket, kavram olarak, düşünce olarak, dile getirilmiştir; ama dolayısıyla da ne süreklilik ve ne de zamanındalık, kendi kendilerinde doğrudan doğruya öz olarak konumlanamazlar.” (Hegel, sf.210-11)
(Kenar çizgileri ve notu Lenin'e ait.)

“Evrensel olan” hareketi, somut olana uygular bilimsel sosyalizm; proletarya hareketi biçim olarak ulusal, fakat öz olarak uluslararasıdır.

Kavram, bu toplumsal (evrensel) nesnel hakikati kendi formu içinde yansıtmalıdır.

Lenin konuyu şöyle açıklıyor:

“ Kavramak, şu demektir: Kavramların formu içinde dile getirmek, ifade etmek'. Hareket, zamanın ve mekanın özüdür. İki temel kavram dile getirirler bu özü:

Süreklilik (Kontinuität) (sonsuz süreklilik, kesiksizlik) ve 'zamanındalık' (yada anı anına oluş, (ponctualté) (=sürekliliğin olumsuzlanması, süreksizlik). Hareket, (zamanın ve mekanın) sürekliliğinin ve (zamanın ve mekanın) süreksizliğinin birliğidir. Bir çelişkidir hareket, karşıtların birliğidir.”

(Kenar çizgileri Lenin'e ait.)

Bir nesnenin hareketini, bir olguyu, süreci kavramak, kavramlar içinde ortaya koymak, açığa çıkarmak, yansıtmaktır. Bilince çıkarma, ya da farkındalık da bu anlamda anlaşılmalı.

Tarih süreklilik ve süreksizliğin birliğidir. Tarihsel gelişme belli bir noktada nitel bir sıçrama yapar (devrim); tarih kesintiye uğrar, sürekliliğin yerini süreksizliği alır. Tarih yeni ve üst bir biçime geçişle birlikte yeni, gelişmeyle sürekliliğini sürdürür. Tarih, süreklilikle, süreksizliğin birliğidir.

HAREKET HALİNDE

...“Genel olarak hareketten söz ederken şöyle deriz: **Cisim bir yerdedir, sonra başka bir yere geçer. Ve hareket ettiği süre boyunca ilk yerde de değildir artık, ama ikinci yerde de değildir henüz...**” (Hegel, sf.211)

Aynı yerde şöyle der Hegel:

“... hareket şu demektir: Aynı zamanda o yerde hem olmak, hem olmamak; yada, o yerde olmaksızın o yerde olmak. Mekan ve zamanın sürekliliğidir bu -ve hareketi her şeyden önce olanaklı kılan da bu sürekliliktir.” (sf.212)

Demokrasi ve sosyalizm mücadelesi yada demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşmesi şu anlama gelir: Demokratik artık kapitalizm değildir, fakat henüz sosyalizm de değildir; sosyalizme güçlü bir yöneliştir. Bu devrim hareket halindeki bir devrimdir. Kesintisiz olarak sosyalizme varan bir devrimdir.

HERAKLİTOS'UN FELSEFESİ

“**Şöyle kavranmalıdır diyalektik: α) dış diyalektik olarak, çözümlenip eriyen şey'in ruhu olarak değil de, giden ve gelen bir akıl yürütme olarak; β) nesnenin içkin diyalektiği olarak, ama (NB) öznenin düşüncesine düşen içkin diyalektik olarak; γ) Herakleitos'un nesnelliği, yani doğrudan doğruya kendisi ilke olarak göz önüne alınan diyalektik.**” (Hegel, sf.212)

(Kenar çizgileri ve not Lenin'e ait.)

Lenin'in vardığı sonuçlar:

α) Öznel diyalektik

β) nesnenin içinde diyalektik var, ama ben bilmiyorum. Belki de Schein'dir bu, sadece fenomendir. vs.

γ) var olan her şeyin ilkesi olarak tam nesnel diyalektik.

NB ||| “**Der ki Herakleitos: Her şey oluş'tur; bu oluş, ilkedir. Şu deyimde dile geliyor işin özü: varlık da varlık-olmayan kadar azıktır.**” (Hegel, sf.214) (Kenar çizgileri ve notu Lenin'e ait.)

FARKLILIKLARIN BİRLİĞİ

"Platon, 'Şölen'de Herakleitos'un görüşlerini (özellikle de müziğe ilişkin görüşlerini: uyum, karşıtlardan meydana gelir) ve şu deyimini aktarıyor bize: 'Müziyenin sanatı, farklı olan'ı birleştirmektir."

Hegel yazıyor: Herakleitos'a karşı bir itiraz değil bu; çünkü 'farklı olan', uyumun özüdür.

(Lenin'in aktarımı.)

...

"Sesler için de böyledir bu: Sesler de farklı olmak zorundadırlar; ama o şekilde ki, aynı zamanda bileştirilebilsinler." ... (Hegel)

Bunu ekonomik alana, metaların değişimine uygulayabiliriz. Metalar kendi içlerinde karşıtlığa sahiptirler: Hem kullanım-değeri ve hem değişim-değeri. Değişim süreci, metaları, meta ve para diye farklılaştırır. Ama her iki yanda metadır, kullanım-değeri ve değer birliği. Farklılığın bu birliği, kendini iki karşıt kutupta gösterir. -Metaların başkalaşımı-.

Lenin bu bölümde naturalist düşünürlerin (Herakleitos) doğa felsefesi görüşleri için Hegel'in değerlendirmelerini aktarıyor. Buraya, kısaltarak alıyoruz:

"Algının ve deneyin her türlü anlatım şekli için de aynıdır durum; insan konuştuğu anda ve konuşmasıyla, ortaya bir kavram koyar; ve sakınlamaz bu kavramdan, yeni baştan işlenip yaratılmış bilinçte, ve bilinç daima bir evrensellik ve hakikat izini koruyup sürdürmektedir."
(Hegel, sf.215)

"Çok doğru ve çok önemlidir." diyor Lenin.

"Engels'in daha sade bir dille tekrarladığı da buydu işte: Naturalistlerin bilmeleri gerekir ki, diye yazıyordu Engels, kavramlar doğa bilimlerinin sonuçlarıdır; ama kavramları kullanma sanatı doğuştan değildir: doğa bilimlerinin ve felsefenin 2000 yıllık gelişmesinin sonucudur bu hüner de.

Çok dar bir dönüşüm anlayışları var natüralistlerin, diyalektiği ise hiç anlamıyorlar."

(Kenar çizgileri Lenin'e ait.)

Çok doğru
ve çok
önemli:
kendi
başka'sı
olarak 'başka'
kendi
karşısının içinde
gelişmesi

“Doğrudan doğruya oluş'tur, mutlak değildir bu uyum -ama 'başka olan' oluş değil, şimdi 'şu' ve sonra da bir 'başka olan' değil. İşin özü şudur burada: Her farklı, her tikel, bir 'başka'dan farklı'dır, ama soyut şekilde herhangi bir başkadan değil, kendi başka'sından; bir şey, o şeyin 'kendinden başka'sı gene o şeyin kavramının içinde bulunduğu ölçüde vardır ancak.” ... (Hegel, sf. 214)

(Kenar çizgileri ve notları Lenin'e ait.)

K. Marx'ın, Kapital I.Cildi, metaların değişimi ve metaların başkalaşımını bölümünün daha iyi kavranması için, Hegel'in yukarıda pasajının yer aldığı bölümün kavranması gerekiyor.

LEUSİPPUS

“Felsefenin tarihi içindeki gelişimi, mantık felsefesinin gelişimine mutlak biçimde denk düşmek zorundadır. Ama mantık felsefesinde de, tarihin gelişimi boyunca dökülüp düşen yerler olsa gerektir mutlak biçimde.” (Hegel, sf.216)

Lenin'in vardığı sonuç:

“Çok derin ve çok doğru ve aslında maddeci bir fikir var burada (gerçek tarih temeldir, dayanaktır, varlıktır, ondan sonra gelir bilinç.”

(Kenar çizgileri Lenin'e ait.)

Lenin, Hegel'in Leusippos'un görüşlerini yorumlarken ortaya çıkan bazı kavramlara parmak basıyor -ve çok önemlidir bunlar;

“ayrılmanın nüansı (“durağı”); derecelenmedeki kesiklik; ilişkilerin silinme durağı; sürekli'nin kesikliğe uğraması... <<'sürekli olan' karşıtırlar.>> . . .

Geçerken belirtelim. Lenin, Demokritos hakkında idealistçe değerlendirmelerde bulunan Hegel'i haklı olarak sertçe eleştiriyor:

“Demokritos'a gelince, bu düşünüre karşı her konuda ve tamamıyla stiefmütterlich behandelt (üvey ana gibi davranıyor- YK) Hegel! Maddeciliğin ikliminde boğulur gibi oluyor idealist!!” (sf.218)

Lenin, Hegel'in görüşlerin aktarmayı sürdürüyor:

NB:
"öz"
olarak
"evrensel"

**"Şimdiye kadar pek az şey getirdi eskiler: << Cılız bir belirle-
nimdir 'evrensel'; herkesin bir bilisi vardır bu belirlenim hakkında,
ama öz olarak evrensel hakkında bilisi yoktur.>>" (Hegel, sf.220)**

(Kenar çizgileri ve not Lenin'e ait.)

*Lenin, Hegel'in pasajında geçen "öz" olarak "evrensel" kavramına
dikkat çekiyor:*

"bilginin
doğasının
gelişimi"

**... "Ama burada bundan böyle, bilincin varlığa bağıntısının
daha belirlenimli bir gelişimi başlamaktadır artık; hakikatin bil-
gisi olarak bilmenin doğasının gelişimidir bu."**

**"Zihin, özü düşünce olarak tanıyıp bildirmeğe gelmiştir böy-
lece." (Hegel, sf.220)**

Nesnenin hareketi, öz olarak evrensel, zihinde düşünce biçiminde yansımasını buluyor. Burada bilincin nesnele, bağıntısını kavramak gerek. Bilginin doğasının gelişimi ancak maddeci diyalektik temelde kavranabilir.

Diyalektik maddecilik, bilgi (bilimsel, hakiki bilgiyi) nesnel dünyanın gelişiminin evrensel yasaların yansıması olarak görür. Bilginin temelinde dünyanın doğasının evrensel gelişimi (evrimi) ve insan etkinliği var.

FELSEFE TARİHİ'NİN II. CİLDİ

SOFİSTLERİN FELSEFESİ

Lenin'den giriş:

"Protagoras'tan ve ünlü tezinden (insan her şeyin ölçüsüdür) söz ederken, bu düşünürü Kant'a yaklaştırıyor Hegel:

... << İnsan her şeyin ölçüsüdür- öyleyse insan, genelde öznedir; öyleyse 'olmakta olan', sadece kendine değildir, benim bilmem içindir,- nesnel'in içinde bilinç, özsel şekilde, muhteva üreticisi durumundadır. Öznel düşünce, temelli olarak etkime halindedir burada. Modern felsefeye kadar uzanıp yayılacak olan da budur işte. Fenomenlerden başka hiç bir şeyi bilmediğimizi söylüyor Kant; bu, şu demektir: Bize nesnel olarak, gerçeklik olarak görünen şey, sadece ve sadece, bilinç olan bağıntısı içinde düşünülmalıdır- ve bu bağılantı dışında yoktur>> ..." (Hegel, sf.221)

(Kenar çizgileri ve notu Lenin'e ait.)

Protagoras
ve Kant

Marksizm, nesnel olan, bizim dışımızda, bizden bağımsız olarak görmekle birlikte, nesne ile özneyi birlik içinde ele alır.

Nesne özne'nin sınırlarını belirler. Fakat özne de kendi etkinliğiyle nesneyi dönüştürür. Burada karşılıklı bir ilişki ve etkileşim vardır.

GÖRECELİLİK

Sofistin
göreceliliği...

"Protagoras'a göre << her şey sadece görecel olarak vardır.>>"
(Hegel, sf.222)

sadece
görecelilik
değil

"Dünya, ' bilinç için' oluşuyla fenomen değildir, varlığı sadece bilinç için görecel bir varlık oluşuyla da fenomen değildir dünya; tam tersine, ' kendinde olarak' da femomendir." (Hegel)

(Kenar çizgileri ve notları Lenin'e ait.)

Göreceliğin bilimde bir yeri vardır, fakat görecelcilik, insan bilgisinin, bilincin nesnel gerçeği yansıtamayacağını ileri sürüyorlar.

Diyalektik maddecilik, insan bilgisini nesnel olan, nesnel gerçeği yansıtabileceğini ortaya koyar.

Şüphecililer ve belirsizliği savunanlar da görecelciler gibi düşünür. E. Wallerstein de günümüzün şüphecililerinden, belirsizcilerinden birisidir. Wallerstein, hem bilimde hem de toplumun gelişimi karşısında belirsizliği savunur.

“ HER SÖZCÜK GENELLEŞTİRİR “

NB

'Olmakta olan'ı dile getiriyor diye kabul edilen konuşma 'olmakta olan'ın kendisi değildir -'aktarılmış olan', konuşmadır sadece o kadar.' (Hegel)

bk.Feuerbach

-"Şöyle yazıyor, Hegel: <<'olmakta olan' da, 'olmakta olan' olarak kavranmamaktadır; onun kavranması tam tersine, onu evrensel yapmağa dayanır.>>"

(Kenar çizgileri ve notlar Lenin'e ait.)

Lenin buradan şu yalın sonucu çıkarır:

**Her sözcük (konuşma)
zaten genelleştirir.
Bk. Feuerbach**

**Duyular, 'gerçek olan' ı gösterir;
düşünce ve sözcük -genel'i.**

(Çerçeveler Lenin'e ait.)

Burada sözcüklerin ve düşüncenin gerçek olanı genelleştirdiğinin söylenmesi önemlidir.

Marksizm, gerçeği somut bir olguyu inceler ve ona genel anlamını verir.

SOKRATESCİLER

“Dil ve özellikle şu olgu üzerinde ayrıntılı olarak: << genellikle dil, öz

NB
evrensel
'den başka
bir şey yoktur
dilde

bakımından, sadece evrensel'i dile getirir; oysa konuşurken, hedef alınan (şey), tikeldir, tekildir. Dolayısıyla de, hedef alınan (şeyi) dilde söyleme olanağı yoktur.>> (Hegel)

(Buradaki anlamıyla 'şey' , yani 'o şey', 'o' ? En evrensel sözcük” (Lenin, sf.226)

(Kenar çizgileri ve notları Lenin'e ait.)

“... onun için (Hegel), Das Sinnliche? (duyulur olan) ' bir evrensel' dir.”

“Diyalektik maddecilik dışında her türlü maddeciliğe bir darbe indirmekte burada Hegel.” (Lenin)

NB

(Kenar çizgileri ve not Lenin'e ait.)

“PLATON'UN FELSEFESİ”

“Platon ' Sofist' te:

NB

“Güç ve doğru olan, başka'nın aynı ve aynı'nın da başka olduğunu ve işin aslında bunun bir tek ve aynı bakımdan böyle olduğunu gösterebilmektir.” (Hegel, sf.230)

NB

nesnelcilik

“Ama şu bilinci edinmeliyizdir ki kavram, ne sadece hakikatte 'dolayumsuz olan'dır - (ve kavram 'basit olan' olduğu halde böyledir bu, çünkü kavram' basit olan'dır) ama bu, zihinsel bir basitliktir; öz bakımından, kendi kendine dönmüş olan düşüncedir kavram (dolayumsuz olan, şu kırmızıdır, vs. sadece); ne de sadece, ' kendi kendinde yansıyan'dır, (yani) bilincin şey'idir. Tam tersine kavram, ' kendinde var olan' dır, yani nesnel özdir...” (Hegel)

(Kenar çizgileri ve notlar Lenin'e ait.)

Lenin'den açıklayıcı pasaj:

“Dolayumsuz bir şey değildir kavram (' basit ' bir şey olduğu halde; ama bu basitlik, ' zihinsel' dir, idenin basitliğidir) -dolayumsuz olan, ' kırmızı' nın duyumudur sadece (' bu kırmızıdır'), vs. ' Sadece bilince ait bir şey' değildir kavram; nesnel öz... ' kendinde' dir.”

... **"Kavramın doğasının bu bilincini, bu derece kesin bir şekilde dile getirmemişti Platon."** (Hegel)

İnsanın, nesnelere hakkında, somut hakkında bilgisi derinleştikçe, kavramsal, nesneyi, somutu daha iyi kucaklayabilir.

Lenin'in kavramı tanımlayışı:

"Özenle biçimlendirilmesi, dünyayı kucaklayabilmeleri için, esnek devingen, görece karşılıklı bağıntılı, karşıtlar halinde birleşmiş olarak ele alınması gerekir."

"GERÇEK AKLA UYGUNDUR"

Lenin devam ediyor:

"Platon'un Devleti'nden ve bunun bir kuruntu olduğu şeklindeki ortak kanıdan söz ederken, o pek sevdiği sözünü tekrarlıyor Hegel:

... <<**Gerçek olan, akla uygundur. Ama edimsel gerçeği seçip ayırt etmek gerekiyor; günlük hayatta her şey gerçektir, ama fenomenlerin dünyası ile edimsel gerçeklik arasında bir fark vardır>>..."**

gerçek
akla
uygundur

(Kenar çizgileri ve not Lenin'e ait.)

"ARİSTOTALES'İN FELSEFESİ"

Lenin'in değerlendirmesi:

"Platon' un 'İdea' larının Aristoteles tarafından eleştirisi, idealizm' in genellikle idealizm olarak bir eleştirisidir: Çünkü kavramlar, soyutlamalar nereden geliyorlarsa, 'yasa' da 'zorunluluk' da, vs. oradan gelmektedirler. İdealist Hegel, Aristoteles'in (Platon'un idealarını eleştirirken) idealizmin temelleri'ni de sarstığını korkakça hasır altı ediyor."

NB

"Bir idealist bir başka idealistin idealizminin temellerini eleştirdiğinde, bundan daima maddecilik kazançlı çıkar. Bkz. Aristoteles versus Platon, vs. Hegel versus Kant, vs."

“Sadece maddeden bilince geçiş değil; ama duyumdan düşünceye, vs. geçiş de diyalektiktir”

NB

“Diyalektikten yana olduğu halde, madde' den hareket' e madde' den bilinç' e diyalektik geçişi -özellikle ikincisini- anlamayı bilememiştir Hegel. Mistiğin bu yanılığını (yada güçsüzlüğünü?) Marx düzeltecektir.”

Diyalektik bir geçiş diyalektik olmayan bir geçiştten ne ile seçilip ayırt edilir? Sıçrama ile. Çelişme ile. Tedriciliğin kesikliğe uğraması ile. Varlıkla varlık-olmayanın birliği (özdeşliği) ile.”

Marx, Aristoteles' i ilkçağın en büyük düşünürü olarak görür ve Aristoteles'in görüşlerine Kapital'de yer verir.

Aristoteles, Platon'un idealizmini aşamamıştır, fakat idealizmin temellerini sarsmıştır. Lenin, Aristoteles' in maddecilikle idealizm arasındaki kararsızlığını belirtirken, Aristoteles'in maddeciliği (doğa felsefesinde) ortaya koyuyor.

Lenin, Hegel'in Aristoteles düşüncesi üzerine değerlendirmeleri hakkında şunları söylüyor:

... “Aristoteles'in idealizm ile maddecilik arasında duraksadığı bütün noktalar, özenle gizlenmiş!!! (sf.235)

Aristoteles'te maddecilik:

“ << Fark>> (Empfinden ile Erkennen -duyum ile bilgi arasındaki fark) <<şudur ki, duyumu yapan şey dışardadır.>>”

Lenin asıl bu noktaya parmak basıyor:

“İşin can alıcı noktası şudur burada: 'ausen ist (dışardadır), insanın dışında, insandan bağımsız. Maddeciliktir bu. Ve Hegel'in wegschwatzen (gevezeliğe getirip boğmak) 'a giriştiği de budur: maddeciliğin bu temeli, bu dayanağı, bu özüdür.” (sf.235)

MADDECİLİK VE İDEALİZM

Lenin, Hegel'in Aristoteles'in düşüncelerini ele alırken nasıl da kendi idealizmini ortaya serdiğini, Aristoteles'in maddeciliği karşısında nasıl da kaçamaklı yollara başvurduğunu gösteriyor. (sf.236-7)

Maddecilik, nesneyi, nesnel varlığı duyularımızın, bizim dışımızda, “dışta” olmasıdır. İdealizm de, “dışta” olmayı yadsır, “içte” olduğunu ileri sürer. Lenin, “**'içte' = idealizm**” dir, der.

**“Ama insanın dışında varlık sorununu bir yana bırakıyor!!!
Maddeciliğin karşısında sofistlik bir kaçamak daha işte! ”**

(Kenar çizgileri Lenin'e ait.)

HEGELCİ YÖNTEM

Burada Hegelci yöntemi bilmek onu daha iyi kavramak için Marx'a başvuracağız:

“Ama bir kez tez olma durumu oldu mu, kendisine karşıt olan bu tez, bu düşünce, iki çelişik düşünceye ayrışır -olumlu olan ve olumsuz olan, evet olan ve hayır olan. Antitezin içerdiği bu iki uzlaşmaz karşıtlıktaki ögenin arasındaki savaşım diyalektik hareketi oluşturur. Evet hayıra dönüşerek, hayır evete dönüşerek, evet hem evete hem hayıra dönüşerek, hayır hem hayıra hem evete dönüşerek karşıtlar birbirlerini dengelerler, etkisizleştirirler, felç ederler. Bu iki çelişik düşüncenin kaynaşması, onların sentezi olan yeni bir düşünce oluşturur. Bu düşünce bir kez daha iki çelişik düşünceye ayrışır ki, bunlar da yeni bir sentez içinde kaynaşırlar. Bu sancıdan bir grup düşünce doğar. Bu düşünce grubu basit kategorinin izlediği aynı diyalektik hareketi izler ve karşısında antitez olarak çelişki bir grup vardır. Bu iki grup düşünceden, onların sentezi olan yeni bir grup düşünce doğar.

Basit kategorilerin diyalektik hareketinden de diziler doğar, ve dizilerin diyalektik hareketinden ise tüm sisten doğar.

....

“Demek ki, Hegel için bütün olup bitenler ve hala olanları yalnızca kendi kafasının içinde olanlardan ibarettir. Tarih felsefesi, böylece, felsefe tarihinden, kendi felsefesinin tarihinden başka bir şey değildir. Artık

' tarih sırasında uygun bir tarih' yok, ' kavrayışta birbirini izleyen düşünceler' vardır.O, düşünce hareketi ile dünyayı inşa ettiğini sanıyor, oysa herkesin kafasının içinde var olan düşünceleri yalnızca sistematik olarak yeniden inşa etmekle ve mutlak yönetime göre sınıflandırmakla kalıyor.

(Felsefenin Sefaleti, sf.107-108)

"STOACILIK FELSEFESİ"

Lenin, Hegel'den bir alıntı yapıyor:

her şey için
"kanıtlar"
vardır

"Yumuşak balmumudur sebepler; her şey için geçerli sebep vardır" ... "Hangi sebeplerin geçerli olarak kabul edileceğine gelince, bu, ereğe ve çıkara bağlıdır..." (sf.238)

(Kenar çizgileri ve not Lenin'e ait.)

Doğada her şey için bir kanıt bulunabilir diyor Hegel. Marksizm o kadar zengin ki, oportünistler, Marx'tan kendi görüşlerini doğrulayacak alıntılar bulabilirler, fakat esas olan Marx'ın görüşlerinin bütünlüğünü göz önünde tutmaktır. Oportünistler Marx'tan çok şık aktarma yaparlar fakat, Marx'ın görüşlerinin devrimci özünü bir kenara bırakarak yaparlar bunu.

"EPİKUROSO' UN FELSEFESİ"

Lenin, Hegel' i, Epikuros'un maddeciliğine iftira ettiğini söylüyor:

"Maddeciliğe karşı bir dizi iftira bunlar!! Bilginin ve kavramın kaynakları teorisi ' kavramın zorunluluğu' nu ' yürürlük' ten kaldırmaz hiç bir şekilde! ' Ortak anlayış' ile uyumsuzluk da, kokmuş bir idealist hevesinden başka bir şey değildir."

NB

(Kenar çizgileri ve not Lenin'e ait.)

Lenin 'ilk başlangıç'ın diyalektik maddecilik olduğunu söyler:

" İlk başlangıç' , idealizm tarafından unutulmuş ve kirlenmiştir. Yalnız diyalektik maddeciliktir ki, ' başlangıç' ı devama ve sona bağlamıştır."

Epikuros'un maddecilik anlayışına dikkat çekiyor Lenin:

Epikuros:
nesnel
bizim
dışımızdadır

“**Dışarıda olan' ın bize genel olarak nesnel süzülüp girme tarzı -kendi kendimizin nesneye olan bağıntısı, ki tasarımlar işte bu ba- ğıntıdan doğar- hakkında...**” (sf.240)

(Kenar çizgileri ve not Lenin'e ait.)

Lenin aynı yerde Epikuros'un aktarılan görüşleri hakkında şunu söylüyor:

“**Epikuros'un (İsa'dan 300 yıl önce -yani Hegel'den 2000 yılı aşkın bir zaman önce) örneğin ışık ve ışığın hızı konusunda dahice sezgisi**” (sf.241)

“**İşin asıl temel noktası üzerinde fütursuzca susuyor (NB) Hegel: (NB) şeylerin, insan bilicinin dışında ve insan bilincinden bağımsız olarak varoluşu.**”

(Kenar çizgileri Lenin'e ait.)

Lenin, Felsefe Defterlerinin devam eden sayfalarında, Epikuros'un maddeci görüşlerini çarpıttığı, iftira attığı için, Hegel'e sert eleştiriler yöneliyor.

Doğa felsefecileri, “*diyalektiği anlamıyorlar*” olsalar da, maddecilik konusunda önemli fikirler ortaya atmışlar. Epikuros'un bu konudaki alıntıları, bunu gösteriyor.

Başlangıç noktası konusunda Marx'ın, Felsefenin Sefaleti'nde söyledikleri:

“**Her ilke, kendisini içinde ortaya koyacağı kendi öz yüzyılına sahip olmuştur.**

Otorite ilkesi örneğin, 11. yüzyıla sahipti, tıpkı bireycilik ilkesinin 18. yüzyıla sahip olması gibi. Mantıksal sıralamaya göre ise, ilke yüzyıla değil, yüzyıl ilkeye aittir. Başka bir deyişle, ilkeyi yapan tarih değil, tarihi yapan ilkeydi. Bunun sonucu, tarihi olduğu kadar ilkeyi de kırtarmak için, kendi kendimize belirli bir ilkenin herhangi bir başkasına değil de 11. yüzyıl ya da 18. yüzyılda ortaya çıktığın sordüğümüzde zorunlu olarak, insanların 11. yüzyılda nasıl olduklarını, 18. yüzyılda nasıl ol-

duklarını, bu yüzyıllardaki gereksinmelerinin, üretici güçlerinin, üretim biçimlerinin, üretimlerinin hammaddelerinin neler olduklarını -kısacası, bu varolma koşullarının ortaya çıkardığı insanlararası ilişkilerin neler olduklarını inceden inceye incelemek zorunda kalıyoruz. Bütün bu sorunların altından kalkmak demek, her yüzyıl için, insanların gerçek, sıradan tarihini yazmak ve bu insanların kendi dramlarının hem yazarları hem de oyuncularını olarak sunmaktan başka nedir? Ama insanlar, kendi tarihlerinin oyuncularını ve yazarlarını olarak sunduğumuz anda -dolambaçlı yoldan- gerçek başlangıç noktasına ulaşırsınız, çünkü daha baştan sözünü etmiş olduğunuz, o ölümsüz ilkeleri bırakmış bulunuyorsunuz.”

“ŞÜPHECİLERİN FELSEFESİ”

(Lenin, sf.246-247)'de Şüphecilerin “10 Trop” unu aktarır, bu konuda Hegel'in ne düşündüğünü belirtir:

Trop: Eski Yunanca'da beceri, tarz anlamında kullanılır. Trop; Kanıt olarak da ifade edilir.

Daha sonra bu 10 Trop'a 5 Trop daha eklenir.

Lenin'in aktardığı 10 Trop'tan birini kapitalist üretim ilişkilerine/sınıf mücadelesine uygulayabiliriz.

“ i) Fenomenlerin sıklığı, seyrekliği, vs.; alışkanlık.”

Kapitalizmin ilk gelişimi döneminde, maddi gelişme henüz yoğun değildir; maddi koşulların seyrek gelişimine, sınıf mücadelesinin seyrek gelişmesi denk düşer. Kapitalist ilişkilerin yoğun gelişmesi ile birlikte, sınıf mücadelesi de yoğunlaşır ve keskinlik kazanır.

Lenin konuyu sürdürüyor:

“Gene Sextus' tan alınma (Hegel'e göre çok daha üstün, diyalektik' i içeren, kavramlar' a ilişkisi 5 daha yeni trop.”

- a) *Filozofların ... kanılarının çeşitliliği...*
- b) *Sonsuza düşme (biri öbürüne bağlıdır, vs., sonsuz olarak).*
- c) *(Öncüllerin) göreceliliği.*
- d) *Varsayım. İspatlanmamış varsayımlar koyar dogmatikler.*
- e) *Karşılıklılık (Kısır) döngü...*

NB

**“Bu şüpheli troplar, dogmatik bir felsefe diye adlandırılan şeye ulaşırlar gerçeklikte (doğası dolayısıyla, bütün formlar içinde dö-
nelemek zorundadır bu felsefe) -olumlu bir muhtevaya sahip ol-
duğu anlamında değil, belirlenimli bir şeyi mutlak diye ileri sürdüğü
anlamında.” (Hegel, sf.248)**

(Kenar çizgileri ve not Lenin'e ait.)

Lenin şu önemli sonucu çıkarır:

NB

**“Hegel mutlağa karşı! Diyalektik maddeciliğin tohumu
burada işte.”**

Belirlenimli olan değişime uğrar. Nesnenin kendisi değişime uğra-
yınca, onun belirlenimleri de değişime uğrar.

Ekonomik koşullar temeldir. Ekonomik temel üzerinde yükselen top-
lumsal ilişkiler belirlenimlidir. Ekonomik koşullar tarafından belir-
lenir -son kademedede.

Hegel, “troplar” a yönelik görüşlerini sürdürüyor:

Bien dit !!!

diyalektik=
“kendi kendinin
yıkımı”

**“İşte bu tarzda, bir ilkeyi belirlenimli bir önerme içinde, belir-
lenimlilik olarak koyan bir dogmatik felsefeye ulaşıyor bu troplar.
Böyle bir ilke daima koşulludur; ve dolayısıyla da diyalektiği, kendi
kendinin yıkımını gene kendinde taşır.” ... “Anlayış gücünün felse-
fesine karşı, şeylerin temeline giden bi silahtır bu troplar.” (sf.248)**

(Kenar çizgileri ve notları Lenin'e ait.)

Hegel'in kafasının içinde olan diyalektiği, pratiğe uygulayalım -pra-
tik hareketin diyalektiği.

Kapitalist üretim, uzlaşmaz, karşıtlıkları ve uzlaşmaz çelişkileri içinde
barındırır. Üretici güçlerin toplumsal karakteriyle, mülk edinmenin özel
niteliği arasındaki çelişki. Emekle sermaye arasındaki uzlaşmaz çelişki.
Sermaye büyüdükçe, temelindeki uzlaşmaz çelişkiler de gelişir ve kes-
kinlik kazanır. Bu üretim biçimi kendi karşıtını kendi içinde taşır. Ya da
kendi yıkım dinamiklerini kendi içinde taşır. Çelişkilerin gelişimi, bir sis-
temin çözülüp dağılmasının biricik yoludur.

“ TARİH FELSEFESİ ÜZERİNE DERSLER “

(Hegel)

“7- Fransızlar ve İngilizler, daha kültürlüdürler (<< ...daha kolektif bir kültüre sahiptirler>>”, ama biz Almanlar, tarihi yazmaktan çok nasıl yazmak gerektiği konusunda titiz davranmaya eğitimliyizdir...”

nükteli
ve
zekice !

(Kenar çizgileri ve not Lenin'e ait.)

Bizde de, çoğu kez nasıl örgütleneceğimizi konuşmaktan, örgütlenmenin kendisine zaman bulamıyoruz. Mücadeleden çok, bu mücadelenin nasıl yapılacağı üstüne konuşarak geçiriyoruz zamanımızı.

“9- Tarih bize öğretiyor ki, ' halklar ve hükümetler tarihten hiçbir zaman hiçbir ders almamışlardır: bu dersi almasına el vermeyecek kadar bireysel idi her dönem'.”

çok
zekice!

“Oysa deney ve tarih bize öğretiyor ki halklar ve hükümetler tarihten hiç bir zaman hiç bir ders almamışlardır ve hiç bir zaman da bunlardan alınabilecek derslere göre davranmamışlardır. Her dönem o denli kendine özgü hal ve koşullara sahiptir ki, ve o denli bireysel bir durumdur ki, zorunlu olarak kendi kendinde ve kendi kendinden başlayarak karar verecektir ancak, ve de zaten ancak böyle karar verilebilir.” (sf.255)

NB

NB

NB

(Kenar çizgileri ve notlar Lenin'e ait.)

“Her ilke kendisini içinde ortaya koyacağı kendi öz yüzyılına sahip olmuştur.

(Bkz. Marx, Felsefenin Sefaleti, sf.114, Beşinci Gözlem)

Otorite ilkesi örneğin, 11. yüzyıla sahiptir, tıpkı bireycilik ilkesinin 18. yüzyıla sahip olması gibi...

(Bu bölüm için; “İdea” yayınları cep dizisi, Hegel, Tarih Felsefesi-I, syf. 12'ye bakılabilir.)

Her ülkedeki tarihsel, toplumsal koşulların farklılığından dolayı, her ülkedeki proleter hareketin gelişimi, kendi koşullarında yükselir ve kendi gelişme evrimine uygun yol alır.

Her ülkenin proleter hareketinin deneylerinden yararlanır, ders çıkarır, kaçınılması gereken hatalardan kaçınmaya çalışır; bu deneyimler, burjuvaziye karşı mücadelede kendi üstünlükleri olarak cephaneliğine koyar; ancak, mücadelesi kendi somut koşullarında başlar ve o temelde ilerleme gösterir.

Her ülkenin somut koşulları birbirinden farklılık ve çeşitlilik gösterir.

“28-’ Tutkusuz hiç bir büyük iş yapılmadı dünyada’ ... tutku, << enerjinin formel ve bunun sonucunda da öznel yanadır>> ...” (sf.256)

Tarihteki her büyük olayda kadın heyecanı vardır. Kadınların heyecanı, coşkusu olmadan yapılmış bir devrim yoktur.

“30- ...Tarihte insanların eylemlerinin sonucu olarak ortaya çıkan şey, << insanların bu aynı eylemlerle hedef alıp ulaştıkları, dolayimsız şekilde bilip istedikleri şeyden daha başka bir şeydir>>.”

Bu konuda, Engels'in 1885'te Vera İvanovna Zasuliç şunları yazar:

“Bu insanların, iktidarı ele geçirebileceklerini imgelediklerini varsayalım; ne zararı olur ki? Bendi çökertecek deliği açılırsa, selin kendisi kısa sürede onları yanılısamalarından koparacaktır. Bu yanılısamalar, onlara daha büyük bir irade gücü verirse, bundan niye yakınmalı? Devrim yaptık diye övünen insanlar, daha ertesini gün ne yaptıklarına ilişkin hiçbir fikirleri olmadığını; yapılan devrimin, onların yapmaya niyetlendikleriyle uzaktan yakından benzeşmediğini hep görmüşlerdir...”

(Seçme Yazışmalar-2, sf.195)

“80- ... (die Menschen) (insanlar-ΥΚ) << çıkarlarını gerçekleştirirler; ama bunun yanı sıra, daha uzak bir şey de bütünlenmektedir böylece; öyle bir şey ki bilincinde ve niyetinde değildir insanlar onun, ama o içsel olarak gene de onların çıkarlarında yerleşik bulunmaktadır.>>”
(Hegel) (sf.256)

Engels, “Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu”nda bu yaklaşımı şu şekilde ele alıyor:

“İnsanlar, her birini bilinçli olarak istedikleri kendi amaçlarını izleyerek, bu tarih nasıl bir biçim alırsa alsın, kendi tarihlerini yaparlar, ve işte bu başka doğrultularda etki yapan sayısız iradenin ve bunların dış dünyada çeşitli yankılarının bileşkesi, tarihi oluşturur. Öyleyse burada da önemli olay sayısız bireyin ne istediğidir. İrade, tutku ile ya da düşünme ile belirlenir. Ama, kendileri de doğrudan tutkuyu ya da düşünmeyi belirleyen araçlar çok değişik niteliktedir. Bunlar, gerek dış nesnelere, gerek ülkesel nitelikte güdüler yani hırs, 'gerçek ve adalet düşkünlüğü', kişisel kin ya da her çeşitten salt kişisel hevesler olabilirler. Ama bir yandan tarih üzerinde etkili olan çok sayıda, bireysel iradenin, çoğunlukla, niyetlenilen sonuçlardan büsbütün başka sonuçlara -sık sık doğrudan karşıt sonuçlara- götürdüklerini, ve dolayısıyla, bunların güdülerinin, varılan sonal sonuç bakımından ancak ikincil bir önemleri olduğunu gördük. Öte yandan, bu güdülerin de arkasında gizli olan devindirici güçlerin neler olduğunu ve etkin insanların beyinlerinde hangi tarihsel nedenlerin bu güdülere dönüştüğünü kendi kendine sorabilir insan.” (Sol Yayınları, sf:47)

“ 73- Tarihin güzel bir tablosu: bireysel tutkuların edimlerin, vs. toplamı (<< bizden olan bir şey vardır her yerde; ve, dolayısıyla da her yerde ilgimiz, bir şeye ya yönelmekte, yada karşı çıkmaktadır>>), bazen genel çıkarın büyük kitlesi, bazen de 'ufak güçler' in sonsuzluğu (<< durmaksızın bir araya gelip kaynaşan ve önemsiz gözükken şeylerden büyük şeyler doğurtan ufak güçler>>). Sonuç? Sonuç, 'usanç' tır.”

çok iyi

Sehr wichtig!
(çok önemli!)

Ufak güçler önemsiz gözükür, fakat küçük şeylerden büyük şeyler doğar. Nehirler, dereciklerden oluşur. Çok sayıdaki küçük olay, eylem, devrimi oluşturur.

ZENGİNLİK VE YOKSULLUK BİRİKİMİ

" 242- Yunan'daki koloniler. Servetlerin birikmesi. ' Daıma' zenginlik ve yoksulluk ihtiyaca ve yoksulluğa bağlıdır bu birikim..." (sf.259)

(Kenar çizgileri ve not Lenin'e ait.)

Servet birikiminin karşı kutbunda daima yoksulluk birikimi vardır. Bir kutupta zenginlik birikimi karşı kutupta da, serveti üretenlerin yoksulluk birikimi, budur işte tarihin biricik yasası.

GERÇEKLİK VE ONAYLAMA

Olanaksal ve olumsal' ın kategorileri versus tarihte gerçeklik ve onaylanma

" 322-323- ...<< Genel olarak, bir siyasal çalkantı tekrarlandığı vakit, adeta onaylanmış olur insanların kafasında>> (Napolyon, Bourbonlar) ... << Başlangıçta sadece olumsal ve olanaksal gözükken şey, tekrarlanma yoluyla, edimsel ve doğrulanmış gerçeklik haline girer>> " (Hegel, sf.260)

(Kenar çizgileri ve not Lenin'e ait.)

Modern kapitalist toplumda da, burjuvaziye karşı sürekli tekrarlanan, yeniden ortaya çıkan sokak gösterileri, eylemler, mücadeleler, toplumun geniş kitleleri (ezilen ve sömürülenler) tarafından kabul görmüş, onaylanma, anlamına gelir. Kitleler, kapitalizme karşı eylemlerin tekrar ortaya çıkmasını yalnızca onaylamakla kalmıyor, yani sadece edilgence benimsemekle kalmıyor, etkin olarak kendisi bu eylemleri yaratıyor, yapıyor.

NB sınıf ilişkileri

"429- ... << Polonya hürriyeti, hükümdara karşı baronların hürriyetinden başka bir şey değildi... Görüldüğü gibi, baronlara sadece hükümdar değil, halk da ilgi göstermektedir... Hürriyet dendiği zaman, aslında doğrudan doğruya özel çıkarlardan söz edilip edilmediğine iyice dikkat etmek gerekir>> " (sf.280)

(Kenar çizgileri ve not Lenin'e ait.)

Proletarya gerçekleştirdiği özgür ortamla bağıntılı olarak, demokrasiyi (iktidarı) ele geçirir; demokrasiye (iktidara) dayanarak, kendi çıkarlarını, toplumun tüm üyelerinin çıkarlarını gerçekleştirir (karşılar); toplumun ekonomik koşullarını değiştirmeyen, ona yeni ekonomik temel sağlayamayan bir demokrasi (iktidar) kitle desteğini yitirir ve yozlaşmaktan kurtulamaz.

AZINLIĞIN ÇOĞUNLUĞU EZMESİ

“... Yasaları yapmak? Herkesin iradesi... <<Azınlığın çoğunluğu temsil ettiği varsayılmaktadır; ama çoğu zaman, bu çoğunluğu ezmekten başka bir şey yapmaz azınlık>>... (Hegel, sf.261)

Bkz. Marx
und
Engels

(Kenar çizgileri ve not Lenin'e ait.)

Bu konu üzerine arka sf. 474'te yapılan yazı kurulunun notu:

“Bir olasılıkla, Marx'ın Fransa' da İç Savaş adlı kitabında yer alan şu teze telmihte bulunuyor Lenin: <<Hangi yönetici sınıf üyesinin halkı Parlamento' da temsil edeceğine ve ayaklar altına alacağına her üç yada altı yılda bir karar vermek yerine, genel oy, komünler halinde örgütlenen halka hizmet edecekti...>>”

Burjuva temsilcilerinin halk kitlelerinin çoğunluğunun desteğini alması ile, çoğunluğun çıkarlarını temsil etmek farklı şeylerdir. Onlar, sömürücü azınlığın çıkarlarını temsil ederler. Onların temsil ettiği sömürücü azınlığın çıkarlarıyla (kapitalistlerle), proletaryanın çıkarları karşıttır, uzlaşmaz karşıtlık oluşturur.

“446- Evrensel tarih, hürriyet kavramının gelişmesinden başka hiç bir şey değildir.”... (Hegel)

“Özet olarak, pek, ama pek az şey getiriyor tarih felsefesi -anlaşılmayacak bir şey yok bunda da: çünkü Marx ve Engels en büyük adımı doğrudan doğruya burada, bu alanda, bu bilimde attılar. Ve en çok burada ihtiyarladı Hegel, burada çağdışı kaldı.

(Bir sonraki sayfaya bakılacak.) “

NB:

Hepsinin en önemlisi Elinleitung (Giriş); soruyu koyuş tarzı bakımından sayısız mükemmel şey var bu girişte

“HEGEL EVRENSEL TARİH ÜZERİNE”

“Son olarak da şimdi evrensel tarihi, göz önüne alınması gereken bu kategori açısından göz önüne alacak olursak, görürüz ki, önümüzde alabildiğine değişken koşul ve durumlar ve her türden ereklele, birbirlerine hiç benzemeyen olay ve yazgılarla dolu bir hayat ve insani etkinlik tablosu serilidir...” (Hegel, sf.262)

Ülkelerin tarihsel, toplumsal koşullarının çeşitliliği ve farklılığı söz konusudur. Değişken nesnel koşul ve durumlara bağlı olarak, bunun belirlenimleri de farklıdır. Sınıf mücadelesinin içinde geliştiği koşul ve durumlar değişince, sınıf mücadelesinin kedi gelişiminde, mücadele biçimlerinde, birincil ya da ikincil mücadele biçimlerinde de değişim olur. Bu yüzden her tarihsel dönemi kendi somutunda ele alırız. Ve her olayı - birbirine benzemeyen- belirli bir tarihi çerçeve içinde değerlendiririz.

Hegel, konuyu sürdürüyor:

“... herhangi bir şey ortadan kalkmaya görsün, hemen bir başkası yetişip alacaktır onun yerini...”

Tarih boşluğu kabul etmez. Bir şey biter bir başkası onun yerini alır. Bir toplum biçimi sona erince, eskinin bağrında oluşan -ön koşulları- yenisini onun yerini alır.

Günlük mücadele taktiği açısından bakınca, proleter hareket, tarihin boşluk tanımadığı gerçeğinden hareketle, sürekli, süreci karşılayacak taktik ve mücadelelerle, tarihi gelişmeye yön vermelidir.

Hegel, görüşlerini devam ettiriyor:

“... bütün bu yüzeyin çatırtılı gürültüsünün altında bütün bu geçici fenomenlerin temel gücünü kendinde barındıran bir içsel, sessiz, gizli yapının işleyişi ve ilerleyişi yok mu yani?...”

Yüzeyde görülen mücadelelere, hareketlere yön veren temeldeki -ekonomik temeldeki- değişime bağlı olarak, yüzeydeki hareketler de yön değiştirir. O halde, yüzeyde görülen hareketlerin temelindeki değişimler dikkatle izlenmelidir.

“HEGEL' İN DİYALEKTİĞİNİN (MANTIK' IN) PLANI”

Lenin'in üç sayfa tutan değerlendirmelerinin tamamı okunmalıdır. Burada kısaltarak veriyoruz.

Kitabın 474. sayfasında Lenin'in buradaki parçasına ilişkin şu açıklama yapıyor:

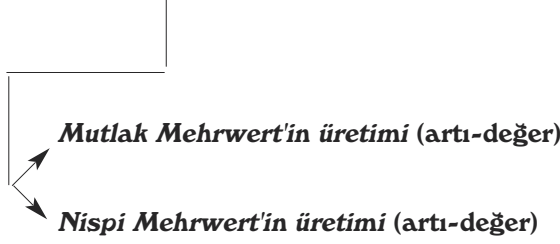
“ 125- ... Bu parça, Lenin'in 1914-1915 yıllarındaki felsefe sorunları üzerine yaptığı çalışmanın son dönemine aittir; ve diyalektik maddeciliğin bilgi teorisinin (özellikle diyalektik, mantık ve bilgi teorisi arasındaki bağıntıya ilişkin olarak) en önemli tezlerini içermektedir. İlk metin üzerinde kendi eliyle yapmış olduğu bazı düzeltmelerin de ortaya koyduğu gibi, Lenin'in bu el yazmasını daha sonra bir kez daha gözden geçirdiği kesindir.”

“Varlıkta (dolayumsuz fenomenlerin içinde) özü (nedensellik, özdeşlik, fark, vs. yasalarını) keşfeder kavram (bilgi) -genellikle bütün insan bilgisinin (bütün bilimin) gerçekten evrensel ilerleyişi, işte budur. Ve işte gene budur hem doğa bilimleri' nin, hem ekonomi politik' in [ve hem de tarihin] ilerleyişi. Hegel'in diyalektiği, işte bu ölçü içinde düşüncenin tarihinin genelleştirilmesidir. Bunu tikel bilimlerin tarihi' nde daha somut, daha ayrıntılı biçimde izlemek, alabildiğine verimli bir çaba olabilir. Mantıkta düşüncenin tarihi, toptan ve toplu olarak, düşüncenin yasalarıyla düşümdeşmek zorundadır.” (Lenin, sf.265)

(Yazının çerçevesi Lenin'e ait.)

“Marx, (büyük M ile) 'Mantık' bırakmadı, ama 'Kapital' in mantığı'nı bıraktı bize; ve söz konusu sorunun çözümü için bu mantıktan sonuna kadar yararlanmak gerekir. Hegel'de değer taşıyan ne varsa almış ve ilerletmiş olan bir maddeciliğin mantığı, diyalektiği ve bilgi teorisi üç sözcüğe ihtiyaç yok aslında: üçü de aynı şeydir bunların belli bir bilime uygulanmıştır 'Kapital' de.

“Meta - Para - Sermaye”

“Kapitalizmin tarihi ve bu tarihi özetleyen kavramlar'ın çözümlenmesi.”

**“Çıkış noktası -en basit, en sıradan, en yığın içinde olan, en dola-
yımsız ' varlık' : tekil bir meta (ekonomi politikteki ' Sein'). Bu varlığın
sosyal ilişik olarak çözümlenmesi. Çift yönlü bir çözümleme, tündenge-
limli ve tümevarımlı, -mantıksal ve tarihsel (değerin formları).”**

**“Olgularla, yani pratikle sınaama çözüm-
lemenin attığı her adımda vardır bu-
rada.”**

“Fenomene göre öz konusunda, bk.

- fiat ve değer - arz ve talep

versus Wert (değer)

(=krisallisierte Arbeit) (Billurlaşmış Emek)

- ücret ve emek gücünün fiatı-”

(Bu sayfadaki tüm çizgiler Lenin'e ait.)

Marx, Kapital'in tahliline meta ile başlıyor:

**“Kapital üretim tarzının egemen olduğu toplumların zenginliği ' mu-
azzam bir meta birikimi ' olarak kendini gösterir, bunun birimi tek bir
metadır. Araştırmalarımızın, bu nedenle metanın tahlili ile başlaması
gerekir.” (Kapital I. Cilt, sf.47, Sol Yayınları)**

Marx, Kapital'in Almanca ikinci baskısına yazdığı Önsöz'de, Hegel'e "özgü ifade biçimlerine" yer verdiğini, gerekçesiyle birlikte açıklıyor.

Marx, orada diğer şeylerin yanında şunları söylüyor:

"Hegel'de diyalektik baş aşağı duruyor. Mistik kabuk içerisindeki usa uygun özü bulmak istiyorsanız onun yeniden, ayakları üzerine oturtulması gerekir.

Mistikleştirilmiş biçimi ile diyalektik Almanya'da moda olmuştu, çünkü şeylerin mevcut durumunu yüceltiyor ve ululuyor gibi görünüyordu. Oysa usa uygun biçimiyle diyalektik, burjuvazi ile onun doktriner sözcüleri için bir rezalet ve iğrençliktir, çünkü şeylerin mevcut bugünkü durumunu olumlu yanlarıyla kavrar, aynı zamanda da, bu durumun yadsınmasını, onun kaçınılmaz çöküşünün anlaşılmasını içerir; çünkü diyalektik, tarihsel olarak gelişmiş olan her toplumsal biçimi akışkan bir hareket içinde görür ve bu yüzden, onun geçici niteliğini, onun anlık varlığından daha az olmamak üzere hesaba katar; hiçbir şeyin zorla kabul ettirilmesine izin vermez, özünde eleştirici ve devrimcidir."

Engels'in, Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu'nda bu konuda söyledikleri:

"Biz yeniden beynimizin fikirlerini, onları mutlak fikrin şu ya da bu derecede yansısı olarak, gerçek nesnelere sayacağımız yerde, onları materyalist açıdan, nesnelere yansısı olarak kavradık. Bundan ötürü, diyalektik, dış dünya için olduğu kadar insan düşüncesi için de hareketin genel yasalarının -temelde özdeş olan ama ifadede birbirinden ayrılan, insan beyni onları bilinçli olarak uygulayabildiği halde, doğada ve şimdiye dek büyük bölümüyle insan tarihinde de bu yasaların yalnız bilinçsiz olarak, görünüşte sonsuz bir dizi rastlantılar içinde dış zorunluluk biçiminde kendilerine yol açmaları anlamında birbirinden ayrılan iki yasalar dizisinin- bilimine indirgeniyordu. Ama bu yoldan Fikrin kendisinin diyalektiği, gerçek dünyanın diyalektik hareketinin yalnızca basit bir bilinçli yansısı haline geldi ve böylelikle Hegel'in diyalektiği başı yukarıda olmak üzere doğrultuldu, ya da daha doğru bir deyişle, başının üzerinde dururken yeniden ayakları üzerine kondu." (Sol Yayınları, sf.42)

LENİN'İN DİĞER NOTLARI

Lenin, Felsefe Defterleri'nin devamında doğa bilimleri alanında kitaplarla ilişkin notlar tutuyor.

Georges Noël – Hegel' in Mantık'ında söyledikleriyle ilgili notları var Lenin'in.

Burada bu notlardan bir iki örnek alacağız.

“Noël, bu Hegel beylikleştiricisi, ahlak, hürriyet, vs. konusundaki uzun gevezelikleri boyunca, ‘zorunluluğun anlaşılması olarak hürriyet’ ten bir tek söz etmiyor.” (sf.271)

PAUL VOLKMANN.

DOĞA BİLİMLERİNİN GNOZEOLJİK TEMELLERİ

“Doğanın insan bilincinin (ve duyularının) dışında nesnel gerçekliği sorununu bile doğru bir şekilde koymasını bilmiyor yazar” (sf.276)

F. LASSALLE HAKKINDA

Lenin bu bölümde F. Lassalle'in kitabı, “Efesoslu Herakleitos'un Felsefesi” üzerine notlar tutuyor:

“Marx' la Lassalle arasındaki fark: Bir yığın yepyeni şey vardır daima Marx' ta; ve Marx' ı Hegel' le Feuerbach' tan başlayıp idealist diyalektiğin ötesine, maddeci diyalektiğe doğru uzanan hareket ilgilendirir yalnız. Lassalle ise, ele aldığı tema üzerinde dönüp dolaşıp Hegel'i tekrarlar: Özet olarak Herakleitos'tan alıntılar konusunda ve Herakleitos üzerine Hegel kopyacılığıdır yaptığı.”

Lenin, syf. 292'de Herakleitos'un bir sözünü aktarıyor:

NB: “Bütün her şeyin birbirine bağlılığı” (...)

Lenin, sonraki sayfada Herakleitos'un bu sözü üzerinde duruyor:

" ' Herşeyin birbirine bağlılığı' , ' nedenler zinciri' fikri doğal beri bin yıllar geçmiş. Bu nedenlerin insan düşüncesinin tarihi boyunca çeşitli anlaşılma tarzları arasında yapılacak bir karşılaştırma, tartışmasız bir şekilde tanımlayıcı bir bilgi teorisi meydana getirebilir rahatça."

(Çerçeve Lenin'e ait.)

"Her şeyin birbirine bağlılığı" düşüncesi üzerinden binlerce yıl geçmesine karşın, bugün somut nesnel koşullar ele alınırken, olayların meydana gelişi birbirinden kopuk, birbiriyle olan nesnel ilişkisi, bağı dışında görülebiliyor. Böylece nesnel durumun doğru bir çözümlemesine varılmıyor.

Herakleitos'un maddeciliğini anlatan bir pasaj:

NB

"Bütün her şeyin birliği olan dünya ne tanrıların ve ne insanların hiç biri tarafından yaratılmamıştır, yasalar uyarınca yanan ve sönen ebediyen canlı bir ateşti dünya, bir ateştir ve bir ateş olacaktır."

(Kenar çizgileri ve kenar notları Lenin'e ait.)

Lenin, yukarıdaki pasaj için şunu söylüyor: **"Diyalektik maddecilik ilkelerinin çok iyi bir açıklaması."**

Herakleitos'tan düşünce, nesne (madde) ilişkisine ilişkin bir görüş:

"...(<< düşünce, maddenin bir hareketidir>>). (sf.295)

Lassalle'den Herakleitos'a ilişkin dikkat çekici iki alıntı aktarıyor Lenin:

"... << Varlığın yasalarıdır onun >> (Herakleitos için) <<adlar, şeylerin ortak yanındır; nasıl ki, yasalar da onun için <<bütünün ortak yanı>> ise"...

NB !

"Ve Lassalle' e göre Hipokrates:

<< Adlar, doğanın yasalarıdır>> dediğinde, Herakleitos' un fikirlerini dile getirmektedir."

NB
çok
önemli !

Diyalektik maddecilik, Marksizm, şeyleri inceler ve incelediği şeyin genel anlamını ortaya koyar.

V. İ. LENİN

“DİYALEKTİK SORUNU ÜZERİNE”

Lenin'in burada (sf.303-307) ele aldığı diyalektik üzerine açıklamaları, daha doğrusu değerlendirmeleri dikkat çekicidir, çok önemlidir. Burada özetleyerek veriyoruz.

“Bir' in ikileşmesi ve çelişkin parçalarının bilgisi (bk. Lassalle'in ' Herakleitos' un III. kesiminin ('Bilgi Teorisi') başlangıcında yer alan, Filon' un Herakleitos hakkındaki sözleri), diyalektiğin (biricik temel özü değilse bile, ' özler' inden biri, temel özellik yada belirtilerinden biri) aslı özü' dür.

... “ Diyalektiğin içeriğindeki bu yanın doğruluğunun, bilim tarihi tarafından gerçekleşmesi gerekmektedir. Genellikle (örneğin Plehanov' da) diyalektiğin bu yanına yeterince dikkat edilmemiştir: Karşıtların özdeşliği, bilginin yasası (ve nesnel dünyanın yasası) olarak değil de, bir örnekler toplamı olarak alınıyor...”

... “ Karşıtların özdeşliği (özdeşlik ve birlik terimleri arasındaki fark, burada temel bir önem taşımamakla birlikte, belki de ' karşıtların birliği' demek daha doğru olurdu. (...)) Gelişim, karşıtların ' mücadelesi' dir.”

... “ Karşıtların birliği (düşümdeşliği, özdeşliği, eşdeğerliği) koşula bağlıdır, geçicidir, süreksizdir, göreceldir. Gelişim ve hareket nasıl mutlak iseler, birbirlerini karşılıklı dışayan karşıtlar arasındaki mücadele de mutlaktır” (sf.304)

... “ 'Kapital' de Marx, burjuva (tüccar) toplumunun en basit, en alışılmış, temel, en kitle halinde yaygın, en sıradan ve milyarlarca kez rastlanan bağıntı'sını: mal (emtia) mübadelesini, çözümler ilkin. Ve çözümlere ortaya koyar ki, çağdaş toplumun bütün çelişkileri (yani bütün çekilişlerin tohumları), bu ilk fenomenin içinde (burjuva toplumunun bu ' hücre' sinde) bulunmaktadır. Açıklama, daha sonra, bu çelişkilerin ve bu toplumun, başlangıcından sonuna kadar, çeşitli parçalarının Σ (toplam)' ı içinde gelişimini (ve büyümesini ve hareketini) gösterir bize.”

... “Genel bakımdan diyalektiğin (çünkü burjuva toplumunun Marx' taki diyalektiği, diyalektiğin tikel şıklarından biridir ancak) açıklama (yani inceleme) metodu, işte bu olmalıdır. En basitinden, alışılmışından, en yığın halinde yaygınından, vs., **herhangi bir önerme' den başlansın işe: ağacın yaprakları yeşildir, Jean bir insandır, Médor bir köpektir, vs. Diyalektik (Hegel'in dahice belirtmiş olduğu gibi) zaten daha burada vardır; **tikel, genel' dir**... Demek ki, karşıtlar (tikel, genel' in karşıtıdır), öz-**

deştirler: Ancak genel' e götüren bu bağ içinde varolmaktadır tikel. Genel de ancak tikel' in içinde, tikel dolayısıyla vardır. Her genel, bütün tikel nesnelere ancak yaklaşık olarak içinde barındırır. Her tikel, eksik olarak girer genel' in içine, vs., vs. Her tikel binlerce geçişle bir başka cinsten tikellere (şeyler, fenomenler, süreçler) bağlıdır, vs. Daha burada bile, doğanın nesnel bağı anlamında zorunluk kavramının oğeleri, embriyonları bulunmaktadır. (...) (Hegel' in ve) marksizmin bilgi teorisi, doğrudan doğrudan diyalektiğin kendisidir." (sf.305)

Lenin'in burada ele aldığı diyalektik sorunu, daha önce de üzerinde durduğu sorundur. (Bk. Felsefe Defterleri sf.179-180)

Diyalektiğin bir iki noktasına dikkat çekmek gerekir:

İlki; diyalektik, karşıtların birliği ve mücadelesidir. Burada karşıtların birliği geçicidir. Karşıtların mücadelesi ise sürekli, mutlaktır.

Lenin'in örnek gösterdiği "tohum"; Hegel tarafından şu şekilde konuyor:

"... tıpkı tohumun, ağacın bütün doğası, meyvalarının tadını ve biçimini kendi içinde taşıması gibi..."

Marx'ta toplumların karşıtların birliği ve mücadelesinin açıklaması:

"retici glerde, sürekli büyüme; toplumsal ilişkilerde, sürekli yokolma; düşüncelerde sürekli oluşma hareketi var." (Felsefenin Sefaleti, sf.109)

V.İ. LENİN
“ARİSTOTALES'İN 'METAFİZİK' İNİN
ÖZETİ”

“Aristoteles'in mantığı taleptir, arayıştır, yaklaşmadır Hegel' in mantığına... (o ki, daima, her adımda kaçınılmaz şekilde diyalektik sorununu koymaktadır)... (Lenin, sf.312)

“ ...' kendinde insan' ve ' kendinde at' , duyulur insanlar ve duyulur atlardır aslında; bunlara sadece (İdeler teorisinin yandaşları tarafından) ' kendinde' sözcüğü eklenmiştir o kadar... Ve bununla birlikte biz yıldızları görmemiş olsaydık bile onlar bundan dolayı, bizim bildiklerimizden apayrı ve farklı birer ebedi töz olmaktan geri kalmayacaklardı. Öyle ki, biz onların doğasını belirtmesek bile, gene de varolmaları zorunlu olacaktı. Demek ki, tümellerden hiç birinin tekil töz olmadığı ve tekil tözlerden oluşan hiç bir tekil töz bulunmadığı apaçık görülmektedir.” (Aristoteles)

“ Nefis! Dış dünyanın gerçekliği konusunda en ufak bir şüphe yok. Genel'le tikel'in, kavram' la duyum' un, vs., öz' le fenomen' in, vs. diyalektiği söz konusu olunca kafası karışıyor adamımızın.”
(Lenin, sf.313)

(Kenar çizgileri, çerçeve Lenin'e ait.)

Aristoteles'te sorunun konusu diyalektiktir. Nesnel dünyanın, dış gerçekliği ortaya koyuşu maddecidir. Fakat onda canlı diyalektik görüşle, ölü yanlar birlikte var. Maddecilikle idealizm arasında kararsız davranmıştır. Onun sorunu, diyalektik' i koyuşu ve maddeci yaklaşımları, kendinden sonraki düşünce gelişimini etkilemiştir. Fakat Lenin'in deyimiyle papaz takımı, kiliseler ise onun ölü, idealist yanlarını alıp kullanmıştır.

Yine Lenin'in belirttiği gibi, Aristoteles'in mantığı yaklaşmadır Hegel' in mantığına.

**“ FEUERBACH'IN LEİBNİZ'İN FELSEFESİNİN
AÇIKLANMASI, GELİŞTİRİLMESİ VE ELEŞTİRİSİ
KİTABININ ÖZETİ “**

Feuerbach'ın Leibniz'in görüşlerini değerlendirişi:

“ sf.40: << Demek ki, Leibniz için cisimsel töz, Descartes'ta olduğu gibi sadece yerkaplayan, süreduran, dışarıdan harekete geçirilen bir kütle değildir artık; töz niteliği dolayısıyla onda etkin bir kuvvet, hiç bir zaman durgunluğa düşmeyen bir etkinlik ilkesi bulunmaktadır.>>” (sf.324)

Lenin'in Leibniz notu:

“Leibniz' i bütün o ' Lassalci' yanlarına ve politika ile din konularındaki uzlaşmacı, ödüncü eğilimlerine rağmen, hiç şüphe yok ki, bundan dolayı değerlendirmekteydi Marx.”

Lenin'in belirttiği gibi Leibniz Alman feodalizmi ile burjuvazi arasında uzlaşmacı bir çizgiye sahipti.

“ Bireylik, bir çeşit tohum olarak sonsuz'u içermektedir.”

Leibniz'in bu görüşü Hegel'de de var.

Kendine özgü bir diyalektik var burada; ve hatta, idealizmine ve tanrıbabacılığına rağmen, çok derin bir diyalektik var.

“Doğada her şey andırışlıdır, (analojiktir) (Leibniz)

“Genel olarak doğada mutlak süreksizlik diye bir şey yoktur; mutlak sürekliliğin önünde, evrenin sonsuz bağ'ının önünde bütün karşıtlar, mekanın ve zamanın ve de orijinalitenin bütün sınırları ortadan kalkar” (Feuerbach).

NB

Leibniz'de bir diyalektik var, fakat bu diyalektik idealisttir, mistiktir. Feuerbach'ın buradaki görüşü dikkat çekici ve önemlidir: Mutlak sürekliliğin, değişim ve gelişiminin önünde, her sınır ortadan kalkar.

“... Duyulur algı, nesne'yi verir; anlayışgücü ise, (nesnenin) ad'ını verir. Duyulur algıda da olmayan hiç bir şey yoktur anlayışgücünde; ama duyulurda edimli olarak bulunan şey, anlayışgücünde sadece ad olarak vardır. ... Peki ama ad nedir? Nesneyi bütünlüğü içinde tasarımıyabilmek üzere nesnenin temsilcisi kuldüğüm, nesneyi belirten ayırt edici bir im, belirgin ve çarpıcı bir işarettir.” (Leibniz)

bien
dit !
NB

bien
dit !
(çok güzel)

(Kenar çizgileri ve notlar Lenin'e ait.)

**“G. PLEHANOV
MARKSİZMİN TEMEL SORUNLARI”**

Lenin, Plehanov'un kitabından pasajlar aktarmakla yetinir. Sadece çeşitli kavramların, belirlemelerin altını çizerek ve kenarına çizgiler çeker.

Plehanov, düşünceyi nesneden; insandan bağımsız (' özerk') olarak gören idealizmi irdeler ve çürütür:

“... İdealistler, düşünceyi insandan bağımsız, özerk bir öze (' kendi içinde özne') dönüştürürler ilkin, sonra da derler ki, varlık ile düşünce arasındaki çelişki işte bu özde çözüm bulmaktadır...” (sf.349)

Plehanov, pasajının devamında, idealistlerin savını çürütmek için Feuerbach'ın bu konudaki düşüncesine başvurur:

“...<< Bir şeyin varolduğunu ispatlamak diye not ediyor Feuerbach, o şeyin sadece düşüncede varolan bir şey olmadığını ispatlamaktır>>”...

Madde düşüncenin dışında vardır. Düşünce, bilinç, maddenin yansımasıdır. İnsan, kendisi de maddi bir şey olan beyin aracılığıyla düşünür. Beyin, duyuyla birlikte ve bütünlüğü içinde düşünceyi oluşturur. Düşünce (bilinç) madde değildir, fakat maddeden ayrı (özerk) bir şey de değildir. Nesnenin, maddenin düşünce biçiminde yansımasıdır.

“Diyalektiği bir gelişim teorisiyle karıştıran çok kimse vardır, ve gerçekten de diyalektik böyle bir teoridir.

Bununla birlikte diyalektik, o hep bildiğimiz evrim << teori>> sinden öz bakımdan ayrılır; sözkonusu teori, doğanın ve tarihin sıçramalar yoluyla ilerlemedikleri ve dünyadaki tüm değişmelerin ancak ve ancak derecelenme yoluyla gerçekleştiğini söyleyen ilkeye dayanır tamamıyla. Bu türlü tasarlanmış bir gelişim teorisinin gülcünç ve tutarsız olduğunu Hegel zaten ispatlamıştı...” (sf. 550)

Tarihte gelişme sıçramalıdır. Marx'ın gelişme teorisi (tarihsel gelişme anlayışı) kendi içinde sıçramaları içerir. Edilgen evrimciler tarihin patlamasız, sıçramasız olduğunu ileri sürerler. Fakat gerçekte tarih patlamaları, sıçramaları içerir.

Toplumun gelişmeli evrimi, belli bir yerde, toplumsal devrimi gündeme getirir. Devrim, nitel sıçramadır. Devrim, tarihin sürekliliğini kesintiye uğratar ve toplumun yeni bir gelişimini başlatır. Tarih sürekliliğin ve kesikliğin birliği olarak sürer.

“... Genel bir açıdan, diyalektik düşünce' nin hakları, O' na göre -yani Engels'e göre- varlığın diyalektik özellikleri tarafından doğrulanmaktadır. Burada da varlık, düşünceyi koşullamakta...” (sf.350)

“A. DEBORİN DİYALEKTİK MADDECİLİK”

Lenin, Deborin'in görüşlerini aktarırken, aktarılan pasajların kenarlarına notlar düşüyor ya da altını çiziyor.

Yazının son bölümü, Deborin'in görüşlerini özetliyor.

“Özetleyelim. Formel açıdan diyalektik maddecilik, görmüş olduğumuz gibi, evrensel şekilde zorunlu ve nesnel bir bilginin varlığına olanak kazandırıyor. Böyle bir bilgi olanağını da, gene formal açıdan, varlığın formlarının düşüncenin de formları olduğu ve nesnel dünyadaki her değişikliğin algılar alanında meydana gelen bir değişiklikle denkleştiği olgusuna dayanarak getiriyor. Maddesel durak konusunda ise diyalektik maddecilik, kendinde şeyleri yada dış dünyayı yada madde'yi kabul etmeyle çıkıyor yola. <<Kendinde şeyler>>, bilinebilir' dirler. Hiç bir şey tarafından koşullanmamış olan ve mutlak olan diye bir şey tanımıyor diyalektik maddecilik. Doğada her şey bir değişme ve hareket süreci içindedir; ve bu değişme ile hareketin temelinde de, madde' nin belirli birleşim ve düzenim' leri bulunmaktadır. Varlığın bir <<form>>u bir başka forma, diyalektiğe göre, sıçramalar aracılığıyla geçer. Modern fizik teorileri, diyalektik maddeciliği çürütmek şöyle dursun, tam tersine bu görüşün doğruluğunu ve sağlamlığını ortaya koymaktadırlar.” (sf. 404)

A. Deborin, diyalektik maddeci görüşe bir yenilik getirmiyor, bir katkı sunmuyor. Hatta, yetkin bir açıklaması da değil. Modern fizik teorilerinin, diyalektik maddeciliği doğruladığını ifade eden sözleri, doğru ve bunu açıklaması önemli olmuş.

Diyalektik, marksizmin bilgi teorisidir. Diyalektik maddecilik, nesnel dünyayı, kendinde şeyleri kabul etmekle yola çıkar. Kendinde şeyler, gerçekler bilinebilir. Diyalektik maddecilik bize bu olanağı veriyor. Bilim, bilgi ve pratik geliştikçe, nesnelere hakkındaki bilgimiz de derinleşir ve onlar hakkındaki bilgimiz daha da artar.

"G. PLEHANOV - N.G. ÇERNİŞEVSKİ"

Lenin, Plehanov'un 1910 Çernişevski hakkında yazdığı kitap üzerinde duruyor bu bölümde Lenin. Plehanov'un aktarılan pasajları hakkındaki belirlemelerini, pasajların bazı yerlerini çizerek, kenar çizgileri, işaretler koyarak ifade ediyor.

GİRİŞ

Plehanov, Çernişevski'den sözederken girişte şöyle der:

"... N. Çernişevski' nin bulunduğu bu yazarlar, bilindiği gibi, köylülerin çıkarlarını savunmaktadırlar hararetle."

(Altı Lenin tarafından çizilmiştir. (sf.420)

Bu saptama için N.G. Çernişevski'nin "Adressiz Mektuplar"ına başvuracağız.

Kitabı hazırlayan Lebedev-Polyansky gerçekten Çernişevski hakkında geniş bir değerlendirme yapmaktadır. Bu değerlendirme Çernişevski hakkında bir kaynak niteliğindedir.

Adressiz Mektuplar'da Lebedev - Polyansky, Çernişevski'nin görüşlerinin sınıfsal karakterine ilişkin şöyle diyor: " Köylü devriminin ideologu, çarlık yönetimine ve toprak köleliğine karşı uzlaşmaz bir savaşçı olan Çernişevski, materyalist felsefenin en büyük temsilcisi, sosyolog, tarihçi, ekonomist, seçkin bir yazar, sanat kuramcısı, edebiyat tarihçisi ve eleştirmeniydi. Onun bütün çalışmaları halkın çıkarlarına, milyonlarla ifade edilen köylü kitlelerinin toprak köleliği boyunduruğundan kurtulma davasına yönelikti." (Adressiz Mektuplar, sf.54-55)

Plehanov, Çernişevski'nin çevresine topladığı devrimci, demokratlarla birlikte, nasıl da liberallerle kıyasıya bir çatışma içine girdiğini açıklarken bir yerde şunu söyler:

NB **"Bu arada hemen belirtelim ki, Svistok'ta yayınlanan ve pek görgülü liberallerin ince yüreklerinde özellikle hoşnutsuzluk uyandıran yazıların çoğu, Çernişevski' nin kaleminden çıkmış değildir. Bu dergiye sadece arada bir yazabiliyordu Çernişevski; çünkü öbür yayın organlarındaki yükü alabildiğine ağırdı." (Felsefe Defterleri, sf.421)**

Lebedev-Polyansky, Çernişevski'nin o yıllardaki durumunu ve rolünü, Plehanov'dan daha açık olarak koyuyor:

“50' li yılların sonunda, 60' lı yılların başlarında Rusya'da sınıflar savaşı iyice kızıştı. Devrimci demokratlar, gerek doğrudan egemen sınıfların çıkarlarının koruyucusu olan tutucularla, gerekse liberallerle amansız bir savaşa tutuşmuştu.” (Adressiz Mektuplar, sf.27)

...“Bütün ilerici, devrimci ruha sahip insanlar Çernişevski'nin etrafında birleşmişti. Bu insanlar, Çernişevski' ye kendi liderleri, ideolojik öncüleri ve yöneticileri gözüyle bakıyorlardı...” (Adressiz Mektuplar, sf.29)

Toprak köleliği çağında ortaya çıkan, büyüyen ve 1861 toprak köleliğinin “ kaldırılmasıyla” yeni bir dönem, burjuva bir dönem başlıyordu. Çernişevski, bu dönemde bir devrimin olabileceğini düşünüyordu. Çernişevski' nin etkinliğinin nesnel içeriği, ilerici, devrimci hareketi yansıtıyor ve bu savaşın başarıya ulaşmasını oluşturuyordu. Rusya' nın içine girdiği devrimci durum ve devrimci dönem Çernişevski' nin tüm etkinliklerini derinden etkiliyordu.

Plehanov, dönemin devrimci ortamını açıklarken şu belirlenimlerde bulunuyordu:

“ Üniversite gençliği kımıldamakta, gizli devrimci örgütler kurulmaktaydı; bu örgütler çağrılarda bulunuyor, programlarını açıklıyor ve köylülerin yeni bir ayaklanmasını bekliyorlardı. Çernişevski' nin Rusya' da <<ciddi bir dönem>> e olanak tanıdığını zaten biliyoruz. -ayrıca göreceğimiz ki, ülkede toplumsal uyanışın belirginleşmesi, Çernişevski' nin yazarlık etkinliği üzerinde alabildiğine güçlü yankılar uyandıracaktır.” (Felsefe Defterleri, sf.421-422)

Marx ve Engels, Rusya'daki gelişmeleri yakından izliyorlar. Marx, daha 1859'da Lassalle' a yazdığı mektupta, Rusya'da nasıl bir devrimin gelmekte olduğunu belirtiyor:

“ (İçerde bir kırsal devrim olasılığı Rusya'yı dehşete düşürüyor; bu nedenle yurt dışında bir savaş, her türlü diplomatik amacın ötesinde, hükümet tarafından bir saptırmaca olarak hoş karşılanabilir.)” (Seçme Yazışmalar Cilt I, sf.131, Sol Yayınları)

Çernişevski, 1861 toprak köleliğinin kaldırılmasının ardından başlatılan “toprak reformu” aldatmacasını net olarak açığa çıkarıyor. Lenin'in sözleriyle:

“ Toprak reformunun (bu reform Batı'da bile daha yeterince aydınlanmamışken) gerçekleştiği dönemi ve reformun tüm açıklığıyla temelde burjuva bir karakter taşıdığını kavramak, emekçilere katı bir düşmanlık içinde olan, köylülerin yıkımını (ona verilecek toprağın) zorulmasını kesinlikle önceden belirlemiş sınıfların o dönemde artık Rus ' toplumuna' ve ' devletine' egemen olduğunu ve yönettiğini anlamak için özellikle Çernişevski'nin dehası gerekmiştir.” (Adressiz Mektuplar, sf.37)

Çernişevski, 1860' lı yılların özgürlük mücadelesini bizde ve dünyada çok iyi tanınan roman *“Nasıl Yapmalı?”* da işlemiştir. Bu roman daha sonra gelen kuşakların düşünce oluşumunda etkisini sürdürmüştür.

Çernişevski, mücadelesinde yalnız değildi kuşkusuz. Herzen gibi tanınmış, ilerici, demokrat yazarlar, politik unsurlarla birlikteydi. Fakat Çernişevski, içlerinde en ileri gidebilenleriydi. *Lenin'in sözleriyle:*

“ Çernişevski, Herzen'in aksine, muazzam bir adım attı ileriye. O, çok daha büyük bir demokrasi yanlısı ve demokrat savaşçıydı. Onun yapıtlarında sınıf savaşının ruhu duyumsanır. O, liberalizmin bugüne dek katedlere ve tasfiyecilere nefretle dolu olan ihanetlerinin altını kalın bir çizgiyle çizdi.” (Adressiz Mektuplar, sf.51)

Plehanov, Çernişevski' nin *“Nasıl Yapmalı?”* da yarattığı yeni insan tipine uygun karakteri Rahmetov'la, o günkü demokrat Rus yazarlarından daha ileri gittiğini belirtir:

“ Proletaryanın kurtuluşu ancak ve ancak insanoğlu << toprağın egemenliği>> nden ve genellikle de doğanın egemenliğinden kurtulursa ve kurtulduğu oranda gerçekleşecektir. Bu kurtuluş için de mutlaka Çernişevski' nin Vera Pavlovna' nın düşleri aracılığıyla sözünü ettiği ve bizlerin de <<pratik zeka>> eksikliği içinde çırpındığımızdan dolayı tamamıyla unutmuş olduğumuz o emek orduları ve modern üretim güçlerinin o yiğinsal kullanımı gereklidir.

Bizde yepyeni bir <<yeni insanlar>> tipinin tanığı oldu Çernişevski. Bu tip, Rahmetov' da ete kemiğe bürünmektedir.” (Felsefe Defterleri, sf.426-427)

“ÇERNİŞEVSKİ NİN FELSEFE ALANINDAKİ GÖRÜŞLERİ”

“ << ... Tamamıyla ayrı cinsten niteliklerin bir tek aynı nesnede birleşik halde bulunması, eşyanın genel bir yasasıdır.>> Bu, duyuma ve düşünceye yakınlık diye adlandırdığımız nitelik için de böyledir. Bu yakınlığı, canlı organizmanın fizik nitelikleri diye adlandırdığımız şeyden ayıran uzaklık ölçüye sığmayacak kadar büyüktür.

("ölçü"yü henüz bilmediğimiz halde) ölçüye sığmayacak kadar da değil

Ama bu (durum) onu (o yakınlığı), hem uzam' a ve hem de hareket yetisine sahip bulunan o aynı organizmanın bir niteliği olmaktan alıkoyamaz..." (sf. 428)

(Altı çizgili yerler ve kenar notu Lenin'e ait.)

Plehanov'un Çernişevski'den aktardığı "... Tamamıyla aynı cinsten niteliklerin bir tek aynı nesnede birleşik halde bulunması, eşyanın genel bir yasasıdır." belirlemesi şu anlama gelir: Doğa' da hiçbir şey saf halde değildir. Bu, toplum için de geçerlidir.

" Algılama anıklığını maddenin özelliklerinden bir olarak kabul etmelerini engelleyen nedenleri ortaya koymaktan titizlikle sakınırlar onlar (maddeciliğe karşı olanlar- YK) genel olarak; ve hiç bir tanınmış maddeci düşünür tarafından hiç bir zaman söylenmemiş olan -yada, hiç değilse modern çağda söylenmemiş olan- bir şeyi, yani: algı ile hareketin bir tek aynı şey olduğu önermesini çürütmeyi yeğ bulurlar daima." (Felsefe Defterleri, sf.429)

NB

(Kenar çizgileri ve alt çizgiler Lenin'e ait.)

Lenin, başka bir yerde bu konuda şunu söyler:

" Her materyalist için olduğu gibi, Çernişevski için de duygu algımızın biçimleri gerçeklikle, yani varlığı nesnel bir gerçeklik olan maddelerin biçimleriyle bir benzerlik taşırlar." (Adressiz Mektuplar)

Algı duyumlara dayanır.

Algı maddenin, nesnelere, süreçlerin özelliklerini yansıtır.

“ Çernişevski, Rus felsefi materyalizm okulunun, yani Radişçev, Belinskiy, Herzen gibi çok önemli demokrat düşün adamlarını yetiştiren okulun kalıtıcısıydı (varisi). Kendisi de bu okulun en büyük temsilcisi oldu. Bununla birlikte, kendi yaratıcılığını yitirmeden, Batı Avrupa' lı seçkin filozofların kalıtını benimsedi. Feuerbach' ın materyalist öğretisi, Çernişevski' nin düşünsel dizgesinin gelişip şekillenmesinde büyük bir rol oynadı.

V. İ. Lenin, Çernişevski' nin felsefi yapıtlarını materyalist felsefenin çok büyük bir başarısı, materyalizmin idealizmle savaşımında çok önemli bir aşama olarak değerlendirir.” (Adressiz Mektuplar, sf.47)

Çernişevski' ye bir filozof olarak önem veren V. İ. Lenin, şunları yazıyor:

“ Çernişevski, gerçekten, 50' li yıllardan 1888' e kadar materyalist felsefenin bütününe bağlı kalabilen tek büyük Rus yazarıdır... Ne var ki, Çernişevski, şunu yapamadı, daha doğrusu: Rusya' daki yaşamın geriliğinden dolayı Marx ve Engels' in diyalektik materyalizminin eriştiği düzeye çıkamadı.” (Adressiz Mektuplar, sf.51)

Plehanov, Çernişevski üzerinde, onun sanat, tarih, edebiyat vb. görüşleri üzerinde geniş açıklamalarda ve yorumlarda bulunuyor. Fakat Çernişevski hakkında en iyi değerlendirmeleri Marx ve Lenin yapıyor.

Lenin'in, Çernişevski hakkında - konumunun ve görüşlerinin bütünlüğünü gözönüne alırsak yaptığı yorumlar, onun hakkında daha genel bir fikir edinmemizi sağlıyor:

“ Çernişevski, sosyalizme eski, yarı feodal köylü topluluğu üzerinden geçişi hayal eden, geçen yüzyılın (19.yy) 60' lı yıllarında, sosyalizmin gerçekleştirilmesinin maddi koşullarını ve toplumsal gücünü sadece kapitalizmin ve proletaryanın gelişmesinin yaratabileceğini görmeyen ve göremeyen bir ütöpik sosyalisttir.” (Adressiz Mektuplar, sf.43)

Yazarın, tanınmış eseri “Nasıl Yapmalı?” da kendi ütöpik sosyalizminin örneğini yaratıyor. Önceki ütöpik sosyalistler, Fourier, Owen vb. kendi anlayışlarını kurdukları örnek işletmelerle somutlama yoluna gidiyorlar. Şu farkla ki, onlar bunun pratik uygulamasına geçerken, Çernişevski, bu işi teori, tasarım düzeyinde ele alıyor. “Nasıl Yapmalı?” daki V. Pavlovna'nın örnek işletmesi.

Tıpkı L. Tolstoy gibi, Çernişevski de hep yeni insan üzerinde durdular. Ama bu yeni insanın proletaryanın yükselen mücadelesinde doğacağını göremediler. Tolstoy, Çernişevski'den daha fazla yaşadı ve kendi

zamanında proleter hareket büyük bir gelişme gösterdiği ve 1905 devrimini gerçekleştirdiği halde bu durumu göremedi.

Çernişevski' nin devrimci fikirleri edindiği 1850 - 60' lı yıllarda, sosyalizm Avrupa'da kendini bir güç olarak göstermeye başlamış, proleter hareket her yerde hızla gelişme içindeydi. Rusya' da ise liberal burjuvazi ortaya çıkmıştı. Kapitalizm yeni yeni gelişme gösteriyordu. Avrupa' da kapitalizmin hızla gelişmesi ve buna bağlı olarak proletaryanın hızla büyümesi ve proletaryayla kapitalistler arasında ilk örnekleri görülen büyük savaşlar vb., sosyalizmin ancak proletaryanın gelişmesiyle gerçekleşebileceğini görmedi, göremedi Çernişevski.

GÜZ 2014- NİSAN 2015

